

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΕΝΙΑΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2017-2018

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της **ΣΟΦΙΑΣ Μ. ΓΚΙΝΗ**
Α.Μ.: **7340011017003**

**ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑ (“HUMAN TRAFFICKING FOR
SEXUAL EXPLOITATION”): ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ, Ο
ΤΥΠΙΚΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΤΑ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΩΓΗΣ ΤΟΥ
ΘΥΜΑΤΟΣ**

Επιβλέποντες Καθηγητές:

Γεώργιος Γιαννούλης, Επίκουρος Καθηγητής Νομικής Σχολής Ε.Κ.Π.Α.
Μαρία Κρανιδιώτη, Επίκουρη Καθηγήτρια Νομικής Σχολής Ε.Κ.Π.Α.
Αντωνία- Ιόλη Τζαννετάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Νομικής Σχολής Ε.Κ.Π.Α.

Αθήνα, Νοέμβριος 2018

Copyright © [Σοφία Γκίνη, 2018]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

*«Είναι το πιο επικερδές οργανωμένο έγκλημα. Είναι κάτι που το κλωτσάς και περπατάει.
Είναι φθηνές υπηρεσίες. Δεν έχει κόστος που μπορεί να επηρεάσει όπως τα όπλα και τα
ναρκωτικά. Είναι εφάμιλλα του τζίρου των ναρκωτικών και των όπλων. Η ανθρώπινη σάρκα
είναι πιο φθηνή από τα ζώα»*

Ηρακλής Μοσκόφ, Εθνικός Εισηγητής Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων.

*Ευχαριστώ θερμά για την βοήθεια τους στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας τον
επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Γεώργιο Γιαννούλη, την Επίκουρη Καθηγήτρια
Εγκληματολογίας κ. Μαρία Κρανιδιώτη, καθώς και όλους τους καθηγητές μου για τις
γνώσεις και πολύτιμες συμβουλές που μου έδωσαν καθ'όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού
Προγράμματος.*

*Ευχαριστώ, επίσης θερμά τον επιστημονικό συνεργάτη του Ε.Κ.Π.Α. κ. Κωνσταντίνο Πανάγο
για τις χρήσιμες συμβουλές του κατά την επιλογή του θέματος και τη συγγραφή της εργασίας.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	1
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΑ	
1. Εννοιολογική προσέγγιση της σωματεμπορίας.....	7
1.1.Εισαγωγικά.....	7
1.2.Προηγούμενες προσπάθειες ορισμού της σωματεμπορίας.....	8
1.3.Το Πρωτόκολλο του Παλέρμo. Οι πρώτες αντιδράσεις στον ορισμό της σωματεμπορίας.....	10
1.4.Οι ορισμοί της εμπορίας ανθρώπων και της σωματεμπορίας στον Ελληνικό ΠΚ.....	14
1.5.Εγκληματολογική θεώρηση της σωματεμπορίας.....	16
1.6. Η σωματεμπορία από τη σκοπιά του οργανωμένου εγκλήματος.....	18
2. Σωματεμπορία και άλλες συναφείς έννοιες.....	22
2.1.Σωματεμπορία και παράνομη διακίνηση ατόμων (smuggling).....	22
2.2.Σωματεμπορία, πορνεία και μαστροπεία.....	23
3. Οι μορφές της εμπορίας ανθρώπων. Η έννοια της εκμετάλλευσης.....	24
4. Πρακτικές προσέγγισης και στρατολόγησης των θυμάτων.....	28
5. Η μεταφορά των θυμάτων.....	29
6. Το θύμα στη σωματεμπορία.....	30
6.1.Η έννοια του θύματος στη σωματεμπορία.....	30
6.2. Τα χαρακτηριστικά του θύματος	32
6.3. Ενδείκτες και διαδικασία αναγνώρισης ενός θύματος trafficking.....	34
6.4. Γιατί οι γυναίκες αποτελούν την πλειονότητα των θυμάτων; Τα αίτια της γυναικείας θυματοποίησης στη σωματεμπορία.....	38
7. Το προφίλ του δράστη σωματεμπορίας.....	40
8. Ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά του «πελάτη» στη σωματεμπορία	42
9. Η έκταση του trafficking διεθνώς και η ανάλυση των στατιστικών στοιχείων της ΕΛ.ΑΣ για την Ελλάδα.....	45
10. Εμπειρικά δεδομένα για το trafficking με βάση προηγούμενες έρευνες και μελέτες σε εθνικό επίπεδο.....	49
11. Ο σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας. Ο ρόλος της διαφθοράς των κρατικών υπαλλήλων.....	50
12. Αιτίες αύξησης του φαινομένου της σωματεμπορίας.....	53
ΜΕΡΟΣ Β΄: ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ	
13. Οι δράσεις των κρατικών φορέων και Μ.Κ.Ο. για την καταπολέμηση του trafficking... 57	
13.1.Σε διεθνές επίπεδο.....	57
13.2.Σε ευρωπαϊκό επίπεδο.....	61
13.3.Σε εθνικό επίπεδο.....	62

ΜΕΡΟΣ Γ΄: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΩΓΗΣ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ
ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ

14. Θυματοκεντρική προσέγγιση της αντεγκληματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του trafficking. Αρωγή και αποκατάσταση των θυμάτων.....	68
15. Η υπόθεση “Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας” και η στροφή της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α. στην προστασία και αποκατάσταση των θυμάτων σωματεμπορίας.....	70
16. Η πρόβλεψη της δυνατότητας αποζημίωσης του θύματος σωματεμπορίας στην ελληνική έννομη τάξη	74
17. Η διεκδίκηση της αποζημίωσης από το θύμα.....	75
18. Η σύσταση του Γ.ΕΘ.ΕΙΣ. και η δημιουργία του Ε.Μ.Α. για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με την παροχή προστασίας και αποζημίωσης στα θύματα σωματεμπορίας- Ανάλυση των στατιστικών στοιχείων της ΕΛ.ΑΣ.....	81
19. Οι προβλέψεις της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης σχετικά με την προστασία των θυμάτων εμπορίας.....	82
20. Η σημασία της συνεργασίας κρατικών φορέων και Μ.Κ.Ο. σε θέματα αρωγής και προστασίας των θυμάτων	85
21. Οι καταδίκες της Ελλάδας από το Ε.Δ.Δ.Α. για υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων.....	87
Συμπεράσματα- Επίλογος.....	89
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ.....	94
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΟΡΙΣΜΟΙ.....	106
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	107
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	110

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εμπορία ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση του θύματος (“human trafficking for sexual exploitation”)¹ είναι ένα πολυδιάστατο και πολυπαραγοντικό φαινόμενο, που έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις τα τελευταία χρόνια τόσο στη χώρα μας, όσο και στο διεθνές σκηνικό. Εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς, εμφανίζεται συνεχώς με νέες μορφές, ενώ αυξάνεται ραγδαία το ανθρώπινο δυναμικό που στρατολογείται στη βιομηχανία της εξαναγκαστικής πορνείας. Λόγω του έντονου ενδιαφέροντος για το ζήτημα τις τελευταίες δεκαετίες, θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για ένα σύγχρονο φαινόμενο που έκανε την εμφάνισή του μετά από πρόσφατες κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα διεθνώς. Ωστόσο, η εμπορία ανθρώπων, απασχολούσε πάντοτε τις οργανωμένες κοινωνίες. Οι ιστορικές καταβολές του φαινομένου εντοπίζονται στην αρχαιότητα, την εποχή του Μεσαίωνα, αλλά και της αποικιοκρατίας². Πολλοί άνθρωποι αναγκάζονταν να εργάζονται ως δούλοι, παρέχοντας την εργασία τους σε δύσκολες και απάνθρωπες συνθήκες, ενώ συχνά γίνονταν αντικείμενο αγοραπωλησίας στα γνωστά «σκλαβοπάζαρα».

Υπάρχει έλλειψη ενδείξεων που να καταδεικνύουν λεπτομέρειες σχετικά με το δουλεμπόριο, ωστόσο έχουν βρεθεί επιβεβαιωμένες αποδείξεις για την ύπαρξή του. Αρχικά, ορισμένες εθνικότητες δούλων εμφανίζονται στις πηγές κατ’ επανάληψη, ενώ τα ονόματα που αποδίδονται στους δούλους στην αρχαία κωμωδία σχετίζονται με την εθνικότητα των ατόμων αυτών. Η τιμή των δούλων στην αρχαία Ελλάδα γνώριζε μεγάλες διακυμάνσεις ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, τις ικανότητες και την καταγωγή του κάθε ατόμου. Σημαντικός παράγοντας καθορισμού της τιμής του κάθε δούλου ήταν και η διαθεσιμότητα τους στην εκάστοτε περιοχή.

Παράλληλα, οι γυναίκες που ζούσαν σε συνθήκες δουλείας παρείχαν τις σεξουαλικές τους υπηρεσίες στους άρχοντες της εποχής. Οι εκδιδόμενες γυναίκες μπορούν να ταξινομηθούν σε διάφορες κατηγορίες. Τελευταίες στην κλίμακα κατατάσσονταν οι πόρνες, ενώ στην ανώτερη βαθμίδα της ιεραρχίας οι «εταίρες». Οι πόρνες ανήκαν σε προαγωγούς που κρατούσαν τμήμα των εσόδων τους. Κατά την κλασική εποχή, οι πόρνες ήταν δούλες βαρβαρικής καταγωγής, ενώ από

---

¹ Για τον ορισμό της έννοιας, βλ. σχετ. Ενότητα 1. παρούσας εργασίας.

² Κ. Πανάγος, «Ο ανήλικος ως θύμα εμπορίας», σε Σ. Γιοβάνογλου (επιμ.), Ο ανήλικος ως θύμα - Ο ανήλικος ως δράστης και κρατούμενος (2010), σελ. 75 επ.

την ελληνιστική εποχή και μετά εμφανίζονται και πόρνες οι οποίες εκτέθηκαν από τον πολίτη πατέρα τους και θεωρούνταν δούλες μέχρι αποδείξεως του εναντίου³.

Η άνθιση της «νέας δουλείας», με τη μορφή της εμπορίας ανθρώπων οφείλεται σε πληθώρα κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν τόσο στις χώρες προέλευσης των ατόμων, όσο και στις χώρες προορισμού. Για τους περισσότερους, η άνθιση της σωματεμπορίας (δηλαδή της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση) συνδέεται άμεσα με την κατάρρευση των σοβιετικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης κατά τη δεκαετία του 1990. Ο μέσος πολίτης δίνει στο θύμα σωματεμπορίας τη μορφή της ψηλής, ξανθιάς γυναίκας που κατάγεται από τη Ρωσία, την Ουκρανία, τη Μολδαβία, τη Βουλγαρία κ.ο.κ. Ωστόσο, στην Ελλάδα, τα θύματα σωματεμπορίας προέρχονταν αρχικά στην πλειονότητά τους από χώρες της Αφρικής και της Ασίας⁴. Οι παράγοντες, λοιπόν, αύξησης του φαινομένου προϋπήρχαν της πτώσης των κομμουνιστικών καθεστώτων, ωστόσο το γεγονός αυτό έστρεψε όλο το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας στην πάταξη της σωματεμπορίας, αλλά και κάθε άλλης μορφής εμπορίας ανθρώπων. Γίνεται δεκτό, ότι το φαινόμενο ανθίζει σε περιοχές και περιόδους με δύσκολες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες. Ο μεγαλύτερος παράγοντας, βέβαια, που συνεπάγεται την αύξηση της σωματεμπορίας δεν είναι άλλος από τη «ζήτηση» του πελάτη. Ο γνωστός νόμος της «προσφοράς και της ζήτησης» στην οικονομική θεωρία εφαρμόζεται εδώ με μεγάλη επιτυχία και συνδέεται άμεσα με την αύξηση των υποθέσεων εμπορίας σε μία χώρα. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η ευθύνη του μεγαλύτερου χρηματοδότη των δικτύων σωματεμπορίας παγκοσμίως, παραμένει στο σκοτάδι.

Η έκταση του trafficking τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις. Τα αποτελέσματα των ερευνών που διεξάγονται διαρκώς από κρατικούς φορείς και μελετητές αποδεικνύουν ότι παρά τη συνεχή ενημέρωση των πολιτών, το ζήτημα γιγαντώνεται. Περίπου το ένα τρίτο του σεξουαλικά ενεργού ανδρικού πληθυσμού στη χώρα μας έχει υπάρξει κάποια στιγμή στο ρόλο του πελάτη, ενώ υπολογίζεται πως κάθε χρόνο περίπου 2.5 εκατομμύρια

---

³ Βλ. Σχετ. «Πορνεία στην αρχαία Ελλάδα» στην ιστοσελίδα:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CF%81%CE%BD%CE%B5%CE%AF%CE%B1_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%B1_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1, ημερομηνία ανάκτησης 23-11-2018

⁴ Γρ. Λάζος, «Πορνεία και Διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα- Η εκδιδόμενη», σελ. 166-167 του ίδιου, «Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα- ο πελάτης» (2002), σελ.189-190.

είναι τα θύματα του trafficking παγκοσμίως⁵. Τα κέρδη των δικτύων σωματεμπορίας είναι υπέρογκα. Υπολογίζεται ότι τα ετήσια κέρδη των εμπορών σε παγκόσμιο επίπεδο, ανέρχονται στο ποσό των 36,1 δισεκατομμυρίων δολαρίων, με το 49% από αυτά τα κέρδη αυτά να σημειώνονται στις βιομηχανικές χώρες της Δύσης⁶.

Τα αιτήματα των μη κυβερνητικών οργανώσεων είναι κοινά και διαχρονικά: Η ενίσχυση των μέτρων αρωγής και αποκατάστασης των θυμάτων, η απαγόρευση απέλασής τους εάν συντρέχει κάποιος κίνδυνος γι' αυτά στη χώρα προέλευσής τους, η πρόβλεψη αποζημίωσης των θυμάτων, η ψυχολογική και οικονομική τους υποστήριξη, η εξασφάλιση ασφαλούς επαναπατρισμού των θυμάτων που επιθυμούν να επιστρέψουν στον τόπο απ' όπου προέρχονται, η δημιουργία ασύλων και κέντρων φιλοξενίας, η εξασφάλιση διερμηνέων, η παροχή νομικής βοήθειας και η θέσπιση μέτρων προστασίας του θύματος κατά την ποινική διαδικασία κ.ο.κ. Επιπλέον, ζητείται η παροχή δυνατότητας συμμετοχής στην ποινική διαδικασία σε Μ.Κ.Ο. και οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στην αντιμετώπιση της σωματεμπορίας και την αρωγή των θυμάτων.

Η παρούσα εργασία προσεγγίζει το ζήτημα της σωματεμπορίας, όπως ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να εξηγήσει το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση. Ωστόσο θα προηγηθεί μια αναφορά και σε άλλες μορφές εμπορίας ανθρώπων, όπως η εργασιακή εκμετάλλευση και η εμπορία οργάνων. Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, οι όροι «σωματεμπορία», «διεθνική σωματεμπορία», «εξαναγκαστική πορνεία» και «human trafficking for sexual exploitation», (για λόγους συντομίας «trafficking» ή «sex trafficking»), παρά τις επιμέρους εννοιολογικές τους διαφορές, θα θεωρούνται ταυτόσημοι και θα χρησιμοποιούνται για την εξήγηση της ίδιας εγκληματικής δραστηριότητας.

Η εργασία θα εστιάζει στην έννοια της σωματεμπορίας, τα χαρακτηριστικά των θυμάτων, των δραστών και των πελατών, αλλά και στο θεσμικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της σωματεμπορίας, με ιδιαίτερη έμφαση στις νομοθετικές προβλέψεις για την αρωγή και αποκατάσταση των θυμάτων.

---

⁵ L. Shelley, “Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective”, (2014), σελ. 7, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.migrationpolicy.org/research/human-smuggling-and-trafficking-europe-comparative-perspective>, ημ. ανάκτησης: 23-11-2018.

⁶ L. Shelley (2014), ό.π.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας θα γίνει μια εκτενέστερη ανάλυση στους ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς από διεθνή νομοθετικά κείμενα για το trafficking σε μια προσπάθεια **εννοιολογικής προσέγγισης** του φαινομένου της σωματεμπορίας. Ωστόσο, για τους σκοπούς της εργασίας θα χρησιμοποιούνται οι ορισμοί του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο, αλλά και του άρθρου 351 του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα που αποτελεί κατ' ουσίαν αντιγραφή του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο αλλά και της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων. Έτσι με τον όρο «**Παράνομη Διακίνηση Προσώπων με Σκοπό τη Σεξουαλική Οικονομική Εκμετάλλευση**» θα εννοείται η στρατολόγηση, η μεταφορά, η μετακίνηση, η εγκατάσταση (στέγαση, μέριμνα για τη συνέχιση της παραμονής) ή η παραλαβή προσώπων, μέσω της απειλής ή της χρήσης βίας, ή άλλων μορφών εξαναγκασμού ή της απαγωγής, του δόλου, της εξαπάτησης, της κατάχρησης της δύναμης, της κατάχρησης μίας ευάλωτης ή τρωτής θέσης, της προσφοράς, ή της αποδοχής οικονομικού ή άλλου οφέλους για την επίτευξη της σύμφωνης γνώμης ενός προσώπου με το οποίο ασκεί έλεγχο ή εξουσία επί άλλου προσώπου για το σκοπό της εκμετάλλευσης. Ο όρος εκμετάλλευση θα περιλαμβάνει κατ' ελάχιστο την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης⁷.

Η σωματεμπορία θα εξετασθεί από τη σκοπιά του οργανωμένου εγκλήματος, ενώ παράλληλα θα διακριθεί από άλλες συναφείς έννοιες, όπως εκείνη του smuggling (παράνομη διακίνηση ανθρώπων), την πορνεία και τη μαστροπεία, προκειμένου να αποφευχθεί κάθε πιθανότητα ταύτισης της σωματεμπορίας με άλλα ζητήματα (π.χ. παράνομη μετανάστευση), αλλά και η συζήτηση για τη νομιμότητα και την «ηθική διάσταση» της (εκούσιας) πορνείας, η οποία δε θα απασχολήσει την παρούσα εργασία.

Στη συνέχεια θα γίνει μια περιγραφή των συνηθέστερων μορφών εμπορίας ανθρώπων και των συνηθέστερων μεθόδων δράσης των σωματεμπόρων. Θα ακολουθήσει η παράθεση των στοιχείων που διατίθενται μέχρι σήμερα για τα χαρακτηριστικά των θυμάτων, των δραστών και των πελατών. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, θα εξετάζεται κατά κύριο λόγο η ενήλικη γυναίκα ως θύμα, χωρίς βεβαίως να παραγνωρίζεται ο μεγάλος αριθμός των ανδρών και των παιδιών που πέφτουν θύματα σωματεμπορίας κάθε χρόνο. Παρά τον χαρακτηρισμό του εγκλήματος του άρθρου 351 του Ποινικού Κώδικα ως «άφυλου», η

---

⁷ Άρθρο 3 παράγραφος 1 Πρωτοκόλλου για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, με Σκοπό τη Σεξουαλική και Οικονομική Εκμετάλλευση, ιδιαίτερα Γυναίκων και Παιδιών.

πλειονότητα των θυμάτων εξακολουθεί να ανήκει στο γυναικείο φύλο. Αυτό θα οφείλεται στην ευάλωτη θέση της γυναίκας, αλλά και στην αυξημένη ζήτηση του πελάτη σε «γυναικείο ανθρώπινο δυναμικό» στη βιομηχανία του αγοραίου έρωτα.

Επιπλέον, ο «δράστης» για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας θα είναι το άτομο που στρατολογεί, μεταφέρει, ελέγχει το θύμα και αποκομίζει οικονομικό ή άλλο όφελος από τη σεξουαλική εκμετάλλευσή του. «Δράστης» σωματεμπορίας στην ελληνική έννομη τάξη θεωρείται και ο πελάτης που εν γνώσει της ιδιότητας του θύματος κάνει χρήση των σεξουαλικών του υπηρεσιών, αφού ο νόμος τιμωρεί την παραπάνω συμπεριφορά του με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Αντιστοίχως, στην έννοια του «πελάτη» θα απαντά κατά κύριο λόγο κάθε άτομο που δεν εμπλέκεται με το δίκτυο σωματεμπορίας ή με κάθε προγενέστερο στάδιο της σεξουαλικής εκμετάλλευσης του θύματος παρά μόνο «μισθώνει» τις σεξουαλικές υπηρεσίες του, για την ικανοποίηση της δικής του γενετήσιας ορμής με οικονομικό αντάλλαγμα. Στην έννοια του «πελάτη- χρήστη», θα αντιδιαστέλλεται ο «πελάτης- δράστης», δηλαδή όποιος έχει ήδη λάβει μέρος σε προγενέστερο στάδιο στην εκμετάλλευση του θύματος και κάνει χρήση των υπηρεσιών του θύματος, ενώ παράλληλα αποκομίζει οικονομικό (ή άλλο) όφελος από την προσφορά σεξουαλικών υπηρεσιών του θύματος σε τρίτους.

Στη συνέχεια, θα αποτυπωθεί η έκταση του trafficking στη χώρα μας, με την παρουσίαση και ανάλυση των στατιστικών στοιχείων της Ελληνικής Αστυνομίας για τον αριθμό των υποθέσεων, των δραστών και των θυμάτων σωματεμπορίας, ενώ θα γίνει μια σύντομη αναφορά και σε προηγηθείσες έρευνες για το ζήτημα, οι οποίες παρέχουν πρωτογενή ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα για την έκταση του trafficking, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, αλλά και μια εξέταση όλων εκείνων των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών παραγόντων που προκάλεσαν τη ραγδαία αύξηση του φαινομένου τις τελευταίες δεκαετίες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας θα γίνει η παρουσίαση του διεθνούς, ευρωπαϊκού και εθνικού **θεσμικού πλαισίου** για την αντιμετώπιση του trafficking, αλλά και μία αναφορά στη δράση κυβερνητικών φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στο πεδίο της πρόληψης και καταστολής του φαινομένου, παράλληλα με την αρωγή και περίθαλψη των θυμάτων.

Τέλος, στο τρίτο μέρος της εργασίας θα επιχειρηθεί μια **θυματοκεντρική προσέγγιση** του trafficking, με τις πρώτες προσπάθειες νομοθετικής πρόβλεψης των ζητημάτων αρωγής και αποκατάστασης του θύματος, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην παροχή σε αυτό αποζημίωσης από το κράτος. Θα παρουσιαστούν τα στοιχεία της ΕΛ.ΑΣ. για τον αριθμό των θυμάτων στα οποία παρασχέθηκε προστασία από το Ελληνικό κράτος, ενώ θα γίνει αναφορά στη σύσταση του **Γραφείου Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας (Γ.ΕΘ.ΕΙΣ)**, αλλά και του **Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς (Ε.Μ.Α.)** στη χώρα μας.

Ο βασικός στόχος της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της σημασίας μιας θυματοκεντρικής προσέγγισης του εγκλήματος της σωματεμπορίας, η οποία σε συνδυασμό με μία συντονισμένη κατασταλτική πολιτική σε διεθνές επίπεδο θα μπορούσε να είναι ακόμη πιο αποτελεσματική για την πάταξη της σωματεμπορίας. Αυτό που θα πρέπει να γίνει ακόμη σαφές από την παρούσα εργασία είναι ότι το trafficking είναι ένα πολυδιάστατο κοινωνικό ζήτημα, το οποίο θα πρέπει να μας απασχολεί όλους. Η καταστολή του είναι χωρίς αμφιβολία αρμοδιότητα των διεθνών οργανισμών και του κάθε κράτους. Ωστόσο, ο καθένας μας έχει φωνή και μπορεί να μιλήσει, να ενημερώσει τους συμπολίτες του και να καταγγείλει ένα περιστατικό στην Αστυνομία. Η σιωπή και η απάθεια δε μπορούν να είναι πλέον αποδεκτές σε μια εποχή που η ανθρώπινη δουλεία δεν έχει καμία θέση στο διεθνές σκηνικό.

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΑ

1. Εννοιολογική προσέγγιση της σωματεμπορίας.

1.1.Εισαγωγικά.

Το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος, απασχολεί ολοένα και περισσότερο τη διεθνή επιστημονική κοινότητα, αλλά και τους διεθνείς οργανισμούς που στοχεύουν στην πάταξή του. Αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, μετεξέλιξη του παραδοσιακού εμπορίου δούλων της αρχαιότητας που άνθισε και πάλι στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, ειδικά δε, μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια⁸. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και τις αρχές του 2000, εμφανίζεται διεθνώς έντονο ενδιαφέρον για το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων, σε μία προσπάθεια καταγραφής και καταπολέμησης του φαινομένου. Έχοντας στραμμένο το ενδιαφέρον της η διεθνής κοινότητα στην πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος, η εμπορία ανθρώπων, αντιμετωπίστηκε περισσότερο ως πρόβλημα ασφαλείας (securitization) και δευτερευόντως ως ζήτημα παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁹. Το έννομο αγαθό που προστατευόταν αρχικά, ήταν πρωτίστως η δημόσια ασφάλεια και παρεμπιπτόντως τα ατομικά δικαιώματα.

Σε εθνικό επίπεδο, το προστατευόμενο έννομο αγαθό σε προγενέστερες νομοθετικές διατάξεις για την ποινική αντιμετώπιση του φαινομένου ήταν η ηθική υπόσταση της κοινωνίας, αλλά και των υποψήφιων θυμάτων¹⁰. Χαρακτηριστική είναι μάλιστα, η Αιτιολογική Έκθεση του Ποινικού Κώδικα του 1950, σύμφωνα με την οποία προστατευόταν: *«η Ηθική, η οποία σπουδαίως κινδυνεύει εκ της δράσεως των απαίσιων τούτων παρασίτων, τα οποία προς τον σκοπόν κέρδους, εκπορνεύονται την σωματικήν αγνείαν, την ελευθερίαν, την ζωήν αυτών, των ανθρώπων, εξωθούντες εις καταστροφάς και εις ζωήν μαρτυρίου τας περιπιπούσας εις τους όνυχας αυτών ατυχείς υπάρξεις»*. Κατά τον Γαρδικά δε, η συγκεκριμένη διάταξη αποσκοπούσε στην καταπολέμηση της δραστηριότητας εκείνης, η οποία ενισχύει την πορνεία των γυναικών,

---

⁸ Στ. Παπαγεωργίου- Γονατά, «Το έγκλημα της σωματεμπορίας: Ό,τι λάμπει δεν είναι πάντοτε χρυσός», ΠοινΔικ 2017, σελ. 1181επ. · Α. Συκιάτου, Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια (2003) σελ. 30 επ.

⁹ Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου, «Η ζήτηση στη σωματεμπορία- Ευρήματα εμπειρικής έρευνας», σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιάτου (επιμ.), «Σωματεμπορία, Ο ρόλος του πελάτη, Νομική προσέγγιση και εμπειρικά δεδομένα», 2014, σελ. 190

¹⁰ Γ. Α. Μαγκάκη, Τα εγκλήματα περί την Γενετήσιον και Οικογενειακήν Ζωήν (1967), σελ. 73.

στρατολογώντας το κατάλληλο έμψυχο υλικό της πορνείας¹¹. Με την τροποποίηση που επέφερε ο νόμος 1419/1984, στις συγκεκριμένες διατάξεις προστατευόταν πλέον η «γενετήσια ελευθερία» και η «γενετήσια ζωή»¹².

1.2. Προηγούμενες προσπάθειες ορισμού της σωματεμπορίας.

Για πολλά χρόνια, γίνονταν προσπάθειες να δοθεί ένας επίσημος ορισμός, αλλά και να ληφθούν μέτρα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στη διεθνή έννομη τάξη, έτσι ώστε να διευκολύνεται η διακρατική συνεργασία και η πληρέστερη ενσωμάτωση διεθνών Συμβάσεων και Ευρωπαϊκών κανόνων δικαίου στην εκάστοτε εθνική έννομη τάξη. Η πρώτη Διεθνής Σύμβαση για την Καταστολή του Εμπορίου Λευκής Σαρκός (*International Agreement for the Suppression of 'White Slave Traffic'*) υιοθετήθηκε το 1904 στο Παρίσι. Εστίαζε στην προστασία των θυμάτων (μόνο λευκών γυναικών) του εμπορίου λευκής σαρκός, παρόλα αυτά έμεινε δυστυχώς ανεφάρμοστη. Το 1910, υιοθετήθηκε η Διεθνής Σύμβαση για την Καταστολή της Διακίνησης Λευκής Σαρκός (*International Convention for the Suppression of "White Slave Traffic"*). Το περιεχόμενό της δε διέφερε ουσιωδώς από την Σύμβαση του 1904, καθώς η απαγόρευση του εμπορίου λευκής σαρκός, οδήγησε τους σωματεμπόρους στην προσπάθεια να «στρατολογούν» θύματα από διάφορες άλλες χώρες προέλευσης¹³.

Το 1921(και συγκεκριμένα στις 30 Σεπτεμβρίου), κατά τη διάρκεια των εργασιών του Συνεδρίου για τη Σύμβαση της Κοινωνίας των Εθνών, υπεγράφη στη Γενεύη η Διεθνής Συνθήκη για την Καταστολή της Παράνομης Διακίνησης Γυναικών και Παιδιών (*Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children*). Κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου, η διεθνική σωματεμπορία αντιμετωπίστηκε ως ένα εξαιρετικά σοβαρό ζήτημα, ενώ η Συνθήκη προέβλεπε μέτρα προστασίας και κατά του εμπορίου παιδιών. Ακολουθεί το 1933, ξανά στη Γενεύη, η υπογραφή της Διεθνούς Σύμβασης για την Καταστολή της Παράνομης Διακίνησης των Ενηλίκων Γυναικών (*"International Convention for the Suppression of the Trafficking Women of Full Age"*), που προέβλεπε την τιμωρία όσων διακινούσαν παράνομα γυναίκες, ανεξάρτητα από εάν οι γυναίκες που είχαν πέσει θύματα μιας τέτοιας διακίνησης είχαν προηγουμένως εκφράσει

---

¹¹ Κ. Γαρδίκας, Εγκλήματα κατά των ηθών, ΠοινΧρον. 1952, σελ. 224 · Καρανίκας, Εγχειρίδιον Ποινικού Δικαίου, Γ' Τόμ.,Ειδικόν Μέρος, Α' τεύχ., (1962), σελ.188, κατόπιν παραπομπής τους σε Στ. Παπαγεωργίου- Γονατά, «Το έγκλημα της σωματεμπορίας: Ό,τι λάμπει δεν είναι πάντοτε χρυσός», ΠοινΔικ 2017, σελ. 1181επ.

¹² Ν. Παρασκευόπουλου/ Ε. Φυτράκη, Αξιοποινες σεξουαλικές πράξεις, (2011), σελ. 489 επ.

¹³ Οδηγός Ατομικών Δικαιωμάτων & Διεθνούς Δικαίου των Θυμάτων της Εμπορίας Ανθρώπων, Πρόγραμμα Νόστος, προσβάσιμος στην ιστοσελίδα <http://www.nath.gr/nostos/meletes3.html> ημερομηνία ανάκτησης: 23-11-2018

συναίνεση ή οποιασδήποτε μορφής συγκατάθεση στην εκπόρνευσή τους. Επίσης στο κείμενο της σύμβασης αυτής εγκαταλείπεται η χρήση του όρου «εμπόριο λευκής σαρκός» και αντικαθίσταται για πρώτη φορά από τον όρο «παράνομη διακίνηση» (trafficking) προκειμένου να διαχωριστεί η έννοια της διεθνικής σωματεμπορίας από την εγχώρια πορνεία και για να εστιαστεί το ενδιαφέρον στα διεθνή δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος¹⁴.

Στις 21 Μαρτίου 1950 υπεγράφη η Συνθήκη του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για την Καταστολή της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων και την εκμετάλλευση της Πορνείας Άλλων (*“Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others –With Final Protocol”*), με την οποία παγιώθηκαν και ενσωματώθηκαν οι βασικές προβλέψεις των προηγούμενων τεσσάρων συνθηκών σε μία προσπάθεια ποινικοποίησης των πράξεων που σχετίζονται με την πορνεία και την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων. Στη Συνθήκη του ΟΗΕ συνιστάται η απέλαση των γυναικών θυμάτων σωματεμπορίας ως μέτρο καταστολής του εγκλήματος από τις εθνικές έννομες τάξεις, ενώ δε γίνεται λόγος για την αποκατάσταση και την αρωγή των θυμάτων αυτών. Παρόλα αυτά και πάλι δε δόθηκε κάποιος επίσημος ορισμός για το έγκλημα της διεθνικής σωματεμπορίας.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 αναζωπυρώνεται το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας για το trafficking για κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους που θα αναλυθούν στην οικεία ενότητα και διαφαίνεται μια ακόμη προσπάθεια υιοθέτησης ενός διεθνούς ορισμού γι' αυτό. Στη Σύμβαση για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Σύμβαση Europol), η οποία υπογράφηκε στις 26 Ιουλίου 1995 και συμπληρώθηκε με την Απόφαση του Συμβουλίου της 3^{ης}.12.1998, ως σωματεμπορία ορίζεται *η υπαγωγή προσώπου στην πραγματική και παράνομη εξουσία άλλων προσώπων, με χρήση βίας, απειλής, με κατάχρηση σχέσης εξάρτησης ή με δόλο, χωρίς να είναι αναγκαία η μεταφορά ή διευκόλυνση εισόδου από τρίτη χώρα, με σκοπό ιδίως την εκμετάλλευση της πορνείας, άλλες μορφές γενετήσιας εκμετάλλευσης και βίας κατ' ανηλίκων ή την εμπορία έκθετων παιδιών, στις οποίες συγκαταλέγεται και η παραγωγή πώληση ή κατ' άλλο τρόπο διανομή πορνογραφικού υλικού στο οποίο εμφανίζονται παιδιά*¹⁵.

---

¹⁴ Οδηγός Ατομικών Δικαιωμάτων & Διεθνούς Δικαίου των Θυμάτων της Εμπορίας Ανθρώπων, Πρόγραμμα Νόστος, στην ιστοσελίδα <http://www.nath.gr/nostos/meletes3.html>, ημερομηνία ανάκτησης: 23.11.2018

¹⁵ Βλέπε το επίσημο κείμενο της Σύμβασης, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995F1127\(01\)&rid=5](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995F1127(01)&rid=5) ημερομηνία ανάκτησης: 23-11-2018

Σε Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 1996, η εμπορία ανθρώπων ορίζεται ως η παράνομη πράξη με την οποία κάποιος άμεσα ή έμμεσα ενθαρρύνει την είσοδο ή τη διαμονή πολίτη προερχόμενου από τρίτο κράτος, με στόχο την εκμετάλλευσή του, χρησιμοποιώντας δόλο ή οποιαδήποτε άλλη μορφή εξαναγκασμού, ή κάνοντας κατάχρηση της ευάλωτης θέσης αυτού του ατόμου ή του διοικητικού του καθεστώτος¹⁶. Ο ορισμός αυτός κρίθηκε μάλλον ελλιπής, καθώς αφορά μόνο σε κάθε μορφή εκμετάλλευσης μεταναστών τρίτων κρατών¹⁷.

Στην Κοινή Δράση του 1997¹⁸, ως εμπορία ανθρώπων ορίζεται οποιαδήποτε συμπεριφορά διευκολύνει την είσοδο, διέλευση, διαμονή ή έξοδο από το έδαφος κράτους μέλους για σκοπούς κερδοσκοπικούς ή με τη μορφή της σεξουαλικής εκμετάλλευσης ή με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση ή κακοποίηση παιδιών. Ως σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών, θα ορίζεται: α) η παρότρυνση ή εξαναγκασμός παιδιού να συμμετέχει σε οποιαδήποτε αθέμιτη σεξουαλική δραστηριότητα, β) η εκμετάλλευση παιδιού με την εκπόρνευσή του ή με τη συμμετοχή του σε άλλες αθέμιτες σεξουαλικές πρακτικές και γ) η εκμετάλλευση παιδιού με τη συμμετοχή του σε πορνογραφικές παραστάσεις και υλικό, περιλαμβανομένης της παραγωγής, πώλησης και διανομής ή άλλων μορφών εμπορίας ή κατοχής τέτοιου υλικού. Ο ορισμός αυτός της εμπορίας, καλύπτει κάθε μορφή σεξουαλικού εμπορίου, συμπεριλαμβανόμενης και της σύναψης γάμων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση¹⁹.

1.3.Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Οι πρώτες αντιδράσεις στον ορισμό της σωματεμπορίας.

Ύστερα από σκληρές διαπραγματεύσεις μεταξύ διεθνών οργανισμών και μελών διεθνών φεμινιστικών οργανώσεων²⁰, υπογράφηκε το 2000 στο Παλέρμο της Ιταλίας το «Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, με Σκοπό τη Σεξουαλική και

---

¹⁶ Βλέπε το επίσημο κείμενο της Σύμβασης, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:51997IP0372>. Για την ελληνική απόδοση του ορισμού βλ. Ε.Συμεωνίδου Καστανίδου, Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία, Β' έκδοση 2007, σελ.351

¹⁷ Ε. Συμεωνίδου- Καστανίδου (2007) ό.π.

¹⁸ Κοινή δράση 96/610/ΔΕΥ, της 15 Οκτωβρίου 1996, που θεσπίστηκε από το Συμβούλιο βάσει του άρθρου Κ. 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και αφορά την κατάρτιση και τήρηση ευρετηρίου αντιτρομοκρατικών ειδικών δεξιοτήτων, ικανοτήτων και γνώσεων, προς διευκόλυνση της αντιτρομοκρατικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Για το επίσημο κείμενο βλ. ΕΕ L 273 της 25.10.1996, σ. 1)

¹⁹ Ε. Συμεωνίδου- Καστανίδου (2007) ό.π., σελ. 351 επ.

²⁰ J. Doezema,, “Now You See Her, Now You Don’t: Sex Workers at the UN- Trafficking Protocol Negotiation”, Social& Legal Studies, 2005, σελ. 61-89 κατόπιν παραπομπής του σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου, ό.π. σε : Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου, Α. Συκιώτου, «Σωματεμπορία, Ο ρόλος του πελάτη, Νομική προσέγγιση και εμπειρικά δεδομένα», 2013, σελ. 193, παραπομπή υπ’ αριθμ. 34

Οικονομική Εκμετάλλευση, ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών», το οποίο είναι γνωστό ως Πρωτόκολλο του Παλέρμo. Από το Πρωτόκολλο του Παλέρμo, το οποίο μαζί με το Πρωτόκολλο Ενάντια στη Λαθρεμπορία των Μεταναστών μέσω Ξηράς, Αέρα και Θάλασσας συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών Ενάντια στο Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα αντλείται διεθνώς ο επίσημος ορισμός του trafficking.

Το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμo αναφέρει:

«α) Με την Παράνομη Διακίνηση Προσώπων με Σκοπό τη Σεξουαλική Οικονομική Εκμετάλλευση θα εννοείται η στρατολόγηση, η μεταφορά, η μετακίνηση, η εγκατάσταση (στέγαση, μέριμνα για τη συνέχιση της παραμονής) ή η παραλαβή προσώπων, μέσω της απειλής ή της χρήσης βίας, ή άλλων μορφών εξαναγκασμού ή της απαγωγής, του δόλου, της εξαπάτησης, της κατάχρησης της δύναμης, της κατάχρησης μίας ευάλωτης ή τρωτής θέσης, της προσφοράς, ή της αποδοχής οικονομικού ή άλλου οφέλους για την επίτευξη της σύμφωνης γνώμης ενός προσώπου με το οποίο ασκεί έλεγχο ή εξουσία επί άλλου προσώπου για το σκοπό της εκμετάλλευσης. Ο όρος εκμετάλλευση θα περιλαμβάνει κατ' ελάχιστο την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την εξαναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, τη διαμόρφωση συνθηκών σκλαβιάς ή παρόμοιων με αυτή πρακτικών, τη διαμόρφωση συνθηκών δουλείας (δεσμευτικής παροχής υπηρεσιών) ή τη λήψη σωματικών οργάνων.

β) Η σύμφωνη γνώμη του θύματος της παράνομης διακίνησης στη σκοπούμενη εκμετάλλευση, έτσι όπως η τελευταία διατυπώνεται στην υποπαράγραφο (α) του παρόντος άρθρου, δεν θα λαμβάνεται υπ' όψιν, εφόσον για την επίτευξή της έχει χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε από τα μέσα που αναφέρονται στην παραπάνω υποπαράγραφο (α).

γ) Η στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, εγκατάσταση ή παραλαβή ενός παιδιού για το σκοπό της εκμετάλλευσης θα θεωρείται παράνομη διακίνηση προσώπων, ακόμη κι εάν δεν περιλαμβάνει κανένα από τα μέσα που διατυπώνονται στην υποπαράγραφο (α) του παρόντος άρθρου.

δ) Ως παιδί θα εννοείται κάθε πρόσωπο ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ (18) ετών²¹.»

---

²¹ Το αρχικό κείμενο του άρθρου στα αγγλικά έχει ως εξής: «For the purposes of this Protocol:(a) "Trafficking in persons" shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to

Ο ορισμός που δίνεται στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο, υιοθετήθηκε από την Απόφαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων²² με τη διαφορά ότι η Απόφαση- Πλαίσιο κάνει λόγο για «διακίνηση ανθρώπων» αντί για «διακίνηση προσώπων», ενώ παράλληλα προστίθεται και το εδάφιο (ε) στο οποίο θα ορίζεται η έννοια του θύματος. Ως θύμα, νοείται *κάθε φυσικό πρόσωπο, το οποίο θα υπόκειται σε διακίνηση ανθρώπων, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο αυτό.*

Η εμπορία ανθρώπων ορίζεται, λοιπόν, ως μια **ενέργεια** (στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, υπόθαλψη, ή παραλαβή ατόμων), με τη χρήση των διαφόρων **μέσων** που παρατίθενται ενδεικτικά στο κείμενο του άρθρου (απειλή ή χρήση βίας ή άλλες μορφές εξαναγκασμού, απαγωγή, απάτη, εξαπάτηση, κατάχρηση εξουσίας κ.ο.κ.) με **σκοπό** την εκμετάλλευση (εκμετάλλευση της πορνείας άλλων ή άλλων μορφών σεξουαλικής εκμετάλλευσης, καταναγκαστική εργασία κ.ο.κ.).

Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, αναφέρεται σε συγκεκριμένες μορφές εκμετάλλευσης, παρ' όλα αυτά, η λίστα δεν είναι εξαντλητική²³. Η επιλογή της φράσης “shall include” στην αντίστοιχη παράγραφο του άρθρου, έγινε προκειμένου να περιλαμβάνεται στο πεδίο του ορισμού κάθε σχετική μορφή εκμετάλλευσης, είτε είναι ήδη γνωστή, είτε όχι. Αξίζει μάλιστα να αναφερθεί ότι τιμωρείται κάθε μορφή εμπορίας ανθρώπων, μόνο με τη συνδρομή του σκοπού της εκμετάλλευσης και χωρίς αυτός να έχει πραγματοποιηθεί²⁴. Αν και ιδιαίτερος αναλυτικός, ο ορισμός που υιοθετείται στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο χαρακτηρίζεται μάλλον ανεπαρκής, καθώς περιλαμβάνει αόριστες και διφορούμενες έννοιες (π.χ. «συναίνεση», «εξαναγκασμός», «δέσμευση», «υποχρέωση», «δόλος», «κακοποίηση» κλπ.), χωρίς δίνει κάποιον ορισμό γι' αυτές²⁵. Πολλές από τις έννοιες αυτές, ορίζονται σε άλλα διεθνή κείμενα, ενώ έννοιες όπως η

---

slavery, servitude or the removal of organs, (b) The consent of a victim of trafficking in persons to the intended exploitation set forth in subparagraph (a) of this article shall be irrelevant where any of the means set forth in subparagraph (a) have been used, (c) The recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of a child for the purpose of exploitation shall be considered "trafficking in persons" even if this does not involve any of the means set forth in subparagraph (a) of this article, (d) "Child" shall mean any person under eighteen years of age.» Για το πλήρες κείμενο του Πρωτοκόλλου βλ. <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx>

²² Το επίσημο κείμενο είναι προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32002F0629>

²³ S. Scarpa, Trafficking in Human Beings: Modern slavery (2008), σελ. 5.

²⁴ UNODC, Legislative Guides for the Implementation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto, United Nations (2004), σελ 269

²⁵ Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου, «Η ζήτηση στη σωματεμπορία- Ευρήματα εμπειρικής έρευνας» σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιώτου, 2013 ό.π., σελ. 194

«εκμετάλλευση της πορνείας άλλων» ή «άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης» έμειναν σκοπίμως αόριστες, καθώς οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των μερών εστίασαν αρκετά στο ζήτημα της πορνείας, αφήνοντας τα κράτη που θα υπέγραφαν το Πρωτόκολλο να αποφασίσουν στις εθνικές τους διατάξεις εάν και με ποιές προϋποθέσεις το ενήλικο άτομο που συναινεί στην εκπόρνευσή του θα θεωρείται θύμα trafficking²⁶. Εκτός από το ζήτημα των εννοιών της «ζήτησης», της «εκμετάλλευσης», αλλά και του προσδιορισμού των χαρακτηριστικών ενός θύματος εμπορίας²⁷, διατυπώθηκαν και πολλοί άλλοι προβληματισμοί σχετικά με τον ορισμό του trafficking.

Αρχικά, υποστηρίχθηκε ότι το Πρωτόκολλο υπολαμβάνει τις γυναίκες που εκπορνεύονται (εκουσίως ή ακουσίως) ως «άβουλα» και «αφελή» θύματα άλλων, με αποτέλεσμα να λαμβάνονται μέτρα αρωγής και αποκατάστασής τους, τα οποία μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν τη μεταβίβαση του ελέγχου του θύματος από το διακινητή στον ίδιο το νομοθέτη, ο οποίος κατά κύριο λόγο θεωρεί ότι το συμφέρον του θύματος έγκειται στην επιστροφή του στον τόπο απ' όπου βιαίως ή δολίως αποσπάστηκε. Παραβλέπεται το ενδεχόμενο, δηλαδή, το θύμα να έχει «πωληθεί» ή στρατολογηθεί από το οικογενειακό του περιβάλλον, μια πρακτική, η οποία δεν είναι καθόλου σπάνια, ιδίως σε χώρες όπου οι γυναίκες και τα κορίτσια σε μία οικογένεια βρίσκονται υπό την απόλυτη εξουσία του αρσενικού αρχηγού της οικογένειας²⁸. Μία ακόμη προβληματική του ορισμού του Πρωτοκόλλου του Παλέρμω εντοπίζεται στο γεγονός ότι το trafficking αντιμετωπίζεται σε συνάρτηση με το ζήτημα της παράνομης μετανάστευσης. Συνεπώς, δίνεται έμφαση σε αυτό ως ζήτημα «εθνικής ασφάλειας» και όχι ως παραβίαση ατομικών δικαιωμάτων. Κατά συνέπεια, τα μέτρα που λαμβάνονται σε επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής, στοχεύουν κυρίως στη διαφύλαξη των συνόρων των κρατών και τη μείωση της εισροής λαθρομεταναστών και όχι στην αρωγή, την αποκατάσταση των θυμάτων και την εκπαίδευση και ενημέρωση των πολιτών κάθε κράτους²⁹.

---

²⁶ S. Scarpa (2008), ό.π., σελ. 6

²⁷ B. Anderson/ J. O' Connell Davidson, "Is Trafficking In Human Beings Demand Driven?-A Multi- Country Pilot Study", International Organization for Migration, σελ. 7 επ, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα http://publications.iom.int/system/files/pdf/mrs_15_2003.pdf ημερομηνία ανάκτησης: 23-11-2018

²⁸ J.R. Weitzer, "The Social Construction of Sex Trafficking: Ideology and Institutionalization of a Moral Crusade, Politics & Society", 2007, σελ 447-475 κατόπιν παραπομπής του σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιώτου, 2013 ό.π., σελ. 196, υποσημείωση υπ' αριθμ. 39.

²⁹ M. Capous Desyllas, A Critique of the Global Trafficking Discourse and US Policy, The Journal of Sociology & Social Welfare: Vol. 34 : Iss. 4 , Article 4 (2007), προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <https://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol34/iss4/4> , ημερομηνία ανάκτησης 23-11-2018.

Τέλος, η έντονη κριτική που ασκήθηκε στον ορισμό που δίνεται στο Πρωτόκολλο του Παλέρμo εστιάζει και στο γεγονός ότι δεν αναφέρεται καθόλου στην ποινικοποίηση της χρήσης των σεξουαλικών υπηρεσιών του θύματος από τον «πελάτη» (κάτι που έρχεται να συμπληρώσει αργότερα η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης). Συγκεκριμένα, ελάχιστες είναι οι αναφορές στο σώμα του κειμένου για τον πελάτη, ο οποίος αναμφισβήτητα επιτελεί κυρίαρχο ρόλο στην αύξηση του φαινομένου, αλλά και την επιλογή της προέλευσης του θύματος³⁰.

1.4.Οι ορισμοί της εμπορίας ανθρώπων και της σωματεμπορίας στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα.

Ο Ελληνικός Ποινικός Κώδικας υιοθετεί τον ορισμό που δίνεται στο Πρωτόκολλο του Παλέρμo σχετικά με την εμπορία ανθρώπων³¹. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 323^A που ποινικοποιεί την εμπορία ανθρώπων ορίζεται ότι:

1. Όποιος, με τη χρήση βίας, απειλής βίας ή άλλων εξαναγκαστικών μέσων, με επιβολή ή κατάχρηση εξουσίας ή με απαγωγή, προσλαμβάνει, μεταφέρει, προωθεί εντός ή εκτός της επικράτειας, κατακρατεί, υποθάλπει, παραδίδει με ή χωρίς αντάλλαγμα σε άλλον ή παραλαμβάνει από άλλον πρόσωπο, με σκοπό την αφαίρεση κυττάρων, ιστών ή οργάνων του σώματός του ή για να εκμεταλλευτεί ο ίδιος ή άλλος την εργασία ή την επαιτεία του, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και με χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων έως πενήντα χιλιάδων ευρώ.

2. Με την ποινή της προηγούμενης παραγράφου τιμωρείται ο υπαίτιος αν, για να επιτύχει τον ίδιο σκοπό, αποσπά τη συναίνεση προσώπου με τη χρήση απατηλών μέσων ή το παρασύρει, εκμεταλλεζόμενος την ευάλωτη θέση του, με υποσχέσεις, δώρα, πληρωμές ή παροχή άλλων ωφελημάτων.

3. Όποιος εν γνώσει δέχεται την εργασία προσώπου, το οποίο τελεί υπό τις συνθήκες που περιγράφονται στις παραγράφους 1 και 2, ή τα έσοδα από την επαιτεία του προσώπου αυτού, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών.

---

³⁰ L. Keeler/ M. Jyrkinen, “Who’s Buying? The clients of prostitution: Proceedings of the Nordic Research Meeting on Prostitution”, 1997, σελ. 1-88 κατόπιν παραπομπής τους σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιάτου, 2013 ό.π., σελ. 200, υποσημείωση υπ’ αριθμ. 47.

³¹ Η Ελλάδα υπέγραψε τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά και το Πρωτόκολλο του Παλέρμo στις 13.12.2000.

4. Με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ τιμωρείται ο υπαίτιος σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους, αν η πράξη:

α) στρέφεται κατά ανηλίκου ή ατόμου σωματικώς ή διανοητικώς ανάπηρου,

β) τελείται κατ' επάγγελμα,

γ) τελείται από υπάλληλο ο οποίος κατά την άσκηση της υπηρεσίας του ή επωφελούμενος από την ιδιότητά του αυτή διαπράττει ή συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στην πράξη ή

δ) είχε ως αποτέλεσμα την ιδιαίτερα σοβαρή βλάβη της υγείας του παθόντος ή εξέθεσε τη ζωή αυτού σε σοβαρό κίνδυνο.

5. Όποιος χρησιμοποιεί τα μέσα των παραγράφων 1 και 2 για να στρατολογήσει ανήλικο με σκοπό τη χρησιμοποίησή του σε ένοπλες συγκρούσεις τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ.

6. Με ισόβια κάθειρξη τιμωρείται ο υπαίτιος σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους, αν η πράξη είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο.

Παρόλα αυτά, ο Έλληνας νομοθέτης, επέλεξε να ρυθμίσει το έγκλημα της σωματεμπορίας στο κεφάλαιο των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και συγκεκριμένα στο άρθρο 351, όπου αναφέρονται τα εξής:

1. Όποιος, με τη χρήση βίας, απειλής βίας ή άλλων εξαναγκαστικών μέσων, με επιβολή ή κατάχρηση εξουσίας ή με απαγωγή, προσλαμβάνει, μεταφέρει ή προωθεί εντός ή εκτός της επικράτειας, κατακρατεί, υποθάλπει, παραδίδει με ή χωρίς αντάλλαγμα σε άλλον ή παραλαμβάνει από άλλον πρόσωπο, με σκοπό να προβεί ο ίδιος ή άλλος στη γενετήσια εκμετάλλευσή του, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων έως πενήντα χιλιάδων ευρώ.

2. Με την ποινή της προηγούμενης παραγράφου τιμωρείται ο υπαίτιος αν, για να πετύχει τον ίδιο σκοπό, αποσπά τη συναίνεση προσώπου με τη χρήση απατηλών μέσων ή το παρασύρει, εκμεταλλεζόμενος την ευάλωτη θέση του με υποσχέσεις, δώρα, πληρωμές ή παροχή άλλων ωφελημάτων.

3. Όποιος εν γνώσει ενεργεί ασελή πράξη με πρόσωπο το οποίο τελεί υπό τις συνθήκες που περιγράφονται στις παραγράφους 1 και 2 τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών.

4. Με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ τιμωρείται ο υπαίτιος σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους, αν η πράξη:

α) στρέφεται κατά ανηλίκου ή συνδέεται με την πνευματική αδυναμία ή την κωφότητα του παθόντος,

β) τελέσθηκε από ένα από τα πρόσωπα που αναφέρονται στο στοιχείο γ' της παραγράφου 2 του άρθρου 349,

γ) συνδέεται με την παράνομη είσοδο, παραμονή ή έξοδο του παθόντος από τη χώρα,

δ) τελείται κατ' επάγγελμα,

ε) τελείται από υπάλληλο ο οποίος κατά την άσκηση της υπηρεσίας του ή επωφελούμενος από την ιδιότητά του αυτή διαπράττει ή συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στην πράξη ή

στ) είχε ως αποτέλεσμα την ιδιαίτερα σοβαρή βλάβη της υγείας του παθόντος ή εξέθεσε τη ζωή αυτού σε σοβαρό κίνδυνο.

5. Αν κάποια από τις πράξεις της πρώτης και δεύτερης παραγράφου είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο του παθόντος επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη.

6. Η κατά τις προηγούμενες παραγράφους γενετήσια εκμετάλλευση συνίσταται στην επιχείρηση από κερδοσκοπία οποιασδήποτε ασελγούς πράξης ή στη χρησιμοποίηση από κερδοσκοπία του σώματος, της φωνής ή της εικόνας προσώπου για την πραγματική ή προσποιητή επιχείρηση τέτοιας πράξης ή για την παροχή εργασίας ή υπηρεσιών που αποσκοπούν στη γενετήσια διέγερση.

1.5. Εγκληματολογική θεώρηση της σωματεμπορίας.

Οι εγκληματολογικές θεωρίες που εξηγούν το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων είναι αρκετές. Για το λόγο αυτό, προτείνεται μια συνθετική θεώρηση όλων εκείνων των παραγόντων που μπορούν να εξηγήσουν το συγκεκριμένο έγκλημα. Όπως, μάλιστα επισημαίνεται και από τους Lanier και Henry, όταν ένα έγκλημα είναι αποτέλεσμα πολλών διαφορετικών αιτιών, απαιτείται ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την ανάλυση της διαδοχής των γεγονότων³².

Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής ("Rational Choice Theory"), υπολαμβάνει τους εγκληματίες ως λογικά όντα που λαμβάνουν αποφάσεις για να διαπράξουν κάποιο έγκλημα, βάσει

---

³² M. Lanier/ S. Henry, "Essential Criminology" (1997), σελ 343.

μιας προηγηθείσας σύγκρισης κόστους και οφέλους. Το κόστος εδώ θα είναι ο κίνδυνος σύλληψης τους και η επακόλουθη στέρηση της ελευθερίας τους, ενώ ως όφελος θα μεταφράζεται το κέρδος που θα αποκομίσουν από την εγκληματική τους δραστηριότητα³³. Όσο πιο αυστηρή, βέβαιη και χρονικά εγγύτερη στην τέλεση του εγκλήματος είναι η επιβολή της ποινής, τόσο πιο βέβαιη θα είναι και η αποχή του υποκειμένου από την εγκληματική δραστηριότητα. Εάν λάβει κανείς υπ' όψιν και το μεγάλο ποσοστό διαφθοράς κρατικών υπαλλήλων που μειώνει τον κίνδυνο σύλληψης σε κάθε μορφή οργανωμένου εγκλήματος, είναι αναμφίβολο ότι στο μυαλό του δράστη σωματεμπορίας, το «όφελος» θα υπερτερεί. Έτσι, εκμεταλλευόμενος τις διάφορες καταστάσεις, περιστάσεις και ευκαιρίες που του δίνονται και ακολουθώντας τη λογική διαδικασία «ζύγισης» κόστους- οφέλους, ο διακινητής αποφασίζει βάσει της ελεύθερης βούλησής του να διαπράξει το σχεδιαζόμενο έγκλημα.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση αποτελεί το μεγάλο ποσοστό των ανδρών- δραστών και των γυναικών- θυμάτων αντίστοιχα. Παρόλο που τυπικά το έγκλημα του α.351 ΠΚ ανήκει στα «άφυλα εγκλήματα»³⁴, μιας και ο νόμος δεν θέτει κάποιο περιορισμό στο φύλο του θύματος ή του δράστη, η σωματεμπορία θεωρείται ως ένα κατ' εξοχήν έγκλημα βίας κατά των γυναικών. Οι θεωρητικοί της Φεμινιστικής εγκληματολογίας και συγκεκριμένα του ρεύματος της Κριτικής Φεμινιστικής Εγκληματολογίας, εστιάζουν την εξήγηση του φαινομένου στις σχέσεις εξουσίας που διακρίνονται ανάμεσα στα δύο φύλα³⁵. Παραδοσιακά, ο άνδρας μεγαλώνει και κοινωνικοποιείται μέσα σε μία κουλτούρα του «άνδρα- εξουσιάζοντος» έναντι της «γυναίκας- εξουσιαζόμενης»³⁶. Σε κάθε έκφανση του εργασιακού, κοινωνικού ή οικογενειακού περιβάλλοντος, η γυναίκα υποτάσσεται σε κάποιον άνδρα (πατέρα, σύζυγο, εργοδότη), ο οποίος θα την «εξουσιάζει». Με την πάροδο των αιώνων, η σχέση αυτή εξουσίας έχει αμβλυνθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, αλλά δεν έχει ακόμη εξαφανιστεί. Κατά συνέπεια, η θέση της γυναίκας εξακολουθεί να είναι υποβιβασμένη και να οδηγεί πολύ συχνά στη θυματοποίησή της. Η ακραία μορφή εξουσίας του άνδρα πάνω στη γυναίκα μεταφράζεται στο έγκλημα της σωματεμπορίας μέσω της σχέσης του διακινητή- δράστη

---

³³ Κ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία: Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, 3^η έκδοση (2014) σελ. 210

³⁴ Βλ. Σχετικά υποενότητα 6.4. παρούσας εργασίας για τα αίτια της γυναικείας θυματοποίησης.

³⁵ Κ. Σπινέλλη (2014), ό.π.

³⁶ J.R. Lilly/ F. Cullen/ R. Ball, Criminological Theory: Context and Consequences (1989), σελ. 219.

(αλλά και του πελάτη- δράστη) με τη γυναίκα- θύμα. Με τη στρατολόγησή του, το θύμα θα βρίσκεται πλέον υπό την απόλυτη εξουσία του δράστη.

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, επιλέγεται η εγκληματολογική θεώρηση του trafficking, βάσει της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής έναντι μιας συνθετικής θεώρησης του φαινομένου. Το όφελος του δράστη είναι μεγάλο, ενώ το κόστος γίνεται ολοένα και πιο απίθανο για εκείνον. Το ενδεχόμενο της σύλληψής του απομακρύνεται κατά πολύ από το «βέβαιο και χρονικά πλησίον», καθώς οι δράστες βρίσκουν συνεχώς νέες μεθόδους και τρόπους τέλεσης του εγκλήματος που δυσκολεύουν τους αρμόδιους φορείς να αναγνωρίσουν ένα θύμα ή έναν δράστη σωματεμπορίας. Εάν σε όλα αυτά συνυπολογίσει κανείς και τα υψηλά ποσοστά διαφθοράς των κρατικών υπαλλήλων (είτε με το χρηματισμό τους, είτε με τη συμμετοχή τους σε εγκληματικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο trafficking), αλλά και την απροθυμία (για τους λόγους που θα αναφερθούν εκτενώς παρακάτω) των θυμάτων να καταφύγουν στις αρχές ζητώντας βοήθεια, καταλαβαίνει ότι το αποτέλεσμα του αναλογισμού κόστους και οφέλους για το δράστη σωματεμπορίας δεν είναι τόσο δύσκολο.

1.6 Η σωματεμπορία από τη σκοπιά του οργανωμένου εγκλήματος.

Σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, η εμπορία ανθρώπων είναι η τρίτη πιο επικερδής μορφή οργανωμένου εγκλήματος παγκοσμίως, μετά το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων³⁷. Όπως έχει χαρακτηριστικά δηλώσει ο Εθνικός Εισηγητής Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων, Ηρακλής Μοσκόφ: «(το trafficking) είναι το πιο επικερδές οργανωμένο έγκλημα. Είναι κάτι που το κλωτσάς και περπατάει. Είναι φθηνές υπηρεσίες. Δεν έχει κόστος που μπορεί να επηρεάσει επικίνδυνα, όπως τα όπλα και τα ναρκωτικά...». Υπολογίζεται, μάλιστα, ότι τα κέρδη που επέφερε η εμπορία ανθρώπων στους δράστες της ανέρχονταν παγκοσμίως σε 7 δισεκατομμύρια ευρώ³⁸, ενώ για το έτος 2010, το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Έλεγχο των Ναρκωτικών και την Πρόληψη του Εγκλήματος (UNODC) εκτιμά ότι τα κέρδη των διακινητών ανέρχονταν σε 3 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, με πάνω από 140.000 θύματα

³⁷ L. Shelley, 2014, ό.π., σελ 2 · Ελισάβετ Συμεωνίδου- Καστανίδου, «Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες εξελίξεις στην ευρωπαϊκή και ελληνική έννομη τάξη», 2007, σελ 346.

³⁸ Ελισάβετ Συμεωνίδου- Καστανίδου, Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία, 2007 ό.π., σελ. 346

εμπορίας ανθρώπων στην Ευρώπη³⁹. Τα τεράστια κέρδη, ο μειωμένος κίνδυνος συλλήψεων (σε σχέση με την εμπορία ναρκωτικών και όπλων), ο χαμηλός κίνδυνος «καταστροφής» του εμπορεύματος, η δυνατότητα «επαναχρησιμοποίησής» του, οι δυσκολίες στη συλλογή αποδεικτικού υλικού, αλλά και το γεγονός ότι συχνά η ποινική δίωξη απαιτεί την κίνηση της διαδικασίας από την καταγγελία του θύματος, αποτελούν μερικά από τα πλεονεκτήματα για τους εμπόρους που εξηγούν τη συμμετοχή όλο και περισσότερων εγκληματικών οργανώσεων στο χώρο του trafficking⁴⁰. Με τα κέρδη που αποκομίζουν οι διακινητές από το trafficking, χρηματοδοτούν συχνά και τους υπόλοιπους τομείς εγκληματικότητας, στους οποίους δραστηριοποιούνται (π.χ. εμπόριο ναρκωτικών και όπλων, προστασία σε νυχτερινά κέντρα διασκέδασης)⁴¹.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τη μορφή και τον τρόπο δράσης των διακινητών, θα πρέπει αρχικά να δοθεί ένας ορισμός για το «οργανωμένο» ή «διασυνοριακό» έγκλημα, αλλά και την «οργανωμένη εγκληματική ένωση» (“organized criminal groups”). Δυστυχώς δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός των παραπάνω εννοιών⁴². Κατά τον Αλεξιάδη, μάλιστα, ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» δεν θεωρείται ορθός, διότι παραπέμπει στην οργάνωση και τέλεση μιας και μόνης εγκληματικής πράξης, ενώ συνήθως το οργανωμένο έγκλημα τελείται με πολλές πράξεις⁴³. Παρά τις προσπάθειες ορισμού του οργανωμένου εγκλήματος, οι δυσχέρειες είναι πολλές, καθώς, όπως έχει λεχθεί χαρακτηριστικά «είναι ένα διαρκώς μεταλλασσόμενο, αντιφατικό και διαχεόμενο εγκληματικό φαινόμενο»⁴⁴. Κάτι τέτοιο, αποτυπώνεται και στην ανθολόγηση Γερμανού ερευνητή 180 ορισμών που έχουν δοθεί για το οργανωμένο έγκλημα από επιστήμονες ή οργανισμούς παγκοσμίως⁴⁵. Θεωρείται, συνεπώς ορθότερη η χρήση του όρου «οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα». Δόκιμος είναι επίσης, ο όρος «διασυνοριακό έγκλημα», με την

---

³⁹ UNODC, The Globalization of Crime: A transnational organized crime threat assessment, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.unodc.org/res/cld/bibliography/the-globalization-of-crime-a-transnational-organized-crime-threat-assessment.html/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf, ημερ. ανάκτησης: 25-11-2018.

⁴⁰ Α. Συκιάτου, «Ευρωπαϊκή Ένωση- Οργανωμένο Έγκλημα- Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μια ιδιόρρυθμη δυναμική- διαλεκτική σχέση», σε ΠοινΧρ 2008, σελ. 207

⁴¹ Anna Diamantopoulou, “Trafficking in women: The misery behind the fantasy”, Brussels, 6/3/2001, στον Τιμητικό Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, τόμος Α’, 2003, σελ. 326.

⁴² Α. Συκιάτου, «Ευρωπαϊκή Ένωση- Οργανωμένο Έγκλημα- Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μια ιδιόρρυθμη δυναμική- διαλεκτική σχέση», ό.π. σελ. 201.

⁴³ Στ. Αλεξιάδη, Εγκληματολογία, 2004, σελ. 215 επ. κατόπιν παραπομπής του σε Α. Συκιάτου, Ευρωπαϊκή Ένωση- Οργανωμένο Έγκλημα- Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μια ιδιόρρυθμη δυναμική- διαλεκτική σχέση, ό.π.

⁴⁴ Klaus von Lampe, Organized Crime in Europe: Conceptions and realities, Policing: A Journal of Police and Practice, 2008, σελ. 7-17 κατόπιν παραπομπής του σε Κ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία: Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, 2014, σελ. 84, υποσημείωση υπ’ αριθμ. 45

⁴⁵ Κ. Σπινέλλη, «Εγκληματολογία: Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις», 2014, ό.π.

έννοια ότι ένας ή περισσότεροι όροι του αποτελέσματος τίθενται από ενέργειες ή παραλείψεις που λαμβάνουν χώρα σε διαφορετικό κράτος από εκείνο στο οποίο επήλθε τελικά το αποτέλεσμα⁴⁶.

Η Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά του Οργανωμένου Διακρατικού Εγκλήματος του 2003, χρησιμοποιεί τον όρο «οργανωμένες εγκληματικές ενώσεις» (“organized criminal groups”). Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, ως «οργανωμένη εγκληματική ένωση, ορίζεται η δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων ατόμων με διαρκή δομή και η οποία ενεργεί με σκοπό την τέλεση ενός ή περισσότερων εγκλημάτων με σκοπό να αποκτήσει άμεσα ή έμμεσα οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος» και ως «διαρθρωμένη ένωση εννοείται η ένωση που δε συγκροτείται τυχαία για την άμεση τέλεση μιας αξιόποινης πράξης και η οποία δε χρειάζεται να έχει τυπικά καθορισμένους ρόλους για τα μέλη της, συνέχεια στη συμμετοχή των μελών αυτών ή ιεραρχημένη διάρθρωση».

Παράλληλα, χρησιμοποιείται και ο ορισμός της Έκθεσης της Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2005, όπου ως εγκληματική οργάνωση ορίζεται «η διαρθρωμένη ένωση περισσότερων των δύο προσώπων, που δρουν από κοινού προκειμένου να τελέσουν αξιόποινες πράξεις που επισύρουν ποινή στέρησης της ελευθερίας ή μέτρο ασφαλείας στέρησης της ελευθερίας, μεγίστης διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων ετών, ή βαρύτερη ποινή, για τον προσπορισμό άμεσα ή έμμεσα οικονομικού ή άλλου οφέλους».

Βασικά χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος είναι λοιπόν: (α) ο άμεσος ή έμμεσος πορισμός οικονομικού ή άλλου οφέλους, (β) η ύπαρξη εγκληματικής ομάδας, (γ) ο σκοπός τέλεσης εγκλημάτων και (δ) η τέλεση εγκλημάτων που επισύρουν ποινή στέρησης της ελευθερίας μεγίστης διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων ετών. Κάθε εγκληματική οργάνωση ενδέχεται να εξειδικεύεται στη διάπραξη ενός εγκλήματος, συχνότερα, όμως, δραστηριοποιείται σε πολλούς τομείς εγκληματικότητας (π.χ. trafficking, smuggling, εμπόριο ναρκωτικών, απαγωγές κ.ο.κ.). Ορισμένες εμφανίζονται με τη μορφή οικογενειοκρατίας⁴⁷, ενώ διακρίνονται σε εγχώριες, αλλοδαπές, ομοιογενείς και ετερογενείς, ανάλογα με το εάν τα μέλη της είναι της ίδιας εθνικότητας ή όχι⁴⁸. Με κριτήριο τη δομή τους, διακρίνονται σε οργανώσεις με ιεραρχική δομή-

---

⁴⁶ Ορισμός που έχει δοθεί από τον Αριστοτέλη Χαραλαμπίδη στο άρθρο του «Βασικοί προβληματισμοί ως προς την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος από το Ποινικό Δίκαιο», δημοσιευμένο στα Ποινικά Χρονικά, 2002, σελ. 97

⁴⁷ Κ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία, 2014, ό.π. σελ. 86

⁴⁸ Α. Συκιώτου, Ευρωπαϊκή Ένωση- Οργανωμένο Έγκλημα- Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μια ιδιόρρυθμη δυναμική- διαλεκτική σχέση, ό.π

τύπου μαφίας (με διαφορετικά επίπεδα οργάνωσης, στην κορυφή των οποίων βρίσκεται ο αρχηγός), οργανώσεις με οριζόντια δομή⁴⁹ (όπου η κεντρική εξουσία είναι χαλαρή και δεν παρατηρείται ιεραρχική διαστρωμάτωση) και σε χαλαρές μικρές ενώσεις 3-4 ατόμων χωρίς αρχηγό.

Τα δίκτυα που δραστηριοποιούνται στη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων κατατάσσονται σε: μεγάλα, μεσαία και μικρά⁵⁰, ανάλογα με τον αριθμό των ατόμων που εκμεταλλεύονται κάθε φορά, το εάν η μεταφορά του θύματος γίνεται απευθείας ή με πολλές στάσεις σε χώρες διέλευσης, το εάν κρατούν υπό τον έλεγχό τους τα άτομα ή τα «μεταπωλούν» και σε άλλα δίκτυα, αλλά και με το εάν ελέγχουν ολόκληρη τη διαδικασία, από τη στρατολόγηση του θύματος, έως τη μεταφορά και την εκμετάλλευσή του. Η πιο συνηθισμένη μορφή δικτύου σωματεμπορίας στα Βαλκάνια είναι μεσαία.

Τα δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος απασχολούν σταθερά και σε διαρκή βάση τα ίδια μέλη, χωρίς βέβαια να αποκλείεται η «πρόσληψη» ατόμων με εξειδικευμένες γνώσεις ή ειδικότητες για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων αναγκών της οργάνωσης⁵¹.

Η κίνηση των δικτύων σωματεμπορίας ήταν παραδοσιακά από τις χώρες του Νότου προς τις ανεπτυγμένες χώρες του Βορρά. Ωστόσο, οι χώρες προέλευσης, διαμετακόμισης και προορισμού αλλάζουν ανάλογα με τη «ζήτηση» των πελατών, αλλά και τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χώρα. Η Ειδική Εισηγήτρια των Ηνωμένων Εθνών για τη βία κατά των γυναικών, το 2000, σε έκθεσή της αναφέρει ενδεικτικά ως χώρες προέλευσης την Αλβανία, τη Βουλγαρία, το Βιετνάμ, την Ινδία, την Κίνα, την Κολομβία, την Κροατία, τη Λευκορωσία, τη Λιθουανία, το Μεξικό, την Ουκρανία, την Πολωνία, τη Ρωσία, τη Ρουμανία, την Σλοβακία, αλλά και την Ταϊλάνδη, ενώ ως συνηθέστερες χώρες προορισμού μεταξύ άλλων, την Αγγλία, την Αυστρία, τη Γερμανία, την Ελβετία, την Ελλάδα, τις Η.Π.Α., την Ιταλία, την Κίνα και την Τουρκία⁵².

---

⁴⁹ Οι περισσότερες εγκληματικές οργανώσεις στην Ελλάδα παρουσιάζουν οριζόντια δομή.

⁵⁰ Ν. Κουράκης, «Εμφυλη Εγκληματικότητα», (2009) σελ.313 επ.

⁵¹ Χ. Δημόπουλος, «Εισηγήσεις Εγκληματολογίας», 2008, σελ. 473.

⁵² Έκθεση της Ειδικής Εισηγήτριας του ΟΗΕ για τη βία κατά των γυναικών σχετικά με τη σωματεμπορία, Φεβρουάριος 2000, στην έκθεση του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), με τίτλο «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking», 2001.

Οι εγκληματικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στη σωματεμπορία στην Ελλάδα, δρουν κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη), αλλά και σε παραμεθόριες περιοχές της νησιωτικής και ηπειρωτικής Ελλάδας⁵³. Σύμφωνα με την Έκθεση της ΕΛ.ΑΣ για το 2005, η πλειοψηφία των εγκληματικών οργανώσεων που δραστηριοποιήθηκαν στην Ελλάδα απασχολούταν με την παράνομη μετανάστευση, τη διακίνηση ναρκωτικών και τη σωματεμπορία, ενώ προερχόταν από τα Βαλκάνια και τη νοτιοδυτική Ασία. Αξιοσημείωτο είναι, μάλιστα ότι εμφανίζονταν τόσο μεγάλα, όσο μεσαία και μικρά δίκτυα και δραστηριοποιούνταν παράλληλα και στην εργασιακή εκμετάλλευση ανηλίκων ατόμων και ατόμων με αναπηρίες (κυρίως κωφάλαλων).

2.Σωματεμπορία και άλλες συναφείς έννοιες.

2.1.Σωματεμπορία και παράνομη διακίνηση ατόμων (smuggling).

Συχνά χρησιμοποιούνται ως ταυτόσημοι οι όροι «εμπορία ανθρώπων», «σωματεμπορία» και «διακίνηση προσώπων» ή «παράνομη διακίνηση προσώπων»⁵⁴. Δημιουργείται, έτσι η λανθασμένη άποψη ότι πρόκειται για το ίδιο φαινόμενο με διαφορετική διατύπωση. Έτσι, αναπόφευκτα, συγχέονται τα θύματα εμπορίας με τους παράνομους μετανάστες σε μία χώρα, γεγονός που προκαλεί προβλήματα, τόσο σε επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής, όσο και σε θέματα αρωγής και αποκατάστασης των θυμάτων σωματεμπορίας, με κίνδυνο να μην αναγνωρίζονται ως θύματα, αλλά ως λαθρομετανάστες⁵⁵. Η σύγχυση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι τα δίκτυα σωματεμπορίας είναι, παράλληλα και διακινητές παράνομων μεταναστών, ενώ ένα θύμα trafficking μπορεί να είναι ταυτόχρονα και παράνομος μετανάστης στη χώρα προορισμού. Χαρακτηριστικό αυτής της κατάστασης είναι ότι μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990, το trafficking θεωρείτο μορφή λαθραίας διακίνησης (smuggling) και ένας τύπος παράνομης μετανάστευσης (illegal immigration)⁵⁶.

---

⁵³ Α. Συκιάτου, «Ευρωπαϊκή Ένωση- Οργανωμένο Έγκλημα- Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μια ιδιόρρυθμη δυναμική- διαλεκτική σχέση», ό.π, σελ. 208.

⁵⁴ L. Shelley, (2014), ό.π. σελ. 2.

⁵⁵ Α. Συκιάτου, «Οι δυσκολίες και η σημασία της αναγνώρισης ενός ατόμου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων», στον Τμητικό Τόμο για τον Ομότιμο Καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη, 2017 σελ. 605.

⁵⁶ Γραφείο Μελέτης και Αντιμετώπισης Trafficking: “Trafficking and Smuggling: από τον ορισμό στην πράξη”, σε συνεργασία με το ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: http://philosgreece.eu/images/MyMedia/pdfs/informative/trainingGR/Trafficking_and_smuggling-Apo_ton_orismo_stin_praxi.pdf, ημερομηνία ανάκτησης: 23-11-2018.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το Πρωτόκολλο Ενάντια στη Λαθρεμπορία Μεταναστών μέσω Ξηράς, Αέρα και Θάλασσας του 2001 που συμπληρώνει το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, «*Λαθραία Διακίνηση Ανθρώπων (smuggling) θα εννοείται η αποκόμιση με έμμεσο ή άμεσο τρόπο χρηματικού ή άλλου είδους κέρδους, για την παράνομη είσοδο ενός ατόμου (άνδρας, γυναίκα ή παιδί) σε μία χώρα, της οποίας το άτομο δεν είναι ούτε πολίτης, αλλά ούτε μόνιμος κάτοικος*».

Οι βασικές διαφορές μεταξύ της σωματεμπορίας και του smuggling συνοψίζονται στο ότι το θύμα σωματεμπορίας εξαναγκάζεται να το κάνει, δεν είναι απαραίτητο να περάσει τα σύνορα μιας χώρας (κάνουμε λόγο για «εσωτερικό trafficking»), υφίσταται επαναλαμβανόμενη εκμετάλλευση, ενώ του έχουν αφαιρεθεί τα ταξιδιωτικά του έγγραφα και βρίσκεται υπό τον έλεγχο του εμπόρου ακόμη κι όταν φτάσει στη χώρα προορισμού. Αντίθετα, ο παράνομος μετανάστης λαμβάνει κάποια «βοήθεια», προκειμένου να περάσει με δική του βούληση τα σύνορα μιας άλλης χώρας και αφήνεται στην τύχη του μόλις φτάσει στο σημείο προορισμού. Μπορεί να του δοθούν πλαστά ταξιδιωτικά έγγραφα, διαβατήριο και ταυτότητα από τους διακινητές.

2.2. Σωματεμπορία, πορνεία και μαστροπεία.

Η πιο συχνή, ίσως, σύγχυση της σωματεμπορίας με άλλη έννοια είναι με την πορνεία και τη μαστροπεία. Αρχικά, η διαφορά ενός θύματος trafficking και ενός εκδιδόμενου προσώπου έγκεται στην ύπαρξη ελεύθερης βούλησης του προσώπου να παρέχει σεξουαλικές υπηρεσίες με χρηματικό ή άλλο αντάλλαγμα. Στην πορνεία, το άτομο με ελεύθερη βούληση και χωρίς κανένα στοιχείο εξαναγκασμού εκδίδεται, κάτι που δε συμβαίνει στη σωματεμπορία, ακόμα και στην περίπτωση που το θύμα έχει δώσει τη «συναίνεσή» του. Η «συναίνεση» αυτή, τις περισσότερες φορές είναι άκυρη ως προϊόν πλάνης, απειλής ή εξαναγκασμού. Ακόμα πιο δύσκολη φαίνεται η διάκριση μεταξύ της σωματεμπορίας και της «μεταναστευτικής πορνείας», όπου το άτομο μεταναστεύει σε άλλη χώρα προκειμένου να εργαστεί στη βιομηχανία του σεξ, χωρίς να έχει εξαναγκαστεί⁵⁷. Μάλιστα, πολλές χώρες απαγορεύουν την είσοδο ατόμων στη χώρα προκειμένου να εργαστούν στην πορνεία, απειλώντας τα με απέλαση. Την ίδια στάση απέναντι στο θέμα της «μεταναστευτικής πορνείας», (αλλά και της πορνείας εν γένει) φαίνεται να τηρεί και η Σουηδία,

---

⁵⁷ Έκθεση του του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), με τίτλο «Η διεθνική σωματεμπορία-Trafficking», 2001, σελ. 13 επ. προσβάσιμη στην ιστοσελίδα: https://kethi.gr/wp-content/uploads/2009/07/153_DIETHNIKI_SOMATEMPORIA.pdf, ημερομηνία ανάκτησης: 23-11-2018

η οποία απαγορεύει την πορνεία ως ανεπιθύμητο κοινωνικό φαινόμενο, διώκοντας τον πελάτη-χρήστη των σεξουαλικών υπηρεσιών. Κατά το Σκανδιναβικό μοντέλο ποινικοποίησης της πορνείας, ο πελάτης που αγοράζει κάποια σεξουαλική υπηρεσία καταδικάζεται σε πρόστιμο ή φυλάκιση που μπορεί να φτάσει σε χρονική διάρκεια το ένα έτος. Από τις εκτιμήσεις των αποτελεσμάτων της ποινικοποίησης αγοράς σεξουαλικών υπηρεσιών καταδεικνύεται η επιτυχία του «Σκανδιναβικού μοντέλου» και στη μείωση της σωματεμπορίας, καθώς η πορνεία στο δρόμο φαίνεται ότι έχει μειωθεί πλέον στο μισό ενώ οι ίδιοι οι δράστες αναφέρουν ότι η Σουηδία, η Νορβηγία και η Ισλανδία (όπου έχει υιοθετηθεί η ποινικοποίηση της αγοράς σεξουαλικών υπηρεσιών) είναι πλέον «φτωχή αγορά», καθώς είναι λιγοστά τα μέρη όπου τα κυκλώματα σωματεμπορίας μπορούν να δράσουν χωρίς να υπάρχει έντονη αστυνόμευση. Η γυναίκα αντιμετωπίζεται ως θύμα σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης ακόμη κι εαν δε μπορεί να θεωρηθεί «θύμα σωματεμπορίας». Αντίθετα, Ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γερμανία, η Ολλανδία, η Αυστρία, αλλά και η Ελλάδα, αναγνωρίζουν την πορνεία ως νόμιμη εργασία και παρέχουν άδεια παραμονής και εργασίας σε άτομα που εισέρχονται στη χώρα για να εργαστούν στη βιομηχανία του σεξ, θεσπίζοντας παράλληλα εργατικούς και φορολογικούς νόμους για τις εργαζόμενες στη βιομηχανία του σεξ. Το ζήτημα ποινικοποίησης ή αποποινικοποίησης της πορνείας έρχεται να λύσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο το 1997, το οποίο με απόφασή του έδωσε σαφή κατεύθυνση στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την αναγνώριση της πορνείας ως «νόμιμη οικονομική δραστηριότητα».

Η διαφορά της σωματεμπορίας με τη μαστροπεία (349 ΠΚ) συνοψίζεται στο γεγονός ότι η μαστροπεία προϋποθέτει, έστω στην αρχή, τη συναίνεση του εκδιδόμενου ατόμου, ενώ στη σωματεμπορία η «συναίνεση» είναι αδιάφορη, καθώς το στοιχείο του εξαναγκασμού έχει αλλοιώσει τη βούληση του θύματος⁵⁸.

3. Οι μορφές της εμπορίας ανθρώπων. Η έννοια της εκμετάλλευσης.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η παρούσα εργασία επικεντρώνεται κυρίως στην εμπορία ανθρώπων με τη μορφή της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των θυμάτων, η οποία τυποποιείται στο άρθρο 351 του ισχύοντος Ελληνικού Ποινικού Κώδικα. Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητη μια

---

⁵⁸ Α. Συκιάτου, «Έννοιολογικές Αποσαφηνίσεις» σε Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιάτου, «Σωματεμπορία, Ο ρόλος του πελάτη, Νομική προσέγγιση και εμπειρικά δεδομένα», 2014 ό.π., σελ. 40.

σύντομη αναφορά σε όλες τις μορφές που μπορεί να λάβει η εμπορία ανθρώπων. Αξίζει, μάλιστα να αναφερθεί, ότι η λίστα αυτή συνεχώς αυξάνεται, καθώς η ανάπτυξη της τεχνολογίας, αλλά και η προσπάθεια των σωματεμπόρων να βρίσκουν συνεχώς νέους τρόπους εκμετάλλευσης, προκειμένου να πετύχουν το μέγιστο κέρδος και να παραμείνουν ασύλληπτοι από τις αστυνομικές αρχές οδηγεί στην εμφάνιση νέων τρόπων κακοποίησης των θυμάτων. Η έννοια του όρου «εκμετάλλευση», περιλαμβάνει κάθε πράξη χρησιμοποίησης πράγματος ή προσώπου με άδικο, ενίοτε σκληρό τρόπο προς ίδιο όφελος. Συνεπώς η εκμετάλλευση του ατόμου- θύματος εμπορίας θα είναι η χρησιμοποίησή του ως εμπορεύσιμο ή αναλώσιμο «προϊόν»⁵⁹.

Ενδεικτικά, ως τρόποι τέλεσης του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων θα αναλυθούν οι εξής:

- ❖ **Σεξουαλική εκμετάλλευση:** περιλαμβάνει τον εξαναγκασμό του θύματος σε σεξουαλικές πράξεις, με χρηματικό ή μη χρηματικό αντάλλαγμα. Η εμπορία ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (γνωστή ως σωματεμπορία) διακρίνεται συχνά στη διεθνή βιβλιογραφία σε εκείνη που γίνεται για εμπορικούς σκοπούς (“commercial sexual exploitation”) και σε εκείνη που δεν αφορά σε εμπορικούς σκοπούς (“non- commercial sexual exploitation”)⁶⁰. Παρόλο που η διάκριση αυτή δεν αναγνωρίζεται από τους περισσότερους διεθνείς οργανισμούς και κανόνες διεθνούς δικαίου, είναι αρκετά χρήσιμη προκειμένου να διακρίνουμε τα μέσα που χρησιμοποιούνται σε κάθε μια από αυτές τις κατηγορίες εκμετάλλευσης. Έτσι, στην πρώτη κατηγορία εντάσσεται κάθε μορφή εκμετάλλευσης που έχει σχέση με την παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών στο δρόμο και εκμετάλλευσης της πορνείας άλλων (“forced prostitution”), την παραγωγή πορνογραφικού υλικού (“pornography”), την εργασία σε διάφορους χώρους διασκέδασης (“pole dancers”, “stripers”) κ.ο.κ, ενώ στη δεύτερη κατηγορία συγκαταλέγονται κυρίως μορφές «εξαναγκαστικών γάμων» και η πρακτική των «κατά παραγγελία νυφών» (“forced marriages”, “mail- order brides”)⁶¹,

---

⁵⁹ N. Κουράκη, «Εμφυλη Εγκληματικότητα, Ποινική και Εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου» (2009) σελ. 294

⁶⁰ S. Scarpa, Trafficking in Human Beings: Modern slavery (2008), σελ. 22 επ.

⁶¹ Η εμπορία ανθρώπων μέσω σύναψης εξαναγκαστικών γάμων τελείται όταν το ένα άτομο (συνήθως η νύφη) εξαναγκάζεται να τελέσει γάμο με ένα άλλο άτομο και στη συνέχεια υποχρεώνεται να συμμετάσχει σε σεξουαλικές πράξεις με το νέο του σύζυγο. Εάν λείπει το στοιχείο της εξαναγκαστικής σεξουαλικής συνεύρεσης θα μιλάμε για εργασιακή εκμετάλλευση και όχι σωματεμπορία.

η οποία είναι ιδιαίτερα συνηθισμένη στην υποσαχάρια Αφρική, την Ασία, τη Μέση Ανατολή και ιδίως σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία⁶².

- ❖ **Εργασιακή εκμετάλλευση:** ως εμπορία ανθρώπων με σκοπό την εργασιακή εκμετάλλευση μπορεί να θεωρηθεί κάθε χρησιμοποίηση του θύματος για την παροχή εργασίας που θα αποφέρει κέρδος στον διακινητή. Το θύμα εξαναγκάζεται να δουλεύει κάτω από άθλιες συνθήκες στον τομέα της γεωργίας (κυρίως σε χώρες της Δυτικής και Κεντρικής Αφρικής⁶³), σε ορυχεία, εργοστάσια⁶⁴, αλλά και στον τομέα της αλιείας. Συνήθεις πρακτικές εργασιακής εκμετάλλευσης είναι ακόμη η εκμετάλλευση της επαιτείας του θύματος (“street begging”) ή ο εξαναγκασμός συμμετοχής του σε παράνομες δραστηριότητες, όπως μικροκλοπές (“petty theft”) και διακίνηση ναρκωτικών (“drug trafficking”). Σε περιοχές όπως το Μπαχραίν και το Κατάρ, έχει καταγραφεί μεγάλο ποσοστό παιδιών που διακινούνται από το Μπαγκλαντές, το Σουδάν, το Πακιστάν κ.λπ. προκειμένου να συμμετέχουν σε παράνομους αγώνες με καμήλες (“camel races”). Τα ανήλικα θύματα είναι δεμένα πάνω σε καμήλες, με σοβαρό κίνδυνο για τη ζωή και τη σωματική τους ακεραιότητα, καθώς πέρα από το ενδεχόμενο πτώσης και τραυματισμού τους, οι διακινητές αφήνουν τα παιδιά να λιμοκτονούν, προκειμένου να μην ξεπεράσουν το βάρος των 20 κιλών και προσθέσουν παραπάνω βάρος στο ζώο μειώνοντας την ταχύτητά του ⁶⁵. Τέλος, τη συχνότερη, ίσως, μορφή εμπορίας ανθρώπων για καταναγκαστική εργασία, αποτελεί το φαινόμενο της «οικιακής δουλείας»⁶⁶ (“domestic slavery”), με τα θύματα να εξαναγκάζονται να δουλεύουν για πάρα πολλές ώρες, χωρίς περιόδους ξεκούρασης είτε αμισθί, είτε με ελάχιστες απολαβές, ενώ πολύ συχνά πέφτουν και θύματα σεξουαλικής κακοποίησης από τους «εργοδότες» τους.

---

⁶² Unicef Report, Inocenti Digest, no. 7 “Early Marriage: Child Spouses”, κατόπιν παραπομπής του σε S. Scarpa (2008) ό.π. σελ. 26, υποσημείωση υπ’ αριθμ. 103

⁶³ Μεγάλο ποσοστό των ανήλικων θυμάτων εμπορίας απασχολούνται καταναγκαστικά σε φυτείες κακαόδενδρου στην Δυτική Αφρική, βλ. Σχετ. Anti-Slavery International, The Cocoa Industry in Western Africa, A history of Exploitation (2004) 4, κατόπιν παραπομπής του σε S. Scarpa, ό.π. σελ. 29, υποσημείωση υπ’ αριθμ. 113

⁶⁴ BBC News: “Mass rescue of ‘slaves’ in China”, στην ιστοσελίδα: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/6752507.stm>, ημερομηνία ανάκτησης: 25-11-2018

⁶⁵ M. Anwar, Child Trafficking for Camel Races: A Perspective from Pakistan, Centre for Research and Social Development, (CRSD), 2004, κατόπιν παραπομπής κατόπιν παραπομπής του σε S. Scarpa (2008) ό.π., υποσημείωση υπ’ αριθμ. 121

⁶⁶ Α. Συκιάτου, «Εννοιολογικές Αποσαφηνίσεις» σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιάτου (επιμ.) ό.π. σελ.46.

- ❖ **Εμπόριο οργάνων:** στη εμπορία οργάνων, το θύμα είτε εξαναγκάζεται είτε εξαπατάται προκειμένου να υποβληθεί σε επέμβαση αφαίρεσης κάποιου οργάνου του, το οποίο στη συνέχεια θα πωληθεί από τους δράστες με σκοπό το κέρδος. Πολύ συχνά, η καταναγκαστική αφαίρεση του οργάνου από το θύμα μπορεί να γίνει και χωρίς αυτό να το γνωρίζει (π.χ. κατά τη διαδικασία επέμβασής του για κάποιο πρόβλημα υγείας που αντιμετωπίζει ή μέσω της πρακτικής της απαγωγής και της νάρκωσής του)⁶⁷.
- ❖ **Εμπορία παιδιών:** εδώ συγκαταλέγεται κάθε παραπάνω μορφή εκμετάλλευσης, η οποία έχει ως αποδέκτη άτομο ηλικίας κάτω των 18 ετών. Τα ανήλικα θύματα μπορεί, δηλαδή να υφίστανται σεξουαλική εκμετάλλευση, αφαίρεση οργάνων του σώματός τους, αλλά και να εξαναγκάζονται να δουλεύουν κάτω από άθλιες συνθήκες. Σημαντική εδώ είναι η πρόβλεψη της παραγράφου (γ) του άρθρου 3 στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο, σύμφωνα με την οποία *η στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, εγκατάσταση ή παραλαβή ενός παιδιού για το σκοπό της εκμετάλλευσης θα θεωρείται παράνομη διακίνηση προσώπων, ακόμη κι εάν δεν περιλαμβάνει κανένα από τα μέσα που διατυπώνονται στην υποπαράγραφο (α) του παρόντος άρθρου*. Άλλες μορφές εμπορίας παιδιών που έχουν καταγραφεί είναι η στρατολόγηση ανηλίκων για χρησιμοποίησή τους σε ένοπλες συγκρούσεις (κυρίως σε χώρες της Αφρικής⁶⁸), αλλά και η εμπορία βρεφών και εγκύων ή παρένθετων μητέρων για την πραγματοποίηση παράνομων υιοθεσιών.

Άλλες μορφές εκμετάλλευσης των θυμάτων εμπορίας που έχουν καταγραφεί είναι η εμπορία αλφών (ατόμων που πάσχουν από αλμπινισμό), κυρίως σε χώρες της Αφρικής (Τανζανία, Κένυα κ.λπ.)⁶⁹, η εμπορία κατεψυγμένων ωαρίων, αλλά και η νεότερη και ίσως πιο ειδικής μορφής εμπορίας, η εμπορία βρεφών και εμβρύων για κονιορτοποίηση και δημιουργία χαπιών, η οποία παρατηρήθηκε στην Κίνα και τη Β. Κορέα⁷⁰.

---

⁶⁸ Α. Συκιώτου, «La traite des personnes au Burundi: Manuel de formation des autorités chargées de l'application de la loi», 2011 σελ.1-157, κατόπιν παραπομπής της σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιώτου (επιμ.) ό.π. σελ.47.

⁶⁹ Α. Συκιώτου, ό.π.

⁷⁰ The Telegraph: “Pills filled with powdered human baby flesh found by customs officials”, αναρτημένο στην ιστοσελίδα: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/southkorea/9250438/Pills-filled-with-powdered-human-baby-flesh-found-by-customs-officials.html>, ημ. Ανάκτησης: 25-11-2018 · Α. Συκιώτου, «Εννοιολογικές Αποσαφηνίσεις» σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιώτου ό.π. σελ.47.

4. Πρακτικές προσέγγισης και στρατολόγησης των θυμάτων.

Κατά το στάδιο της στρατολόγησης των θυμάτων, οι δράστες προσεγγίζουν αρχικά το θύμα και προσπαθούν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη του, έτσι ώστε να το εξαπατήσουν και να λάβουν τη συγκατάθεσή του για το επόμενο στάδιο, εκείνο της μεταφοράς του από τον τόπο προέλευσης προς τον τελικό προορισμό. Η στρατολόγηση του θύματος μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους, ενώ οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται διαφέρουν, ανάλογα με τη χώρα προέλευσης, τις χώρες δράσης του κάθε κυκλώματος εμπορίας, αλλά και το είδος της εκμετάλλευσης στο οποίο αποσκοπούν οι δράστες. Έτσι, μερικές από τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται είναι οι εξής:

- ❖ Αγγελίες εργασίας για παροχή υπηρεσιών στο χώρο του θεάματος (πχ. καλλιτέχνιδες, χορεύτριες, μοντέλα) σε χώρες του εξωτερικού, αλλά και ως baby-sitters ή συνοδοί ατόμων μεγάλης ηλικίας⁷¹.
- ❖ Αγγελίες γραφείων συνοικεισίων, όπου οι διακινητές εμφανίζονται ως «επίδοξοι γαμπροί» και με την υπόσχεση ενός επιτυχημένου γάμου και καλύτερων συνθηκών ζωής εξαπατούν τα θύματά τους⁷².
- ❖ Στρατολόγηση θυμάτων μέσω Διαδικτύου: η πρακτική αυτή είναι πλέον η πιο συνηθισμένη μορφή εξαπάτησης του θύματος, κυρίως μέσω ηλεκτρονικών ιστοσελίδων («site») και εφαρμογών γνωριμιών.
- ❖ Απαγωγή των θυμάτων.
- ❖ Πώληση των θυμάτων από τις οικογένειές τους: οι οικογένειες πωλούν τα νεαρά μέλη τους στους διακινητές προκειμένου να αποπληρώσουν κάποιο πραγματικό ή ψεύτικο χρέος τους, ενώ πολύ συχνά τα θύματα χρησιμοποιούνται ως «ενέχυρο» για την απόσβεση του χρέους της οικογένειας.
- ❖ «Δουλεία χρέους» ή «μισθωμένη δουλεία» (“debt bondage”, “bonded labour practice”)⁷³: κατά την πρακτική αυτή, το θύμα αναγκάζεται να δουλεύει προκειμένου να αποπληρώσει το χρέος του προς το διακινητή. Συχνά το θύμα λαμβάνει ένα ελάχιστο μερίδιο από την

---

⁷¹ N. Κουράκης (επιμ.), «Εμφυλη Εγκληματικότητα: Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου», ό.π. σελ. 319 · V. Ruggiero, *Organized and Corporate Crime in Europe*, Middlesex University, London, 1996 σελ.143

⁷² N. Κουράκης, ό.π. σελ.319 επ.

⁷³ S. Scarpa, ό.π. σελ. 18 επ. · Vincenzo Ruggiero, ό.π. σελ 142

εργασία του ως «αμοιβή», ενώ μπορεί και να βιώνει μια υποτυπώδη ελευθερία κινήσεως⁷⁴ («χαμογελαστή δουλεία», «χαμογελαστό trafficking»). Οι διακινητές αποφεύγουν την σωματική κακοποίηση των θυμάτων με τρόπους που θα προκαλέσουν εμφανή και εύκολα διαπιστώσιμα σημάδια στο σώμα του θύματος με σκοπό να αποφύγουν τη σύλληψή τους.

5. Η μεταφορά των θυμάτων.

Η μεταφορά του θύματος από τον τόπο προέλευσης στον τόπο όπου θα παρέχει τις υπηρεσίες του ή θα υποστεί κάθε μορφής εκμετάλλευσή απαιτεί τη συνδρομή πολλών δραστών, με διαφορετικούς ρόλους. Συχνά, θα συναντάται ένα άτομο που θα έρθει αρχικά σε επαφή με το θύμα προκειμένου να το «στρατολογήσει», ο πράκτορας στη χώρα προέλευσης που θα οργανώσει τον τρόπο μεταφοράς, ο συνοδός του θύματος κατά τη μεταφορά του, οι μεσίτες που υποδέχονται τα θύματα κατά την άφιξή τους, ο προαγωγός ή ιδιοκτήτης του χώρου διασκέδασης, ο δημόσιος υπάλληλος που δωροδοκείται κ.ο.κ.⁷⁵.

Η εμπορία ανθρώπων τελείται συνήθως στο πλαίσιο του οργανωμένου διακρατικού εγκλήματος, κατά συνέπεια, η μεταφορά του θύματος μπορεί να πραγματοποιηθεί δια ξηράς, αέρος ή θάλασσας, ενώ πολύ συχνά οι δράστες χρησιμοποιούν διάφορα καρτοκινητά τηλέφωνα προκειμένου να μην εντοπίζονται. Τα τελευταία χρόνια έχει κάνει την εμφάνισή της και η μορφή on- call services (π.χ. πάνω σε γιωτ στα διεθνή ύδατα)⁷⁶. Κάθε δίκτυο σωματεμπορίας, διαθέτει “safe- houses”⁷⁷ στις χώρες διέλευσης όπου τα θύματα διαμένουν με τους συνοδούς τους, προκειμένου να αποφύγουν τον κίνδυνο αναγνώρισης του θύματος και κινητοποίησης των αρχών που ενέχει ένα μεγάλο ταξίδι με μέσα μεταφοράς (π.χ. αεροπλάνο). Τα ταξιδιωτικά έγγραφα των θυμάτων έχουν ήδη κατασχεθεί από τους διακινητές κατά τη στρατολόγησή τους, με την (ψευδή) υπόσχεση ότι θα τους επιστραφούν κατά την άφιξή τους. Όσα θύματα δεν έχουν ταξιδιωτικά έγγραφα μεταφέρονται σε φορτηγά ή κρυμμένα σε αποσκευές των διακινητών.

---

⁷⁴ Βλ. Σχετ. Η. Μοσκόφ: «Αποψη: Ειδεχθές έγκλημα το «χαμογελαστό» trafficking», στην ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/342500/article/epikairothta/ellada/apoyh-eidex8es-egklhma-to-xamogelasto-trafficking>, ημ. Ανάκτησης: 23-11-2018

⁷⁵ Κ. Πανάγος, «Ο ανήλικος ως θύμα εμπορίας», σε Σ. Γιοβάνογλου (επιμ.), Ο ανήλικος ως θύμα - Ο ανήλικος ως δράστης και κρατούμενος (2010) σελ. 86.

⁷⁶ Ν. Κουράκης, ό.π. σελ. 311 επ.

⁷⁷ L. Shelley, «Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective», Migration Policy Institute, 2014, ό.π. σελ. 7

Για να κάμψουν την αντίσταση των θυμάτων και να πετύχουν την υποταγή τους, οι δράστες επιστρατεύουν διάφορα μέσα όπως η απειλή κατά της ζωής του θύματος ή μέλους της οικογένειάς του, η σωματική ή σεξουαλική του κακοποίηση, η απειλή της απέλασης ή του διασυρμού εάν επιστρέψουν στη χώρα προέλευσής τους, καθώς και η χορήγηση ναρκωτικών ουσιών και αλκοόλ. Οι πρακτικές αυτές συνεχίζουν και όταν το θύμα φτάσει στον τόπο προέλευσης, όπου και θα λάβει χώρα η εκμετάλλευσή του.

6. Το θύμα στη σωματεμπορία

6.1. Η έννοια του «θύματος» στη σωματεμπορία.

Στην επιστήμη της Εγκληματολογίας, από τα τέλη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, άρχισε να τονίζεται πιο έντονα ο ρόλος του θύματος στην απονομή δικαιοσύνης, αλλά και η ανάγκη προστασίας του ως αυτοτελούς αντικειμένου προστασίας⁷⁸. Το μεγάλο ενδιαφέρον που στράφηκε προς το θύμα, από εγκληματολόγους της εποχής (Hentig, Wertham, Mendelson, Schneider) οδήγησε στην δημιουργία ενός νέου επιστημονικού κλάδου, της Θυματολογίας.

Κατά τη Θυματολογία, για να χαρακτηριστεί κάποιος ως «θύμα», θα πρέπει, εκτός από τη βλάβη που έχει υποστεί, αυτή να δύναται να πιστοποιηθεί, δηλαδή να εντοπιστεί από τρίτο άτομο και να μην αφήνεται μόνο στον ισχυρισμό του θύματος⁷⁹. Η αναγνώριση κάποιου ως θύματος μιας εγκληματικής πράξης γενικά, δεν είναι εύκολη και απλή διαδικασία, πόσω μάλλον σε ένα τόσο σύνθετο έγκλημα, όπως η σωματεμπορία. Πολύ συχνά, τα θύματα δε φέρουν κάποια ένδειξη σωματικής κακοποίησης (βλ. Ενότητα 3 και συγκεκριμένα την έννοια του «χαμογελαστού trafficking»), ενώ δεν είναι σπάνια η περίπτωση το ίδιο το θύμα να μην έχει συνείδηση της θυματοποίησής του⁸⁰. Η αναγνώριση του ατόμου ως θύματος σωματεμπορίας είναι ιδιαίτερος σημαντική, καθώς ενεργοποιεί το στάδιο αποκατάστασής του, αλλά και τη διαδικασία απονομής ποινικής δικαιοσύνης με την τιμώρηση του δράστη.

---

⁷⁸ Στ. Αλεξιάδη, «Εγκληματολογία», ε' έκδοση, 2011, σελ. 277

⁷⁹ Α. Συκιάτου, «Οι δυσκολίες και η σημασία της αναγνώρισης ενός ατόμου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων», στον Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη, 2017, σελ 605.

⁸⁰ Α. Συκιάτου, «Οι δυσκολίες και η σημασία της αναγνώρισης ενός ατόμου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων», ό.π.

Στη συνείδηση του μέσου ανθρώπου, είναι δυσδιάκριτα τα όρια ανάμεσα στην εκδιδόμενη γυναίκα- ιερόδουλη και σε ένα θύμα σωματεμπορίας⁸¹. Το γεγονός αυτό ενισχύεται και από την, μέχρι πρόσφατα, απουσία κάποιου ορισμού σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για το «θύμα εμπορίας ανθρώπων», ή πιο συγκεκριμένα, το «θύμα σωματεμπορίας». Ο γενικός ορισμός του θύματος, ως «το πρόσωπο το οποίο υπέστη φυσική ή ψυχική βλάβη ή κάκωση, υλική απώλεια ή ζημία ή άλλη κοινωνική μείωση ως αποτέλεσμα εγκληματικής συμπεριφοράς», ο οποίος αντλείται από τη Διακήρυξη του 7^{ου} Συνεδρίου του Ο.Η.Ε⁸². δεν κρίνεται ιδιαίτερος βοηθητικός στην περίπτωση του εγκλήματος της σωματεμπορίας.

Ο πρώτος διεθνής ορισμός του θύματος εμπορίας ανθρώπων δίνεται στο άρθρο 4 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης του 2005, κατά το οποίο, θύμα εμπορίας ορίζεται το φυσικό πρόσωπο που είναι αντικείμενο εμπορίας, όπως το έγκλημα αυτό ορίζεται στο κείμενο της Σύμβασης, αλλά και στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Συνεπώς, θύμα εμπορίας θα θεωρείται «οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο (άνδρας, γυναίκα ή παιδί) υφίσταται οποιασδήποτε φύσεως εκμετάλλευση με την προϋπόθεση ότι έχουν χρησιμοποιηθεί συγκεκριμένα μέσα (απειλή, βία ή άλλα εξαναγκαστικά μέσα, απαγωγή ή απάτη, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης του θύματος, καθώς και η με παροχές πληρωμών ή ωφελημάτων απόσπαση της συναίνεσης του ατόμου που έχει την επίβλεψη κάποιου άλλου), μέσω των οποίων το συγκεκριμένο άτομο έχει στρατολογηθεί, μεταφερθεί, αποκρυβεί ή παραληφθεί από το δράστη (τα μέσα αυτά ισχύουν μόνο για τους ενήλικες, γιατί για τους ανηλίκους το έγκλημα στοιχειοθετείται σε διεθνές επίπεδο ανεξάρτητα των μέσων που έχουν χρησιμοποιηθεί)»⁸³.

Σε εθνικό επίπεδο πιο πρόσφατος είναι ο ορισμός που δίνεται στον Ν. 3386/2005, κατά τον οποίο, «*Θύμα εμπορίας ανθρώπων, είναι το φυσικό πρόσωπο που κατέστη θύμα των εγκλημάτων, τα οποία προβλέπονται στα άρθρα 323, 323 Α', 349, 351 και 351 Α' του Ποινικού Κώδικα, ανεξάρτητα από το εάν έχει εισέλθει στη χώρα νόμιμα ή παράνομα*». Ο ν. 3386/2005 τροποποίησε τον ν. 3064/2002, βάσει του οποίου το θύμα εμπορίας και σωματεμπορίας είχε καταστεί πλέον άφυλο (όχι μόνο γυναίκα- θύμα), ενώ είχε εισάγει την έννοια του «ευάλωτου

⁸¹ Α. Συκιώτου, «Η έννοια του Θύματος στην εμπορία ανθρώπων», ΠοινΧρ 2006, σελ. 684.

⁸² Στ. Αλεξιάδη, «Εγκληματολογία», ό.π., σελ. 279.

⁸³ Α. Συκιώτου, «Η έννοια του Θύματος στην εμπορία ανθρώπων», ό.π., σελ. 686.

θύματος», το οποίο μπορεί να παρασυρθεί με υποσχέσεις, δώρα, πληρωμές ή παροχή άλλων ωφελημάτων⁸⁴.

Συμπερασματικά, για την αναγνώριση ενός ατόμου ως θύμα εμπορίας ή σωματεμπορίας είναι απαραίτητη η συνδρομή δύο βασικών στοιχείων: της **ανυπαρξίας συναίνεσης** (ή της αλλοιωμένης συναίνεσης)⁸⁵ και της **εκμετάλλευσής** του από τον διακινητή⁸⁶.

6.2. Τα χαρακτηριστικά του θύματος.

Τα άτομα που παρασύρονται ή εξαναγκάζονται στην παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών παγκοσμίως, δε φαίνεται να παρουσιάζουν ένα συγκεκριμένο «προφίλ». Κάθε δίκτυο σωματεμπορίας τείνει να προσεγγίζει άτομα διαφορετικής εθνικότητας, ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου, οικονομικής κατάστασης κ.ο.κ.

Σε μια προσπάθεια κατάστροφης πιο αποτελεσματικής κατασταλτικής πολιτικής κατά της σωματεμπορίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε ανακοίνωση της με θέμα: «Η στρατηγική της Ε.Ε. για την εξάλειψη της εμπορίας ανθρώπων 2012-2016», εστιάζει στο γυναικείο φύλο, ως βασικό παράγοντα θυματοποίησης. Όπως αναφέρει, ο βαθμός στον οποίο ένα άτομο είναι ευάλωτο στην εμπορία και στις διάφορες μορφές εκμετάλλευσης διαμορφώνεται ανάλογα με το φύλο. Ενώ οι γυναίκες και τα κορίτσια τείνουν να αποτελούν θύματα εμπορίας για εκμετάλλευση στη βιομηχανία του σεξ, σε οικιακές εργασίες ή στον τομέα της περίθαλψης, οι άνδρες και τα αγόρια τείνουν να πέφτουν θύματα αναγκαστικής εργασίας, ιδίως στους τομείς της γεωργίας, των κατασκευών, της εξόρυξης, των μεταλλευμάτων, της δασοκομίας και της αλιείας⁸⁷.

Στην Ευρώπη, τα θύματα trafficking είναι στην πλειονότητά τους γυναίκες ηλικίας 20-30 ετών⁸⁸, ενώ στη χώρα μας συγκεκριμένα, η νομολογία δείχνει ότι το μέσο ηλικιακό όριο είναι μεταξύ 17 και 30 ετών⁸⁹. Πρόκειται για γυναίκες αλλοδαπές, στην πλειονότητά τους προερχόμενες

---

⁸⁴ Α. Συκιώτου, «Η έννοια του Θύματος στην εμπορία ανθρώπων», ό.π.

⁸⁵ Για την έννοια της συναίνεσης βλ. Παρακάτω σελ.33

⁸⁶ Στο έγκλημα της σωματεμπορίας, η εκμετάλλευση θα λάβει τη μορφή της σεξουαλικής εκμετάλλευσης (βλ. Σχετ. Ενότητα 3)

⁸⁷ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0286:FIN:EL:HTML>

⁸⁸ Α. Συκιώτου, «Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια», 2003 ,σελ 84

⁸⁹ Α. Συκιώτου, «Ο ρόλος του πελάτη στη σωματεμπορία: Νομική Προσέγγιση» σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιώτου ό.π. σελ.159.

από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Ρωσία, η Βουλγαρία, η Ουκρανία και η Ρουμανία⁹⁰. Οι περισσότερες ήταν άνεργες στη χώρα τους και προσπαθούσαν να βρουν δουλειά.

Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο των θυμάτων, αυτό είναι, κατά κύριο λόγο βασικής εκπαίδευσης, χωρίς όμως να αποκλείονται ακόμη και άτομα ακαδημαϊκής εκπαίδευσης. Το βιοτικό τους επίπεδο είναι πολύ χαμηλό, όπως και η οικονομική τους κατάσταση, γεγονός που δικαιολογεί γιατί μεγάλο ποσοστό των θυμάτων «στρατολογήθηκε» μέσω ψεύτικων αγγελιών ανεύρεσης εργασίας.

Σε έρευνα που διεξήχθη σχετικά με το ρόλο του πελάτη στη σωματεμπορία, αλλά και τις αντιλήψεις και γνώσεις που έχει για την ταυτότητα του θύματος στις χώρες της Γερμανίας, της Κύπρου και της Ελλάδας⁹¹, προέκυψε ότι στη χώρα μας, οι πελάτες περιγράφουν τα θύματα ως γυναίκες «ξύπνιες» και «σπουδαγμένες», ενώ αναφέρουν ότι τα ίδια τα θύματα «δηλώνουν πως είναι χορεύτριες, μουσικοί, αθλήτριες, φοιτήτριες ή έχουν κάποιο πτυχίο πανεπιστημίου στη χώρα τους, όπως γιατροί, δικηγόροι, οδοντίατροι, δασκάλες ή δημοσιογράφοι», χωρίς όμως οι Έλληνες πελάτες να πείθονται απόλυτα από τα λεγόμενά τους. Τονίζουν επίσης, ότι στην πλειονότητά τους οι γυναίκες- θύματα αναφέρουν ότι είναι χωρισμένες, ή προέρχονται από βίαιο οικογενειακό περιβάλλον, όπου ο σύζυγός τους τις κακοποιούσε, αλλά και ότι μεγαλώνουν μόνες τους τα παιδιά τους στην πατρίδα τους⁹².

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι «ευάλωτες ομάδες» αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο θυματοποίησης σε εγκλήματα εμπορίας ανθρώπων. Στις ομάδες αυτές, συμπεριλαμβάνονται τα παιδιά, ιδίως εκείνα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, τα παιδιά που αφήνουν οι γονείς- μετανάστες στη χώρα καταγωγής, τα ασυνόδευτα παιδιά, τα παιδιά με αναπηρίες, καθώς και τα μέλη της κοινότητας των Ρομά. Τα παιδιά, θεωρούνται «εύκολα θύματα», λόγω της τάσης τους να παραπλανώνται εύκολα⁹³. «Ευάλωτες κοινωνικές ομάδες»

---

⁹⁰ Ν. Κουρακη, «Εμφυλη Εγκληματικότητα, ό.π. σελ 362 επ.

⁹¹ Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιώτου (επιμ.), «Σωματεμπορία: Ο ρόλος του πελάτη, Νομική Προσέγγιση και Εμπειρικά Δεδομένα», 2013.

⁹² Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου, «Η ζήτηση στη σωματεμπορία: Ευρήματα εμπειρικής έρευνας» σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιώτου, ό.π. σελ 503 επ.

⁹³ Βλ. σχετ. Τις δημοσιεύσεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (International Labour Organization), σχετικά με το trafficking και την καταναγκαστική εργασία στην ιστοσελίδα: <https://www.ilo.org/newyork/issues-at-work/human-trafficking-and-forced-labour/lang--en/index.htm> J. Greenbaum, “ Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation” , διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://pediatrics.aappublications.org/content/135/3/566>

θεωρούνται επίσης οι άστεγοι, οι αλλοδαποί, τα άτομα που έχουν μεγαλώσει σε ιδρύματα ή σε ανάδοχες οικογένειες, καθώς και άτομα με βίαια βιώματα και παρελθόν κακοποίησης⁹⁴.

Οι έννοιες της «συναίνεσης» και της «ευάλωτης θέσης» του θύματος, στα διεθνή κείμενα, αλλά και στα άρθρα 323^A και 351ΠΚ, έχουν απασχολήσει αρκετά τη θεωρία και τη νομολογία⁹⁵. Η «ευάλωτη θέση», στην οποία βρίσκεται το θύμα θα συντρέχει, όταν αυτό, λόγω της δεινής οικονομικής και κοινωνικής του κατάστασης έχει άμεση ανάγκη για εργασία, σε βαθμό που το εν λόγω άτομο δεν έχει άλλη πραγματική και αποδεκτή εναλλακτική λύση από το να υποταγεί στην εκμετάλλευσή του⁹⁶. Το θύμα, θα πρέπει να βιώνει τέτοιας μορφής εξαθλίωση, ώστε η άρνησή του να υποταχθεί στο δράστη να φαντάζει παράλογη. Έτσι, η χαμηλή οικονομική κατάσταση του θύματος, ή η δυσκολία ανεύρεσης εργασίας δε μπορούν να οδηγήσουν με ασφάλεια στην κατάγνωση της ευάλωτης θέσης του⁹⁷.

Ο όρος «παράσυρση» του θύματος λόγω της ευάλωτης θέσης του δεν περιλαμβάνει μόνο την υπόσχεση δώρων, πληρωμών ή άλλων ωφελημάτων από το δράστη και την ταυτόχρονη αποδοχή τους από το θύμα. Πρόκειται για την άνευ όρων υποταγή του θύματος στη σφαίρα επιρροής του δράστη και την πλήρη απώλεια της προσωπικής του ελευθερίας. Ο δράστης, πλεον, θα εξουσιάζει το θύμα, το οποίο θα αποδέχεται την υποταγή του και θα αδυνατεί να αμυνθεί⁹⁸. Με την παράσυρση του θύματος συνέχεται και η έννοια της «συναίνεσης» που αυτό δίνει, σχετικά με τη σεξουαλική του εκμετάλλευση. Συνήθως θα πρόκειται για απατηλή απόσπαση της συναίνεσης (ή συγκατάθεσης) του θύματος ή της απόσπασής της μέσω εκφοβισμού, εκβιασμών, αλλά και οποιουδήποτε άλλου μέσου αναφέρεται στο γράμμα του νόμου.

6.3.Ενδείκτες και διαδικασία αναγνώρισης ενός θύματος trafficking.

Για να χαρακτηριστεί ένα άτομο ως θύμα trafficking, θα πρέπει (εκτός από τις περιπτώσεις που το ίδιο το θύμα δραπετεύει και καταγγέλλει τους διακινητές του στην Αστυνομία) να

---

⁹⁴ K. Nixon, The Everyday Occurrence, Violence in the Lives of Girls Exploited Through Prostitution, Violence Against Women, Vol 8, Issue 9, 2002, σελ. 1 επ.

⁹⁵ Ν. Χατζηνικολάου, «Η παράσυρση του ευάλωτου θύματος στο έγκλημα της σωματεμπορίας- Διάλογος με τη νομολογία», σε ΠοινΧρ 2009, σελ. 493 Έ. Συμεωνίδου- Καστανίδου, «Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών», σελ. 269.

⁹⁶ Βλ. Άρθρο 1 της Απόφασης- Πλαισίου του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων.

⁹⁷ Ν. Χατζηνικολάου, «Η παράσυρση του ευάλωτου θύματος στο έγκλημα της σωματεμπορίας- Διάλογος με τη νομολογία», ό.π., σελ. 496

⁹⁸ Ν. Χατζηνικολάου, ό.π.

αναγνωριστεί από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς. Κατά τη διαδικασία της αναγνώρισης, οι αρχές (αστυνομικοί, συνοριοφύλακες, προσωπικό αεροδρομίων, τελωνειακοί υπάλληλοι κ.λπ.), αλλά και εργαζόμενοι σε τομείς παροχής υγείας, κοινωνικοί λειτουργοί και μέλη Μ.Κ.Ο. που ασχολούνται με το street work, οφείλουν να γνωρίζουν και να αναζητούν τους δείκτες εκείνους που θα τους οδηγήσουν στην πιθανολόγηση ότι βρίσκονται μπροστά σε ένα θύμα σωματεμπορίας. Πολλοί διεθνείς οργανισμοί (όπως το Γραφείο Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα- UNODC) έχουν δημοσιεύσει λίστες με δείκτες αναγνώρισης θυμάτων trafficking, οι οποίες συνεχώς ανανεώνονται. Κρίνεται, λοιπόν, ιδιαίτερα σημαντική η συστηματική εκπαίδευση των αρμόδιων κρατικών και μη φορέων για την αποτελεσματικότερη καταστολή του trafficking⁹⁹.

Οι δείκτες αυτοί ενδέχεται να διαφέρουν ανάλογα με το φύλο και την ηλικία του θύματος, το είδος «εκμετάλλευσης» που υφίσταται, αλλά και το εάν διακινείται μέσα στη χώρα προέλευσής του ή μεταφέρεται σε ξένη χώρα¹⁰⁰. Οι βασικότεροι δείκτες αναγνώρισης των θυμάτων εμπορίας που παρατίθενται στην έκθεση του UNODC το 2008 με θέμα «Εργαλεία για την Καταπολέμηση του Trafficking Ανθρώπων»¹⁰¹ είναι οι εξής:

- Είναι αναγκασμένα να εργάζονται παρά τη θέληση τους
- Είναι ανίκανα να αφήσουν το εργασιακό τους περιβάλλον
- Παρουσιάζουν σημάδια ότι οι κινήσεις τους είναι ελεγχόμενες
- Αισθάνονται ότι δεν μπορούν να φύγουν
- Παρουσιάζουν φόβο ή έντονη ανησυχία
- Τους ασκείται βία ή απειλές βίας κατά αυτών ή κατά των μελών της οικογένειάς τους και των αγαπημένων τους ανθρώπων

---

⁹⁹ Α. Συκιάτου, «Οι δυσκολίες και η σημασία της αναγνώρισης ενός ατόμου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων», ό.π. σελ. 620.

¹⁰⁰ Γραφείο Μελέτης και Αντιμετώπισης Trafficking: “Trafficking and Smuggling: από τον ορισμό στην πράξη”, σε συνεργασία με το ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ό.π. σελ 13.

¹⁰¹ Οι παρακάτω δείκτες παρατίθενται στην έκθεση του Γραφείου Μελέτης και Αντιμετώπισης Trafficking: “Trafficking and Smuggling: από τον ορισμό στην πράξη”, σε συνεργασία με το ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ό.π.

- Έχουν υποστεί τραυματισμούς που φαίνεται να είναι αποτέλεσμα βίαιης επίθεσης
- Έχουν υποστεί τραυματισμούς χαρακτηριστικούς ορισμένων εργασιών ή μέτρων ελέγχου
- Έχουν υποστεί τραυματισμούς που φαίνεται να είναι αποτέλεσμα μέτρων χειρισμού
- Είναι δύσπιστα απέναντι στις αρχές
- Έχουν απειληθεί ότι θα τα παραδώσουν στις αρχές
- Φοβούνται να αποκαλύψουν τη μεταναστευτική τους ταυτότητα
- Δεν έχουν στη κατοχή τους το διαβατήριο ή άλλα ταξιδιωτικά έγγραφα ή ταυτότητα, καθώς αυτά τα έγγραφα έχουν κατακρατηθεί από κάποιον άλλο
- Κατέχουν ψευδή ταυτότητα ή ταξιδιωτικά έγγραφα
- Βρίσκονται ή συνδέονται με κάποια τοποθεσία η οποία πιθανώς χρησιμοποιείται για εκμετάλλευση ανθρώπων
- Δεν είναι εξοικειωμένα με την τοπική γλώσσα
- Δεν γνωρίζουν την διεύθυνση κατοικίας ή εργασίας τους
- Αφήνουν άλλους να μιλούν αντ' αυτών όταν τους απευθύνεται ο λόγος
- Ενεργούν σα να καθοδηγούνται από κάποιον άλλο
- Εξαναγκάζονται να δουλέψουν κάτω από ορισμένες συνθήκες
- Πειθαρχούν μέσω τιμωρίας
- Δεν έχουν την δυνατότητα να διαπραγματευτούν τις συνθήκες εργασίας τους
- Λαμβάνουν ελάχιστη ή και καθόλου πληρωμή
- Δεν έχουν πρόσβαση στα δεδουλευμένα
- Δουλεύουν υπερβολικά πολλές ώρες για μεγάλες περιόδους
- Δεν έχουν τη δυνατότητα ρεπό
- Διαμένουν σε φτωχές ή χαμηλών προτύπων στεγάσεις

- Δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε ιατρική φροντίδα
- Έχουν περιορισμένη ή και μηδαμινή κοινωνική αλληλεπίδραση
- Έχουν περιορισμένη επαφή με τις οικογένειές τους ή με τους ανθρώπους έξω από το άμεσο περιβάλλον τους
- Δεν έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν ελεύθερα με άλλους
- Έχουν την αντίληψη ότι δεσμεύονται από χρέος
- Είναι σε κατάσταση εξάρτησης από ναρκωτικές ουσίες
- Προέρχονται από μια περιοχή που αποτελεί γνωστή πηγή ανθρώπων προς εκμετάλλευση
- Έχουν τις αμοιβές για τη μεταφορά τους προς την χώρα προορισμού πληρωμένες από τους εκμεταλλευτές τους, τους οποίους πιστεύουν ότι πρέπει να ξεπληρώσουν με την εργασία τους ή με την παροχή υπηρεσιών στη χώρα προορισμού
- Έχουν ενεργήσει βάσει των ψεύτικων υποσχέσεων

Χαρακτηριστικοί δείκτες αναγνώρισης θυμάτων trafficking είναι επίσης οι εξής:

- Μετακινούνται από τον ένα οίκο ανοχής στον άλλο ή εργάζονται σε διαφορετικές τοποθεσίες
- Φέρουν τατουάζ ή άλλα διακριτικά τα οποία δηλώνουν πως αποτελούν «ιδιοκτησία» των προαγωγών τους
- Κατέχουν πολύ λίγα αντικείμενα ρουχισμού
- Κατέχουν ρούχα τα οποία είναι χαρακτηριστικά αυτών που δουλεύουν στη πορνεία
- Γνωρίζουν μόνο λέξεις σεξουαλικού περιεχομένου στην τοπική γλώσσα ή στη γλώσσα που μιλάνε οι πελάτες
- Υπάρχουν αποδείξεις ότι πιθανώς τα θύματα έκαναν βίαιο σεξ ή σεξ χωρίς προστασία
- Υπάρχουν αποδείξεις ότι γκρουπ γυναικών είναι υπό τον έλεγχο κάποιων

- Υπάρχουν αγγελίες για οίκους ανοχής ή παρόμοιους χώρους οι οποίοι προσφέρουν τις υπηρεσίες γυναικών συγκεκριμένης εθνικότητας ή υπηκοότητας
- Αναφέρεται από πελάτες ότι οι εκδιδόμενες δεν χαμογελούν

Τα θύματα trafficking συχνά δεν αντιλαμβάνονται ότι βρίσκονται σε αυτή την κατάσταση, αντιδρούν με φόβο, ή καχυποψία και εχθρότητα προς όποιον τα πλησιάζει και είναι ιδιαίτερος επιφυλακτικά στο ενδεχόμενο να εμφανιστούν μπροστά στην Αστυνομία, φοβούμενα την απέλασή τους. Συχνά εντοπίζονται σε εστιατόρια, χώρους διασκέδασης, εργαζόμενα ως οικιακοί βοηθοί ή φροντιστές ατόμων μεγάλης ηλικίας, βρίσκονται να δουλεύουν σε εργοστάσια ή εργοτάξια, ενώ πολύ συχνά βρίσκονται στο δρόμο, «προσελκύοντας» τους πελάτες τους¹⁰².

Κατά την προσέγγιση του θύματος, αυτό πρέπει να απομονωθεί από τους συνοδούς του. Οι διακινητές, συχνά συνοδεύουν τα θύματά τους, όταν αυτά πρέπει να βρεθούν σε δημόσιο χώρο (π.χ. νοσοκομείο) και παρουσιάζονται ως σύζυγοι ή εργοδότες τους. Όταν κάποιος έρθει σε επαφή με το θύμα και καταφέρει να το απομονώσει, θα πρέπει να εξασφαλίσει την ασφάλεια του ατόμου, αλλά και να δημιουργήσει κλίμα απόλυτης εχεμύθειας και εμπιστοσύνης με αυτό. Εάν υπάρχει δυσκολία επικοινωνίας λόγω διαφορετικής γλώσσας, πρέπει να αναζητηθεί κάποιος έμπιστος μεταφραστής, ο οποίος θα προσπαθήσει με έμμεσες ερωτήσεις να λάβει πληροφορίες για τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας του θύματος. Σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει η συζήτηση με το θύμα να έχει χαρακτήρα ανάκρισης¹⁰³. Τέλος, οι αστυνομικοί που θα έρθουν σε επαφή με το θύμα θα πρέπει να είναι διακριτικοί, λαμβάνοντας υπ' όψιν το ενδεχόμενο απειλής της ζωής του θύματος ή μελών της οικογένειάς του, αλλά και τον κίνδυνο στιγματισμού ή δευτερογενούς θυματοποίησής του.

6.4.Γιατί οι γυναίκες αποτελούν την πλειονότητα των θυμάτων; Τα αίτια της γυναικείας θυματοποίησης στη σωματεμπορία.

Όπως είδαμε σε προηγούμενη ενότητα, (βλ. Χαρακτηριστικά του θύματος, υπ' αριθμ. 11.2. ενότητα παρούσας εργασίας) η πλειονότητα των θυμάτων σωματεμπορίας παγκοσμίως ανήκει στο

¹⁰² Ενημερωτικό φυλλάδιο της Αστυνομίας της Κύπρου με τίτλο «Εμπορία Προσώπων: Συμβαίνει εδώ. Μαζί μπορούμε να δώσουμε ένα τέλος», στην ιστοσελίδα: [http://www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/2A35ABB372300510C225796400284B8B/\\$file/LEAFLET%20EMBORIA_Layout%201.pdf](http://www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/2A35ABB372300510C225796400284B8B/$file/LEAFLET%20EMBORIA_Layout%201.pdf), ημερ. ανάκτησης: 23-11-2018

¹⁰³ Α. Συκιάτου, «Οι δυσκολίες και η σημασία της αναγνώρισης ενός ατόμου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων», ό.π σελ. 621.

γυναικείο φύλο. Κάτι τέτοιο εξηγείται από διάφορους παράγοντες (όπως π.χ. το φαινόμενο της «θυληκοποίησης της φτώχειας»), ωστόσο βασικός παράγοντας θυματοποίησης των γυναικών στο έγκλημα της σωματεμπορίας είναι, αναμφίβολα, η «ζήτηση» των πελατών για περισσότερο ανθρώπινο δυναμικό γένους θηλυκού.

Η ειδική Εισηγήτρια του Ο.Η.Ε. για τη βία κατά των γυναικών έχει εντοπίσει τέσσερις «τύπους» γυναικών που απασχολούνται στη βιομηχανία του σεξ¹⁰⁴. Στην πρώτη ομάδα, εντάσσονται γυναίκες που εξαναγκάστηκαν ολοκληρωτικά να παρέχουν σεξουαλικές υπηρεσίες επί πληρωμή. Οι γυναίκες αυτές δεν είχαν καμία ιδέα για το που πήγαιναν ή που θα εργάζονταν, ενώ στην πλειονότητά τους είναι ταυτόχρονα και «θύματα απαγωγής». Η δεύτερη κατηγορία αφορά σε γυναίκες, οι οποίες είχαν κάποια ιδέα για τη φύση της εργασίας που θα παρείχαν, αγνοώντας, ωστόσο τις συνθήκες, υπό τις οποίες θα παρέχουν την εργασία αυτή. Συνήθως εξαναγκάζονται να παραμείνουν υπό την εξουσία του διακινητή τους, εξαιτίας κάποιου «χρέους» που καλούνται να αποπληρώσουν στο διακινητή τους (π.χ. το χρέος μεταφοράς τους).

Στην τρίτη κατηγορία γυναικών, εντάσσονται εκείνες, οι οποίες γνωρίζουν τη φύση της εργασίας τους, ωστόσο, λόγω των οικονομικών συνθηκών τους και της ανάγκης τους για εύρεση εργασίας, βλέπουν τη βιομηχανία του σεξ, ως μοναδική λύση. Συνήθως θα πρόκειται για περιπτώσεις απόσπασης της συναίνεσης της γυναίκας- θύματος, μέσω της εκμετάλλευσης της ευάλωτης θέσης της. Το θύμα «παραδίδεται» στο διακινητή του, ο οποίος εκμεταλλεύεται τη δεινή οικονομική θέση της γυναίκας, για να αποκομίσει ο ίδιος κάποιο προσωπικό οικονομικό, ή άλλο όφελος. Η τέταρτη ομάδα, αφορά σε γυναίκες, οι οποίες γνωρίζουν και αποδέχονται πλήρως την εργασία που θα παρέχουν, έχουν τον πλήρη έλεγχο των οικονομικών τους απολαβών και πλήρη ελευθερία κίνησης. Πρόκειται για τη μοναδική από τις τέσσερις κατηγορίες, όπου δε μπορούμε να δώσουμε την ιδιότητα του θύματος σωματεμπορίας, βάσει του νόμου.

Ο λόγος για τον οποίο οι γυναίκες- θύματα «πρωταγωνιστούν» στο έγκλημα της σωματεμπορίας, έχει απασχολήσει διαχρονικά, μεγάλο μέρος της επιστημονικής κοινότητας. Κατά τη Συκιάτου, παρότι το έγκλημα της σωματεμπορίας (351 ΠΚ), κατατάσσεται στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα στην κατηγορία των «άφυλων» εγκλημάτων, (δηλ. εκείνων που είναι

---

¹⁰⁴ Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking», 2001, σελ. 62

κοινά και για τα δύο φύλα και μπορούν να τελεστούν εξίσου και από τα δύο φύλα) εμφανίζεται στατιστικά να τελείται κατ' εξοχήν από άνδρες- δράστες, κατά γυναικών- θυμάτων¹⁰⁵.

Στο ζήτημα αυτό, φαίνεται να απαντά πληρέστερα η προσέγγιση εκείνη που ανάγει την εξήγηση εγκλημάτων, όπως ο βιασμός και η σωματεμπορία στην πολιτικο- οικονομική θέση της γυναίκας στις πατριαρχικές και καπιταλιστικές κοινωνίες. Κατά την Ernestine Friedl, στο έργο της με τίτλο, "Women and Men: An Anthropologist's View", στις κοινωνίες αυτές, οι γυναίκες θεωρούνται «κτήμα» των ανδρών. Στη σύγχρονη κοινωνία, οι γυναίκες δεν ορίζονται μεν σαν κτήμα των ανδρών, αλλά η χρήση τους ως σεξουαλικών αντικειμένων υποβιβάζει τη σεξουαλικότητα και τη γυναικεία φύση εν γένει σε εμπορευματοποιημένο αγαθό. Το ότι η γυναίκα θεωρείται «αντικείμενο», οδηγεί κατ' επέκταση στη συχνότερη θυματοποίησή της σε εγκλήματα, όπως ο βιασμός και η σωματεμπορία¹⁰⁶.

Ωστόσο, ο ρόλος του πελάτη στη «ζήτηση» ολοένα και περισσότερων γυναικών στη βιομηχανία του σεξ και την επακόλουθη «στρατολόγησή» τους από τα κυκλώματα διεθνικής σωματεμπορίας είναι θεμελιώδης. Πέρα από τον αριθμό των διακινούμενων γυναικών παγκοσμίως, οι πελάτες διαμορφώνουν και τις προτιμήσεις σχετικά με την προέλευση, την ταυτότητα, την ηλικία και τα χαρακτηριστικά των γυναικών που στοχοποιούνται από τους διακινητές και κατ' επέκταση θυματοποιούνται.

7. Το προφίλ του δράστη σωματεμπορίας.

Το έγκλημα της σωματεμπορίας μπορεί να τελέσει κάθε άτομο, το οποίο χρησιμοποιεί οποιοδήποτε μέσο εξαναγκασμού του άρθρου 351 ΠΚ, προκειμένου να αποκομίσει οικονομικό ή άλλο όφελος από τη σεξουαλική εκμετάλλευση του θύματος.

Όπως και το θύμα, έτσι και ο δράστης¹⁰⁷ δεν έχει ιδιαίτερο προφίλ, ή ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Διακινητής μπορεί να είναι οποιοσδήποτε αποκομίζει οικονομικό ή άλλο όφελος από τη σεξουαλική εκμετάλλευση του θύματος. Συχνά, βέβαια, θα είναι μέλος ενός διεθνούς δικτύου, που ασχολείται και με άλλους τομείς εγκληματικής δραστηριότητας (π.χ. εμπορία όπλων

¹⁰⁵ Ν. Κουράκη, «Έμφυλη Εγκληματικότητα», ό.π., σελ 93

¹⁰⁶ Ν. Κουράκη, «Έμφυλη Εγκληματικότητα», ό.π., σελ. 67 επ.

¹⁰⁷ Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, η έννοια του «διακινητή» θα ταυτίζεται με την έννοια του «δράστη».

και ναρκωτικών, ξέπλυμα βρώμικου χρήματος)¹⁰⁸. Όταν οι διακινητές «στρατολογούν» τα θύματά τους μέσω της εξαπάτησης, θα πρόκειται για άτομα στην πλειοψηφία τους νεαρής ηλικίας, μεταξύ 20 και 25 ετών, που προσπαθούν να κερδίσουν τη συμπάθεια του θύματος και να καλλιεργήσουν ένα κλίμα απόλυτης εμπιστοσύνης με αυτό. Όταν κερδίσουν την εμπιστοσύνη του θύματος, ακολουθεί η «προσφορά εργασίας» ή υπόσχεση ενός γάμου που συνεπάγεται και μία καλύτερη ζωή. Το θύμα παρασύρεται λόγω της οικειότητας που έχει αναπτύξει με το δράστη, η οποία πολλές φορές έχει δημιουργήσει συναισθήματα αγάπης και συναισθηματικής εξάρτησής του από το δράστη.

Στη χώρα μας, όπως προκύπτει από στοιχεία της ΕΛ.ΑΣ, οι συλληφθέντες δράστες κατά το χρονικό διάστημα 2004-2007, ήταν κατά πλειοψηφία Ελληνικής υπηκοότητας, ενώ σε μεγάλο ποσοστό ακολουθούν άτομα Αλβανικής, Βουλγάρικης, Ρωσικής και Ρουμάνικης υπηκοότητας. Αυτό αποδεικνύει την έντονη δράση των Βαλκανικών δικτύων σωματεμπορίας στην Ελλάδα. Σύμφωνα με έκθεση της Europol το 2011, στα Βαλκάνια και τη Δυτική Ευρώπη δραστηριοποιούνται κυρίως το Βουλγαρικό, το Ουγγρικό και το Τουρκικό δίκτυο σωματεμπορίας, ενώ γενικά στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική εμφανίζεται έντονη δραστηριότητα του Κινέζικου, του Νιγηριανού του Αλβανικού, του Ρωσικού, αλλά και του δικτύου των Ρομά¹⁰⁹.

Ένα αξιοσημείωτο στοιχείο για τα χαρακτηριστικά των δραστών σωματεμπορίας, είναι το μεγάλο ποσοστό γυναικών που αναλαμβάνουν το ρόλο του διακινητή. Όπως αναφέρει η Παγκόσμια Έκθεση του Ο.Η.Ε. για την Εμπορία Ανθρώπων για το 2009¹¹⁰, στην Ανατολική Ευρώπη και την Κεντρική Ασία, το 60% των καταδικασθέντων για εμπόριο ανθρώπων είναι γυναίκες¹¹¹. Στη χώρα μας, το 2007, ποσοστό, περίπου 30% των δραστών ήταν γυναίκες¹¹². Οι γυναίκες θεωρούνται πιο ικανές να πείσουν και να εξαπατήσουν το θύμα, καθώς κερδίζουν με μεγαλύτερη ευκολία την εμπιστοσύνη του.

---

¹⁰⁸ Ν. Κουράκης, «Εμφυλη Εγκληματικότητα», ό.π., σελ. 359 επ.

¹⁰⁹ L. Shelley, Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective, Migration Policy Institute, 2014, σελ. 8

¹¹⁰ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), “A Global Report on Trafficking in Persons”, προσβάσιμη στην ιστοσελίδα: https://www.unodc.org/documents/Global_Report_on_TIP.pdf, ημερ. ανάκτησης: 23-11-2018

¹¹¹ D. Siegel/ S. de Blank, “Women Who Traffic Women: The Role of Women in Human Trafficking Networks-Dutch Cases”, Global Crime, 2010, σελ 436-438 κατόπιν παραπομπής τους σε L. Shelley, Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective, Migration Policy Institute, 2014, σελ. 8

¹¹² Ν. Κουράκης, «Εμφυλη Εγκληματικότητα», ό.π., σελ. 360

Ωστόσο, αυτό που προκαλεί μεγαλύτερη εντύπωση είναι το γεγονός ότι οι περισσότερες από τις γυναίκες- θύτες έχουν υπάρξει στο παρελθόν θύματα σωματεμπορίας. Πρώην θύματα γίνονται πλέον θύτες, με σκοπό τη στρατολόγηση νέων κοριτσιών. Οι γυναίκες αυτές, παρουσιάζονται καλοντυμένες, με ακριβά ρούχα και προσπαθούν να πείσουν τα θύματα ότι είναι ευτυχισμένες και πέτυχαν στη «νέα τους ζωή». Προσπαθώντας να εξηγηθεί το φαινόμενο αυτό, οι εκπρόσωποι της Φεμινιστικής προσέγγισης της Εγκληματολογίας, υποστηρίζουν ότι η γυναικεία εγκληματικότητα συνδέεται στενά με τη γυναικεία θυματοποίηση¹¹³. Η Meda Chesney- Lind σε μελέτη της για τη γυναικεία εγκληματικότητα, αναφέρει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό φυλακισμένων κοριτσιών δηλώνει παρελθόν σεξουαλικής ή άλλης μορφής κακοποίησης¹¹⁴. Οι γυναίκες- θύματα βρίσκονται «εγκλωβισμένες» στη βιομηχανία του σεξ και αποκτούν ηγετικούς ρόλους στο δίκτυο σωματεμπορίας που τις στρατολόγησε αρχικά.

8. Ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά του «πελάτη» στη σωματεμπορία.

«Πελάτης» στη σωματεμπορία θεωρείται όποιος εν γνώσει του κάνει χρήση των σεξουαλικών υπηρεσιών που προσφέρει εξαναγκαστικά το θύμα, όποιος δηλαδή προχωρά στη «γενετήσια εκμετάλλευσή» του. Ο εθνικός νομοθέτης, ορίζει την έννοια της «γενετήσιας εκμετάλλευσης» στην παράγραφο 6 του άρθρου 351 ΠΚ. Έτσι, ως γενετήσια εκμετάλλευση ορίζεται *«η επιχείρηση από κερδοσκοπία οποιασδήποτε ασελγούς πράξης ή χρησιμοποίηση από κερδοσκοπία του σώματος, της φωνής ή της εικόνας προσώπου για την πραγματική ή προσποιητή επιχείρηση τέτοιας πράξης ή για την παροχή εργασίας ή υπηρεσιών που αποσκοπούν στη γενετήσια διέγερση»*.

Όπως έχει αναφερθεί και ανωτέρω, ο πελάτης αποτελεί το βασικό πυλώνα του εγκλήματος της σωματεμπορίας, καθώς χρηματοδοτεί τη δράση των δικτύων σωματεμπορίας διεθνώς, αλλά και καθορίζει τόσο την «ποσότητα», όσο και την «ταυτότητα» του θύματος. Η ζήτηση του πελάτη είναι, λοιπόν, η βασικότερη αιτία διαίωνισης και αύξησης του συγκεκριμένου εγκλήματος διεθνώς. Οι διακινητές αποσκοπούν στο κέρδος, το οποίο προέρχεται κυρίως από την «τσέπη» του

---

¹¹³ Βλ. Σχετ. L. Sanchez, “Doing Crime and Being Victimized: Agency and Victimization in Women’s Illicit Lives and in the legal treatment of Women in Prostitution” Κ. Ferraro, “Woman Battering: More Than a Family Problem” σε C. Renzetti, L. Goodstein, Women, Crime and Criminal Justice: Original Feminist Readings, 2000, σελ. 1 επ.

¹¹⁴ M. Chesney-Lind/ L. Pasko, “The female offender: Girls, women and crime”, 2003, σελ. 1 επ.

πελάτη. Για πολλά χρόνια, η διεθνής επιστημονική κοινότητα έστρεφε το ενδιαφέρον της στη σύλληψη των δραστών για την καταπολέμηση του εγκλήματος, αγνοώντας την ευθύνη του πελάτη.

Οι περισσότεροι πελάτες είναι άνδρες, και ανήκουν σε κάθε κοινωνικό στρώμα. Οι περισσότεροι είναι παντρεμένοι και αναζητούν τη σεξουαλική τους «εκτόνωση» στο πρόσωπο της (εξαναγκαστικά) εκδιδόμενης γυναίκας. Υπάρχει, βέβαια και μεγάλο ποσοστό πελατών που εκτονώνει τις γενετήσιες ορμές του, αποκλειστικά μέσω της αμοιβώμενης παροχής σεξουαλικών υπηρεσιών¹¹⁵. Οι περισσότεροι πελάτες δεν έχουν διαμορφωμένη άποψη σχετικά με την έννοια του trafficking, αλλά και με το ζήτημα του τι είναι επιτρεπτό και τι όχι στις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας των θυμάτων. Για πολλούς, οι συνθήκες αυτές είναι «δεδομένες» και «συνηθισμένες», ενώ συχνά υποστηρίζουν ότι είναι κάτι που δεν τους αφορά και δε θα έπρεπε να τους απασχολεί¹¹⁶. Κατά την πρώτη επαφή τους με τη γυναίκα, οι πελάτες προτιμούν να μην ξεκινήσουν κάποια συζήτηση μαζί της, με τη δικαιολογία και πάλι ότι «δεν τους αφορά» ή ότι «έχουν έρθει για άλλο λόγο»¹¹⁷.

Οι «πελάτες- χρήστες», θα πρέπει να διακρίνονται από τους «πελάτες- δράστες», δηλαδή όσους στρατολογούν, μεταφέρουν, αλλά και εκμεταλλεύονται τα θύματα με σκοπό την ικανοποίηση της δικής τους γενετήσιας ορμής¹¹⁸. Η πρώτη κατηγορία πελατών είναι εκείνη που διαμορφώνει τη ζήτηση (και κατ' επέκταση την προσφορά) των θυμάτων σε κάθε περιοχή.

Ο εθνικός νομοθέτης ποινικοποιεί τη συμπεριφορά του πελάτη στην τρίτη παράγραφο του άρθρου 351, τιμωρώντας με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών «*όποιον εν γνώσει ενεργεί ασελή πράξη με πρόσωπο το οποίο τελεί υπό τις συνθήκες που περιγράφονται στις παραγράφους 1 και 2*». Για να προκύψει η ευθύνη του πελάτη, θα πρέπει αυτός να ενεργεί εν γνώσει της ιδιότητας του θύματος, καθώς ο νομοθέτης απαιτεί αναγκαίο δόλο. Η ποινικοποίηση της συμπεριφοράς του πελάτη θεωρείται δυσχερής και προβληματική, καθώς η φύση των παρεχόμενων υπηρεσιών, αλλά

---

¹¹⁵ Γρ. Λάζος, «Εξαναγκαστική πορνεία και διεθνική σωματεμπορία: Συνέπειες στην κοινωνία» στον Τιμητικό Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου, 2013, σελ. 765.

¹¹⁶ Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου, «Η ζήτηση στη σωματεμπορία- Ευρήματα εμπειρικής έρευνας», σε: Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιάτου (επιμ.), «Σωματεμπορία, Ο ρόλος του πελάτη, Νομική προσέγγιση και εμπειρικά δεδομένα», ό.π. σελ. 403 επ.

¹¹⁷ Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου, ό.π. σελ. 533 επ.

¹¹⁸ Κατά τον Μαγκάκη, ο δράστης σωματεμπορίας αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση «αλλότριας ακολασίας» για την επίτευξη κέρδους, ακόμη κι εάν χρησιμοποιήσει το θύμα και για εκμετάλλευση της δικής του ακολασίας. Βλ. Σχετ. Γ. Μαγκάκη, «Τα εγκλήματα περί την γενετήσιον και οικογενειακήν ζώην», (1967) σελ 157.

και η αδιαφορία των πελατών έχουν ως αποτέλεσμα τη δυσκολία άμεσης γνώσης της κατάστασης του θύματος. Πολλές φορές, μάλιστα οι ίδιες οι γυναίκες δεν έχουν καταλάβει ότι είναι θύματα σωματεμπορίας, ή λόγω φόβου αποκρύπτουν τις συνθήκες υπό τις οποίες ζουν και εργάζονται. Εξάλλου, τα όρια μεταξύ πορνείας και εξαναγκαστικής πορνείας είναι δυσδιάκριτα, καθώς οι σωματέμποροι συχνά κακοποιούν ψυχολογικά τα θύματα, αποφεύγοντας τη χρήση σωματικής βίας που θα αφήσει ορατά σημάδια πάνω στο σώμα τους. Εάν, λοιπόν, το θύμα δεν είναι δεμένο ή κλειδωμένο σε ένα δωμάτιο οίκου ανοχής ή δεν έχει εμφανή σημάδια κακοποίησης πάνω στο σώμα του, η απόδειξη της γνώσης του πελάτη είναι ιδιαίτερος δυσχερής¹¹⁹.

Σε περιπτώσεις που ο πελάτης έχει την υποψία ότι η κοπέλα μπορεί να εκδίδεται εξαναγκαστικά, κάνουμε λόγο για «ενδεχόμενο δόλο»¹²⁰, ο οποίος, όμως, δεν τιμωρείται από το νομοθέτη. Η ποινικοποίηση του ενδεχόμενου δόλου θα ήταν, ίσως, ένας τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου σε επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής, καθώς οι περισσότεροι πελάτες μπορεί να σκέφτονται το ενδεχόμενο η γυναίκα αυτή να είναι θύμα σωματεμπορίας, αλλά «δεν τους ενδιαφέρει»¹²¹. Η συνεχής ενημέρωση για το trafficking στις μέρες μας δε μπορεί να δικαιολογήσει την πλήρη άγνοια του πελάτη ότι η κοπέλα είχε εξαναγκασθεί. Ωστόσο, η τιμώρηση του ενδεχόμενου δόλου γεννά το ζήτημα της απόδειξης του γεγονότος αυτού, η οποία κάθε άλλο παρά εύκολη είναι. Κανένας πελάτης- χρήστης δε μπορεί με βεβαιότητα να αποδείξει ότι «δεν του πέρασε από το μυαλό» η ιδιότητα του θύματος.

---

¹¹⁹ B. Anderson, J. O' Connel Davidson, "Trafficking- a demand led problem? A multi- country pilot study, Part I: Review of Evidence and Debates", Stockholm Save the Children Sweden, 2004, σελ. 38 κατόπιν παραπομπής τους σε Α. Συκιώτου, «Ο ρόλος του πελάτη στη σωματεμπορία: Νομική Προσέγγιση» σε Α. Παπαντωνίου/Μ. Παπαντωνίου/Α. Συκιώτου, «Σωματεμπορία, Ο ρόλος του πελάτη, Νομική προσέγγιση και εμπειρικά δεδομένα», ό.π. σελ 174 επ.

¹²⁰ Γ. Δημήτρηνα, «Άρθρο 323^Α ΠΚ: Το Ελληνικό Κυρωτικό Εγχείρημα στην Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων με σκοπό την Εργασιακή τους Εκμετάλλευση ή την Αφαίρεση Οργάνων του σώματός τους, Δογματικές και ερμηνευτικές επισημάνσεις», στον Τιμητικό Τόμο για τον Νικόλαο Κ. Ανδρουλάκη, 2003, εκδ. Σάκκουλα, σελ. 167

¹²¹ Α. Συκιώτου, «Ο ρόλος του πελάτη στη σωματεμπορία: Νομική Προσέγγιση» σε Α. Παπαντωνίου/Μ. Παπαντωνίου/Α. Συκιώτου, «Σωματεμπορία, Ο ρόλος του πελάτη, Νομική προσέγγιση και εμπειρικά δεδομένα», ό.π.

9. Η έκταση του trafficking διεθνώς και η ανάλυση των στατιστικών στοιχείων της ΕΛ.ΑΣ για την Ελλάδα.

Έχει υπολογισθεί ότι κάθε ώρα 2397 άνθρωποι πέφτουν θύματα trafficking, δηλαδή 21 εκατομμύρια συνολικά κάθε χρόνο, εκ των οποίων οι 800.000 σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, για το έτος 2014 τα θύματα trafficking υπολογίζονταν σε 20,9 εκατομμύρια ετησίως, εκ των οποίων 11,4 εκατομμύρια ήταν γυναίκες και ανήλικα κορίτσια, ενώ 9,5 εκατομμύρια ήταν οι άνδρες και τα ανήλικα αγόρια. Στην πλειοψηφία τους οι γυναίκες θύματα υφίστανται σεξουαλική εκμετάλλευση, ενώ οι άνδρες και τα ανήλικα αγόρια υποβάλλονται σε καταναγκαστική εργασία και σε εγκλήματα του δρόμου (μικροκλοπές και διακίνηση ναρκωτικών). Σύμφωνα με στοιχεία του I.L.O. για κάθε 1.000 ανθρώπους παγκοσμίως, υπάρχουν 5,4 θύματα εμπορίας ανθρώπων, ενώ σε κάθε δεδομένη στιγμή το 2016, 40,3 εκατομμύρια άνθρωποι βρίσκονταν στη σύγχρονη δουλειά, συμπεριλαμβανομένων 24,9 εκατομμυρίων σε καταναγκαστική εργασία και 15,4 εκατομμυρίων σε αναγκαστικό γάμο¹²². Η Ασία «φιλοξενεί» τον μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων καταναγκαστικής εργασίας (62% του συνολικού αριθμού) και ακολουθούν η Αφρική (23%), η Ευρώπη και η Κεντρική Ασία (9%), ενώ στην Αμερική βρίσκεται το 5% και στα αραβικά κράτη το 1% το σύνολο των θυμάτων.

Οι διακινητές δεν επιλέγουν πάντοτε τη μεταφορά των θυμάτων από τον τόπο προέλευσής τους σε κάποιο άλλο μέρος. Συνολικά το 14% των θυμάτων καταναγκαστικής εργασίας μετακινούνται είτε εσωτερικά είτε διεθνώς, ενώ το 74% των θυμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης διαβιώνουν εκτός της χώρας διαμονής τους. Τα θύματα περνούν κατά μέσο όρο 20 μήνες σε συνθήκες παράνομης κράτησης, αν και η διάρκεια αυτή ποικίλλει ανάλογα με τις διάφορες μορφές εμπορίας.

Στο πεδίο της σωματεμπορίας, είναι γνωστή η δυσκολία συγκέντρωσης αξιόπιστων αριθμητικών στοιχείων για την έκταση του φαινομένου διεθνώς. Όπως αναφέρει η Hughes: «Είναι δύσκολο να γνωρίζεις πόσες γυναίκες έχουν διακινηθεί με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Η εμπορία είναι μυστική, οι γυναίκες εξαναγκάζονται σε σιωπή, οι σωματέμποροι είναι επικίνδυνοι και, επιπλέον, δεν υπάρχουν αρκετές υπηρεσίες καταγραφής»¹²³. Υπολογίζεται ότι

¹²² Βλ. σχετ: <https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang--en/index.htm>

¹²³ Hughes D.M., The "Natasha" Trade: The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women, Special Issue of Journal of International Affairs "In the Shadows: Promoting Prosperity or Undermining Stability?", Vol. 53, No. 2, Spring 2000, σ. 625-651

περίπου το 43% του συνόλου των θυμάτων trafficking παγκοσμίως υφίστανται σεξουαλική εκμετάλλευση, από τα οποία το 98% είναι γυναίκες και ανήλικα κορίτσια.

Οι διαστάσεις της σωματεμπορίας στην Ελλάδα είναι ανησυχητικές. Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα, λόγω και της γεωστρατηγικής της θέσης αποτελεί πολύ συχνό προορισμό των θυμάτων trafficking. Λαμβάνοντας υπ' όψιν και την αυξημένη ζήτηση σεξουαλικών υπηρεσιών επ' αμοιβή, κατανοούμε ότι η αποτύπωση της διαπιστωμένης εγκληματικότητας στο πεδίο του trafficking είναι απλώς η «κορυφή στο παγόβουνο». Η Ελληνική Αστυνομία, δημοσιεύει κάθε χρόνο (από το 2003 και έπειτα) στατιστικά στοιχεία για τους διαπιστωμένους δράστες και τα θύματα εμπορίας ανθρώπων¹²⁴. Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στις ετήσιες εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. είναι μεν βοηθητικά για την επιστήμη της Εγκληματολογίας σε επίπεδο εμπειρικών δεδομένων, δεν καταγράφουν, όμως, την πραγματική έκταση του εγκληματικού φαινομένου. Εάν σκεφτεί κανείς, ότι τα στοιχεία της Αστυνομίας αντιπροσωπεύουν μόνο το 20% της συνολικής εγκληματικότητας¹²⁵, αλλά και ότι τα θύματα σωματεμπορίας σπάνια θα καταγγείλουν την κατάσταση που βιώνουν (φοβούμενα την απέλαση ή τη δευτερογενή θυματοποίησή τους), αντιλαμβάνεται ότι οι δυσκολίες εξαγωγής ασφαλούς συμπεράσματος για την αυξανόμενη ή μειούμενη τάση του φαινομένου είναι μεγάλες.

Πέρα από τις εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ., σημαντικές πληροφορίες για τη δράση των διακινητών μπορούμε να αντλήσουμε και από τις εκθέσεις άλλων δημόσιων φορέων, όπως το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Ωστόσο, συχνά στα ποσοτικά στοιχεία της Αστυνομίας ή των υπόλοιπων φορέων, το έγκλημα της σωματεμπορίας συμπεριλαμβάνεται στην ομάδα των «εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας», μαζί με εκείνα του βιασμού, της μαστροπείας, της παιδικής πορνογραφίας και του εξαναγκασμού σε ασέλγεια¹²⁶.

Όπως διαφαίνεται και στο Διάγραμμα 1¹²⁷, η στατιστική αναπαράσταση των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας δεν παρουσιάζει σημαντικές μεταβολές κατά τη δεκαετία 2000- 2009, ενώ αυξάνεται κατά πολύ την τριετία 2010-2013. Ωστόσο, η συνολική αποτίμηση των δεδομένων

---

¹²⁴Οι ετήσιες εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. αναρτώνται κάθε χρόνο στην επίσημη ιστοσελίδα της: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=5116&Itemid=89&lang=

¹²⁵Το υπόλοιπο 80% υπολογίζεται ότι κατά μέσο όρο αποτελεί το «σκοτεινό αριθμό» εγκληματικότητας, κατά παραδοχή της επιστημονικής κοινότητας, βλ. σχετ. Ενότητα 11.

¹²⁶ Ι. Τσίγγανου, «Το εγκληματικό φαινόμενο στην Ελλάδα σήμερα: Δεδομένα και αναγνώσεις», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 2016, σ. 196 επ.

¹²⁷ Βλ. Παράρτημα Ι παρούσας εργασίας, σελ. 93

δε διευκολύνει την ανάλυση του γραφήματος για τις υποθέσεις σωματεμπορίας συγκεκριμένα. Πάντως η σταθερή, γενικά, πορεία εγκληματικότητας, μας δείχνει ότι οι ήδη υπάρχουσες δομές και ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων υπάρχουν στη χώρα μας και διευκολύνουν τη δραστηριότητα αυτή.

Σχετικά με τις γραφιστικές απεικονίσεις της ΕΛ.ΑΣ. το πρόβλημα που ανακύπτει είναι ότι, ειδικά κατά τα πρώτα χρόνια δημοσίευσης των εκθέσεων (2003 και έπειτα), οι δράστες και τα θύματα σωματεμπορίας συμπεριλαμβάνονται σε αυτούς της εμπορίας ανθρώπων για εργασιακή και κάθε άλλη εκμετάλλευση. Παρουσιάζονται, δηλαδή, από κοινού οι περιπτώσεις διαπιστωμένης εμπορίας ανθρώπων των άρθρων 323^A ΠΚ και 351 ΠΚ. Όπως διαφαίνεται και από το Διάγραμμα 2, ο αριθμός των θυμάτων εμπορίας για κάθε είδος εκμετάλλευσης παραμένει σχετικά σταθερός κατά την πενταετία 2003-2008, με ελάχιστες διακυμάνσεις. Η μεγαλύτερη αύξηση, παρατηρείται το έτος 2004 με 181 διαπιστωμένα θύματα εμπορίας, αλλά και την επόμενη χρονιά (2005) με 137 θύματα. Στην αύξηση αυτή, θα μπορούσε να συμβάλλει ίσως και η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 στη χώρα μας. Ο μεγάλος αριθμός τουριστών που ήρθε στη χώρα μας για την παρακολούθηση αυτής της αθλητικής διοργάνωσης, οδήγησε στην αύξηση της «ζήτησης» και κατ' επέκταση της «προσφοράς» σεξουαλικών υπηρεσιών και τη στρατολόγηση περισσότερου ανθρώπινου δυναμικού. Είναι γεγονός ότι σε χώρες που φιλοξενούν τόσο μεγάλες διοργανώσεις και δέχονται κατά διαστήματα μεγάλο αριθμό τουριστών, η προσφορά και η ζήτηση εκδιδόμενων γυναικών και ανηλίκων αυξάνεται¹²⁸. Μία άλλη εξήγηση της αύξησης των υποθέσεων trafficking στην Ελλάδα κατά το 2004 θα μπορούσε να εστιάζει στην αυξημένη αστυνόμευση στη χώρα μας κατά την περίοδο της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ο σταθερός αριθμός των θυμάτων εμπορίας και σωματεμπορίας παρατηρείται και μετά το 2008. Η σταθερή αυτή πορεία φαίνεται να ανακόπτεται το 2010, οπότε και ψηφίστηκε στην Ελλάδα ο Ν. 3875/2010 για την Κύρωση του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο, αλλά και του Ν. 4198/2013 που θεμελιώνει την ευθύνη νομικών προσώπων για πράξεις οργάνων τους που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων και τη σωματεμπορία. Έτσι, ο αριθμός των θυμάτων

---

¹²⁸Βλ. Σχετ. Stop Trafficking, «Trafficking ανηλίκων γύρω από τα στάδια του Μουντιάλ»: <https://stoptrafficking.gr/el/blog-2/19-trafficking-%CE%B1%CE%BD%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CE%B3%CF%8D%CF%81%CF%89-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%AC%CE%B4%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%AC%CE%BB>, ημερ. ανάκτησης: 1-11-2018

σωματεμπορίας έφτασε από τα 47 το 2010 (Διάγραμμα 3), στα 30 το 2013 και το 2014 (Διαγράμματα 4&5).

Το 2015, η ΕΛ.ΑΣ. εξιχνιάζει 26 υποθέσεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης, εκ των οποίων οι 9 στα πλαίσια διεθνών εγκληματικών οργανώσεων. Συλλαμβάνονται 97 δράστες, ενώ 30 άτομα χαρακτηρίζονται ως θύματα σωματεμπορίας (Διαγράμματα 6,7 και 8). Τα θύματα σωματεμπορίας για το 2016 ανέρχονταν σε 46, ενώ οι υποθέσεις σωματεμπορίας σε 25, 13 εκ των οποίων τελούνται από διεθνείς εγκληματικές οργανώσεις.

Η έκθεση της ΕΛ.ΑΣ για το 2017 αναφέρει μείωση σε ποσοστό 26,3% των υποθέσεων σεξουαλικής εκμετάλλευσης, ενώ εξιχνιάστηκαν 40.972 υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος. Συγκεκριμένα για το έγκλημα της σωματεμπορίας, εξιχνιάστηκαν 21 υποθέσεις (Διάγραμμα 9), ενώ 38 άτομα χαρακτηρίστηκαν «θύματα σωματεμπορίας», λαμβάνοντας τα απαραίτητα μέτρα αρωγής και προστασίας τους (Διάγραμμα 10). Για το πρώτο εξάμηνο του 2018, τα αποτελέσματα είναι ακόμα πιο ενθαρρυντικά. Η ΕΛ.ΑΣ. προχώρησε στη σύλληψη 80 δραστών σωματεμπορίας, μεταξύ των οποίων οι 31 ήταν γυναίκες (Διάγραμμα 11), ενώ 18 άτομα (17 γυναίκες και ένας άνδρας) ήταν τα θύματα σωματεμπορίας για το πρώτο εξάμηνο του 2018 (Διάγραμμα 12) .

Τα παραπάνω δεδομένα θα μπορούσαν ίσως να θεωρηθούν αποτέλεσμα της επιτυχίας των μέτρων που θεσπίστηκαν μέσω του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο, αλλά και των υπόλοιπων νομικών διατάξεων σε επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής και καταπολέμησης του εγκλήματος. Ωστόσο, είναι σχετικά νωρίς να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητα μίας νομοθετικής πρόβλεψης βάσει των στατιστικών στοιχείων των διαπιστωμένων υποθέσεων από την ΕΛ.ΑΣ., καθώς δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι οι διεθνείς εγκληματικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο trafficking, αναζητούν συνεχώς νέες μορφές εγκληματικής δραστηριότητας που θα τους αποφέρουν μεγαλύτερο κέρδος.

Δεδομένου του σύνθετου χαρακτήρα της σωματεμπορίας, είναι εξαιρετικά δύσκολη η καταγραφή του φαινομένου σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Γίνεται δεκτό ότι λόγω της διεθνούς οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας στο πεδίο του trafficking, η ασφαλής καταγραφή των δεδομένων θα πρέπει να γίνει από δύο χώρες τουλάχιστον (χώρα προέλευσης και χώρα προορισμού). Εξάλλου, η διαφορετική ποινικοποίηση της διεθνικής σωματεμπορίας στις εθνικές νομοθεσίες, δημιουργεί ένα ακόμα εμπόδιο στην καταγραφή και αποτύπωση του

φαινομένου διεθνώς. Η ανομοιογένεια αυτή, μπορεί να οδηγήσει είτε στην εξαίρεση είτε στη διπλή καταγραφή περιστατικών σε διεθνείς βάσεις δεδομένων.

10. Εμπειρικά δεδομένα για το trafficking με βάση έρευνες και μελέτες σε εθνικό επίπεδο.

Πέρα από τα στατιστικά της ΕΛ.ΑΣ και των υπόλοιπων φορέων (κρατικών ή Μ.Κ.Ο.), μπορεί κανείς να αντλήσει πληροφορίες για τη φαινομενολογία και την έκταση του trafficking στην Ελλάδα από εμπειρικές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε εθνικό επίπεδο. Συχνά, τέτοιες έρευνες θα διεξάγονται από κρατικούς φορείς, αλλά και Μ.Κ.Ο. που ασχολούνται με την καταπολέμηση της σωματεμπορίας και την αρωγή των θυμάτων στη χώρα μας.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται, λοιπόν, μια αύξηση των ερευνών και προγραμμάτων σχετικά με τη διεθνική σωματεμπορία, κυρίως λόγω του έντονου ενδιαφέροντος για το trafficking παγκοσμίως. Ωστόσο, για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, θα γίνει μια ενδεικτική και σύντομη αναφορά στις πιο σημαντικές (από άποψη καταγραφής δεδομένων και πληροφοριών) έρευνες σε εθνικό επίπεδο.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η καταγραφή της κατάστασης της Εμπορίας Ανθρώπων σε 12 χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα), από το **Δίκτυο ΑΡΙΑΔΝΗ κατά της Εμπορίας Ανθρώπων στη Ν.Α. και Α. Ευρώπη**¹²⁹. Το Δίκτυο ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2005 με έδρα την Αθήνα. Η αποστολή του είναι η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων μέσω στενής και συντονισμένης δράσης μεταξύ των χωρών καταγωγής, διέλευσης και προορισμού. Η συνεργασία είναι σε τριμερή βάση - μεταξύ των κρατικών φορέων, των διεθνών οργανισμών και των ΜΚΟ - προκειμένου να βοηθηθούν καλύτερα τα θύματα και να αντιμετωπιστούν τα υφιστάμενα και αναδύομενα προβλήματα. Τα ιδρυτικά μέλη του Δικτύου είναι 16 ΜΚΟ από 12 χώρες (Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Ελλάδα, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Ρουμανία, Σερβία, Τουρκία και Ουκρανία). Το Κέντρο Άμυνας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ελλάδα έχει οριστεί ως συντονιστής του Δικτύου¹³⁰.

---

¹²⁹ Δίκτυο Αριάδνη κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, «Καταπολεμώντας την Εμπορία Ανθρώπων: Προβλήματα και Προοπτικές», επιμ. Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2007.

¹³⁰ Βλ. σχετ. <http://www.ariadnet.net/>, ημερ. ανάκτησης: 23-11-2018

Σε έκθεση του Δικτύου που δημοσιεύθηκε το 2007 αποτυπώνεται η κατάσταση της εμπορίας ανθρώπων στη χώρα μας, διαπιστώνονται οι ελλείψεις στο εθνικό νομοθετικό «οπλοστάσιο» για την τιμώρηση των δραστών και την αρωγή των θυμάτων και προτείνονται νέα μέτρα και δράσεις σε επίπεδο καταστολής και πρόληψης του εγκλήματος.

Από τον Απρίλιο του 2001, ιδρύεται, από την αιγίδα του Ελληνικού Υπουργείου Δημοσίας Τάξης (πλέον Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη), η **Ομάδα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων-ΟΚΕΑ** που αποτελείται από τον αρχηγό της ΕΛ.ΑΣ., έναν εκπρόσωπο του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης, αντιπροσώπους των Υπουργείων Υγείας, Απασχόλησης, Εσωτερικών καθώς και υψηλόβαθμους αστυνομικούς και κοινωνικούς επιστήμονες¹³¹. Κύριος στόχος της ήταν η εισήγηση νομοθετικού πλαισίου, καθώς και η ενημέρωση και καταγραφή του φαινομένου. Η ΟΚΕΑ εισηγήθηκε την ίδρυση και την λειτουργία υπηρεσιών anti-trafficking της Ελληνικής Αστυνομίας, εξέδωσε ενημερωτικό υλικό («news letter») (2000 τεύχη) προκειμένου να ευαισθητοποιήσει όλους τους φορείς του Δημοσίου, συμμετείχε σε ημερίδες και άλλες εκδηλώσεις, ενώ μέλη της έδωσαν συνεντεύξεις στον έντυπο και ηλεκτρονικό Τύπο και δημοσίευσαν άρθρα στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο.

Αξίζει να αναφερθεί και η μελέτη της Αθανασίας Συκιάτου σχετικά με την Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια¹³², στην οποία παρουσιάζονται αναλυτικά οι άξονες και τα δίκτυα σωματεμπορίας στα Βαλκάνια, τα χαρακτηριστικά δραστών και θυμάτων, καθώς και το διεθνές και εθνικό νομοθετικό πλαίσιο κατά της εμπορίας σε κάθε χώρα των Βαλκανίων. Αντίστοιχη έρευνα διεξήχθη το 2001 και από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) με τίτλο «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking». Γίνεται και εδώ μια περιγραφή των μορφών εμπορίας, των χαρακτηριστικών δράστη και θύματος, της έκτασης του φαινομένου διεθνώς, αλλά και του νομοθετικού πλαισίου για την αντιμετώπιση του trafficking.

11. Ο σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας. Ο ρόλος της διαφθοράς των κρατικών υπαλλήλων.

---

¹³¹ Δίκτυο Αριάδνη κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, «Καταπολεμώντας την Εμπορία Ανθρώπων: Προβλήματα και Προοπτικές», ό.π. σελ. 74 επ.

¹³² Α. Συκιάτου, «Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια», 2003, ό.π..

Όλες οι απεικονίσεις στατιστικών δεδομένων που παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες ενότητες, όσο χρήσιμες κι αν είναι σε επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής, προκύπτουν κυρίως από δεδομένα της Αστυνομίας και των Δικαστικών αρχών για τους δράστες που έχουν συλληφθεί, παραπεμφθεί στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και καταδικασθεί. Τα στατιστικά στοιχεία που αναφέρονται στα θύματα σωματεμπορίας, αφορούν όσα άτομα κατήγγειλαν την κατάσταση που βίωναν στην αστυνομία ή αναγνωρίστηκαν από κρατικούς φορείς με τη βοήθεια των σχετικών δεικτών αναγνώρισης. Πρόκειται για τη λεγόμενη «ορατή εγκληματικότητα», η οποία δεν απεικονίζει σε καμία περίπτωση την πραγματική έκταση της σωματεμπορίας¹³³ και παρομοιάζεται συνήθως με την «κορυφή ενός παγόβουνου». Υπολογίζεται, μάλιστα ότι η κορυφή αυτή αντιπροσωπεύει περίπου το 20% της εγκληματικότητας. Το υπόλοιπο 80% αποτελεί την «αφανή ή κρυμμένη εγκληματικότητα» που απαντάται συχνά και με τον όρο «σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας»¹³⁴.

Όπως, χαρακτηριστικά δηλώνει ο Εθνικός Εισηγητής για την Καταπολέμηση Ανθρώπων, Ηρακλής Μοσκόφ σε συνέντευξή του σε εφημερίδα πανελλαδικής κυκλοφορίας¹³⁵, «Τα θύματα είναι παραπάνω από αυτά που καταγράφονται από την ΕΛ.ΑΣ. Τα νούμερα θα έπρεπε να είναι παραπάνω. Είναι νούμερα που προκύπτουν από μία προσέγγιση του προβλήματος που είναι αυστηρά και μόνο διωκτική. Είμαστε καταδικασμένοι να καταγράφουμε μόνο τα πολύ τρανταχτά που έρχονται ως προϊόν καταγγελίας. Αν μπορούσαμε να κάνουμε καλύτερα τη δουλειά μας, θα μπορούσαμε να καταγράψουμε και να συμβάλλουμε στην αρωγή των λεγόμενων πιθανών θυμάτων. Αυτό το οποίο κάνουμε εμείς είναι ο Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς μέσω οδικού χάρτη σε όλη την Ελλάδα. Είναι ένα διεθνώς αναγνωρισμένο εργαλείο. Το trafficking είναι ένα έγκλημα αλλά ταυτόχρονα και ένα κοινωνικό φαινόμενο. Πρέπει να δουλέψει μαζί η πρόληψη μαζί με την καταστολή. Πολλοί άνθρωποι υποφέρουν στη σιωπή».

Οι λόγοι για του οποίους τα δεδομένα στο έγκλημα της σωματεμπορίας είναι ελλιπή, συνοψίζονται κυρίως στα υποκείμενα του εγκλήματος, τους δράστες και τα θύματα¹³⁶. Η έλλειψη

---

¹³³ Ι. Τσίγγανου, «Το εγκληματικό φαινόμενο στην Ελλάδα σήμερα: Δεδομένα και Αναγνώσεις», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 2016 ό.π., σελ. 53

¹³⁴ Στ. Αλεξιάδης, «Εγκληματολογία», ο.π., σελ 126

¹³⁵ Βλ. Σχετ. <http://www.iefimerida.gr/news/398708/arithmoi-poy-sokaroyn-35-ton-thymaton-trafficking-stin-ellada-einai-anilika-gynaikes>, ημ. Ανάκτησης: 23-11-2018

¹³⁶ Τένια Κυριαζή, «Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ό.π. σελ 84

ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους¹³⁷, οι μέθοδοι που ακολουθούν οι διακινητές για να αποφύγουν τη σύλληψή τους και ο φόβος των θυμάτων να αποκαλύψουν την ιδιότητά τους στις αρχές (κυρίως λόγω του παράνομου χαρακτήρα της εισόδου τους στη χώρα προορισμού π.χ. πλαστογράφηση ταξιδιωτικών εγγράφων, φόβος απέλασης κ.ο.κ.), σε συνδυασμό με την έλλειψη (μέχρι πρόσφατα) ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για το trafficking, την αδυναμία των παραδοσιακών μεθόδων συγκέντρωσης στατιστικών στοιχείων να εφαρμοστούν στο trafficking¹³⁸, αλλά και τη διοχέτευση ελάχιστων κρατικών πόρων στην επιστημονική έρευνα για τη σωματεμπορία διεθνώς¹³⁹, ανεβάζουν ακόμα περισσότερο το «σκοτεινό αριθμό» των ατόμων που υποφέρουν στα χέρια των διακινητών τους.

Βασικό ρόλο στην αύξηση του σκοτεινού αριθμού εγκληματικότητας για το οργανωμένο έγκλημα γενικότερα, επιτελεί η διαφθορά των κρατικών υπαλλήλων από τα μέλη των εγκληματικών οργανώσεων. Στην παρούσα εργασία για να οριστεί η έννοια της διαφθοράς, θα χρησιμοποιείται ο ορισμός που δόθηκε στο άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Αστικής Σύμβασης κατά της Διαφθοράς το 1999, κατά το οποίο, *«ως διαφθορά νοείται κάθε επιδίωξη, προσφορά, παροχή ή αποδοχή, ευθέως ή πλαγίως, μιας παράνομης προμήθειας ή άλλου μη οφειλόμενου οφέλους, η οποία επηρεάζει την ομαλή άσκηση ενός λειτουργήματος ή την αναμενόμενη συμπεριφορά εκείνου που ωφελείται την παράνομη προμήθεια ή το μη οφειλόμενο όφελος ή την υπόσχεση ενός τέτοιου μη οφειλόμενου οφέλους»*¹⁴⁰.

Αναμφισβήτητα, η διαφθορά αποτελεί βασικό όρο ύπαρξης του οργανωμένου διακρατικού εγκλήματος, καθώς μειώνει σημαντικά τον κίνδυνο σύλληψης των δραστών και διευκολύνει τη συνεργασία των μελών της οργάνωσης στα διάφορα κράτη¹⁴¹. Αυτό αποδεικνύεται, μάλιστα, από το γεγονός, ότι τα έξοδα των σωματεμπόρων για τη διαφθορά κρατικών υπαλλήλων αγγίζουν ετησίως το ένα τέταρτο των συνολικών εσόδων από την εγκληματική τους δραστηριότητα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα ενός πρώην ανωτέρου υπαλλήλου της Βουλγαρικής

---

¹³⁷ Τένια Κυριαζή, «Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», ό.π.

¹³⁸ K. Kangaspunta, “Mapping the Inhuman Trade: Preliminary Findings of the Database on Trafficking in Human Beings”, 2003 κατόπιν παραπομπής του σε S. Scarpa, “Trafficking in Human Beings: Modern slavery”, ό.π. σελ 8, υποσημείωση υπ’ αριθμ. 18

¹³⁹ International Organization for Migration, “New IOM Figures on the Global Scale of Trafficking”, 2001 κατόπιν παραπομπής του σε S. Scarpa, Trafficking in Human Beings: Modern slavery, Oxford university press, ό.π., υποσημείωση υπ’ αριθμ. 19

¹⁴⁰ Στ. Αλεξιάδης, «Εγκληματολογία», ό.π. σελ 262

¹⁴¹ Γρ. Λάζος, «Εξαναγκαστική πορνεία και διεθνική σωματεμπορία: Συνέπειες στην κοινωνία», ό.π. σελ. 770

Υπηρεσίας Πληροφοριών, ο οποίος στα μέσα του 1990, άνοιξε ταξιδιωτικό γραφείο στη Βουλγαρία. Με την καθιέρωση στενών σχέσεων με την πρεσβεία ενός δυτικοευρωπαϊκού κράτους στη Σόφια, οι επίσημες τουριστικές βίζες παραδόθηκαν μαζικά στο ταξιδιωτικό γραφείο για ταξίδια στη Δυτική Ευρώπη. Αυτό επέτρεψε στο πρακτορείο να αναπτύξει μεγάλη δραστηριότητα στο λαθρεμπόριο και την εμπορία ανθρώπων.

Το 2006 Ελβετοί αξιωματούχοι του Υπουργείου Εξωτερικών ανέφεραν ότι εγκληματικές συμμορίες που εμπλέκονται στην εμπορία ανθρώπων είχαν διεισδύσει στο τμήμα θεώρησης ταξιδιωτικών εγγράφων της πρεσβείας της Ελβετίας στο Ισλαμαμπάντ και διέφθειραν τους αξιωματούχους. Την ίδια περίοδο, ένας Βέλγος υπάλληλος υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών του Βελγίου που ασχολούνταν με τη διανομή διπλωματικών διαβατηρίων πώλησε τουλάχιστον 300 άδειες διαμονής σε άτομα που συνδέονται με τη ρωσική μαφία¹⁴².

Σημαντικές πληροφορίες παρέχει και η έκθεση του Αμερικανικού Κογκρέσου τον Απρίλιο του 2000, με τίτλο: «Ο.Η.Ε. και σεξουαλικό δουλεμπόριο στη Βοσνία: μεμονωμένη περίπτωση ή μεγαλύτερο πρόβλημα στον Ο.Η.Ε;». Η έκθεση αναφέρεται στις καταγγελίες Αμερικανίδας αστυνομικού για εμπλοκή στρατιωτικών δυνάμεων του Ο.Η.Ε. και του ΝΑΤΟ σε δίκτυα σωματεμπορίας στη Βοσνία. Η αστυνομικός χαρακτηρίστηκε «μανιακή» και απολύθηκε, παρ' όλα αυτά οι καταγγελίες της επιβεβαιώθηκαν μετά από σχετικές έρευνες¹⁴³.

Παρά την ποινικοποίηση της ίδιας της διαφθοράς σε πληθώρα διεθνών κειμένων, ο αριθμός των διεφθαρμένων κρατικών υπαλλήλων φαίνεται να παραμένει αμείωτος. Ταξιδιωτικά γραφεία, συνοριοφύλακες, τελωνειακοί και προξενικοί υπάλληλοι, καθώς και το προσωπικό που εργάζεται στα εκάστοτε Υπουργεία Εξωτερικών φαίνεται να είναι ο συχνότερος στόχος των διακινητών. Η βασική μέθοδος είναι μία και σχεδόν πάντοτε επιτυχημένη: ο χρηματισμός τους.

12. Αιτίες αύξησης του φαινομένου της σωματεμπορίας.

Η διεθνική σωματεμπορία έχει, αναμφισβήτητα, λάβει τρομακτικές διαστάσεις τις τελευταίες δεκαετίες και έχει αναχθεί σε μια από τις σοβαρότερες και διαρκώς αυξανόμενες

---

¹⁴² Arsovska and Janssens, "Human Trafficking and Policing", κατόπιν παραπομπής τους σε L. Shelley, Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective, Migration Policy Institute, (2014), σελ. 10

¹⁴³ Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking», 2001, ό.π.σελ 30

μορφές οργανωμένου εγκλήματος¹⁴⁴. Η Ελλάδα, αποτελεί, πλέον μια από τις συνηθέστερες χώρες διέλευσης (transit) και προορισμού στην Ευρώπη, με τα θύματα να προέρχονται στην πλειονότητά τους από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Ο αριθμός των θυμάτων στη χώρα μας αυξάνεται συνεχώς από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, για λόγους που αφορούν κυρίως στις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στις χώρες προέλευσης, αλλά και στη «ζήτηση» από τους πελάτες, η οποία βαίνει διαρκώς αυξανόμενη¹⁴⁵.

Οι τεράστιες διαστάσεις που λάμβανε η σωματεμπορία στην Ελλάδα, έγιναν γρήγορα γνωστές και έστρεψαν το ενδιαφέρον επιστημόνων και οργανώσεων σε μία προσπάθεια για την καταπολέμησή του φαινομένου, ή οποία δεν έχει σταματήσει μέχρι και σήμερα¹⁴⁶. Ήδη, όμως, ο αριθμός των εξαναγκαστικά εκδιδόμενων γυναικών είχε φτάσει περίπου στις είκοσι χιλιάδες στη χώρα μας, με τους πελάτες να υπολογίζονται περίπου στο ένα εκατομμύριο¹⁴⁷.

Η παγκοσμιοποίηση και η επικράτηση μιας πιο φιλελεύθερης οικονομίας της αγοράς, με τις συνακόλουθες συνέπειες που επέφεραν, είχαν μεγάλο αντίκτυπο στη γιγάντωση του φαινομένου της σωματεμπορίας¹⁴⁸. Η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και η διευκόλυνση των μεταφορών, σε συνδυασμό με την εύκολη προμήθεια φθηνού γυναικείου εργατικού δυναμικού, μέσω της παράνομης μετανάστευσης, διευκόλυναν σε μεγάλο βαθμό τη δράση των διακινητών¹⁴⁹. Η γενικότερη τάση εμπορευματοποίησης των πάντων, επηρέασε κάθε πτυχή της ανθρώπινης ζωής, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη μίας «εμπορευματοποιημένης σεξουαλικής κουλτούρας», όπου το γυναικείο σώμα αντιμετωπίζεται ως «εμπόρευμα» και η σεξουαλική πράξη, όπως ακριβώς κάθε άλλη εμπορική συνδιαλλαγή¹⁵⁰. Σύμφωνα με τον καθηγητή Γρ. Λάζο, κατά τη δεκαετία του 1990, περισσότερα από 200.000 άτομα είχαν κάποιο άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα. Μάλιστα,

---

¹⁴⁴ ΕΜΚΕ, “Trafficking in Women and Children: Greece, a country of destination and transit”, σελ. 7 επ.

¹⁴⁵ Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking», ό.π., σελ. 62

¹⁴⁶ Γρ. Λάζος, «Εξαναγκαστική πορνεία και διεθνική σωματεμπορία: Συνέπειες στην κοινωνία» στον Τιμητικό Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου, ό.π. σελ. 765.

¹⁴⁷ Γρ. Λάζος, «Πορνεία και Διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα- Η εκδιδόμενη» του ίδιου, «Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα- ο πελάτης», ό.π., σελ. 1 επ.

¹⁴⁸ Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου, «Η ζήτηση στη σωματεμπορία: Ευρήματα εμπειρικής έρευνας» σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιώτου (επιμ.), ό.π., σελ. 181.

¹⁴⁹ ΕΜΚΕ, «Παράνομη διακίνηση και εμπορία γυναικών και παιδιών στις χώρες της Ε.Ε. Η περίπτωση της Ελλάδας» στον Τιμητικό Τόμο για την καθηγήτρια Α. Νικολάου- Σμοκοβίτη, 2002, σελ. 369-428

¹⁵⁰ Β. McNair, «Η κουλτούρα του στριπτίζ: Σεξ, Μέσα Ενημέρωσης και ο Εκδημοκρατισμός της επιθυμίας»,σε μετάφραση Τίνας Πλυτά, κατόπιν παραπομπής της σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου, ό.π., σελ. 263, υποσημείωση υπ’ αριθμ. 23

όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, εκτιμάται ότι την περίοδο 1996- 2000, σε κάθε εξαναγκαστικά εκδιδόμενη αντιστοιχούσαν 24 τετραγωνικά μέτρα κοινωνικού χώρου, ενώ απαιτούνταν άλλα 25 τετραγωνικά μέτρα συμβατού περιβάλλοντος χώρου για να είναι δυνατή η απρόσκοπτη λειτουργία των επιμέρους μονάδων. Κατά την πενταετία 1996-2000, η εξαναγκαστική πορνεία διεκδικούσε περίπου 1 εκατομμύριο τετραγωνικών μέτρων για λογαριασμό της, ενώ τα έσοδα της διεθνικής σωματεμπορίας στην Ελλάδα έφτασαν τα 4,6 δισεκατομμύρια ευρώ¹⁵¹!

Η μεγάλη «ζήτηση» για μισθωμένη παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών αποτελεί το βασικό πυλώνα της σωματεμπορίας παγκοσμίως. Παρά το γεγονός ότι στο διεθνές δίκαιο το ενδιαφέρον στρέφεται διαχρονικά στην τιμώρηση του διακινητή, τα δίκτυα σωματεμπορίας θα είχαν στραφεί σε άλλους τομείς εγκληματικότητας εαν δεν υπήρχε η χρηματοδότηση του «πελάτη». Τα υπέρογκα κέρδη των διακινητών, έχουν ως συνέπεια τη στρατολόγηση όλο και περισσότερων θυμάτων παγκοσμίως. Η έννοια της «ζήτησης» δε συναρτάται, όμως, μόνο με τον όγκο του ανθρώπινου δυναμικού, αλλά και με την ταυτότητα των υποψήφιων θυμάτων. Στην Ελλάδα, το εξωτικό πρότυπο της «Φιλιππινέζας» του 1980, αντικαταστάθηκε σταδιακά από τη «Ρωσίδα», την «Ουκρανή» και την «Αλβανίδα» κατά τη δεκαετία 1990-2000. Οι προτιμήσεις της πελατείας, επέβαλλαν στη χώρα μας ένα νέο πρότυπο «βορειοευρωπαϊάς, ψηλής, ξανθιάς, λευκής» γυναίκας, και απόθησαν το πρότυπο της «μεσογειακής», ή ακόμα και της «πιο εξωτικής» γυναίκας¹⁵². Αυτές οι προτιμήσεις, σε συνδυασμό με τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης, έστρεψαν το ενδιαφέρον των διακινητών προς τις χώρες της Ρωσίας, της Ουκρανίας, της Μολδαβίας κ.ο.κ.

Μεταξύ των αιτιών αύξησης των θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων παγκοσμίως, δε θα μπορούσαν να παρεβλεφθούν και οι κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στις χώρες προέλευσης των θυμάτων. Ανθρωπιστικές κρίσεις, όπως η πολιτική αστάθεια και οι ένοπλες συρράξεις, ευνοούν τις μετακινήσεις πληθυσμών και σε συνδυασμό με την κατάλυση του κράτους δικαίου και την αποδυνάμωση των κρατικών διοικητικών αρχών, διευκολύνουν την παραβίαση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη δράση οργανωμένων εγκληματικών οργανώσεων¹⁵³. Οι πολιτικές αναταραχές που προέκυψαν στην Ανατολική Ευρώπη με την πτώση

---

¹⁵¹ Γρ. Λάζος, «Εξαναγκαστική πορνεία και διεθνική σωματεμπορία: Συνέπειες στην κοινωνία», ό.π., σελ. 769.

¹⁵² Γρ. Λάζος, «Πορνεία και Διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα- Η εκδιδόμενη», σελ. 166-167 του ίδιου, «Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα- ο πελάτης», ό.π., σελ.189-190

¹⁵³ T.Obokata, “Trafficking in Human Beings from a Human Rights Perspective, Towards a Holistic Approach, σελ. 123-124, κατόπιν παραπομπής του σε Τένια Κυριαζή, «Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο

των σοβιετικών καθεστώτων¹⁵⁴, τα γεγονότα του 1997 στην Αλβανία¹⁵⁵, οι ένοπλες συρράξεις στη Μέση Ανατολή και ο «Πόλεμος του Κόλπου»¹⁵⁶, είναι μερικές από τις διεθνείς πολιτικές αναταραχές που οδήγησαν στη μαζική εισροή παράνομων μεταναστών, αλλά και θυμάτων σωματεμπορίας στα Βαλκάνια. Οι πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές επιφέρουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα σε μεγάλες μερίδες του πληθυσμού των χωρών που πλήττονται, με αποτέλεσμα την αύξηση της φτώχειας, της ανεργίας, των διακρίσεων κατά των γυναικών στην αγορά εργασίας¹⁵⁷, αλλά και την αποδοχή παράνομων εισοδημάτων ως μέσον επιβίωσης με την ταυτόχρονη ανάπτυξη μιας παραοικονομίας του trafficking¹⁵⁸. Όπως, χαρακτηριστικά, αναφέρει η Σουηδή νομικός και υπεύθυνη για τα θέματα πορνείας και εμπορίας προσώπων της Σουηδικής κυβέρνησης (2002-2006) Gunilla Ekberg: «οι μαστροποί, οι δουλέμποροι, οι διακινητές, αλλά και οι αγοραστές των πορνικών υπηρεσιών εκμεταλλεύονται, ως γνωστόν την τρωτότητα που προξενεί στα θύματα η μεγάλη φτώχεια, η ανεργία, οι δυσμενείς διακρίσεις στην απασχόληση, η ανισότητα των φύλων, η ανδρική βία εναντίον των γυναικών και των παιδιών...»¹⁵⁹. Η αυξανόμενη φτώχεια, σε συνδυασμό με την ανεργία, αλλά και η ταυτόχρονη μεταβολή των παραδοσιακών μορφών της οικογένειας, με ολοένα και περισσότερες γυναίκες να αναλαμβάνουν να μεγαλώσουν μόνες τους τα παιδιά τους, καθιστούν τις γυναίκες που προσπαθούν να αυξήσουν το εισόδημά τους, πιο ευάλωτες στην «εξαπάτηση» των σωματεμπόρων, μέσω των υποσχέσεων επαγγελματικής αποκατάστασης στο εξωτερικό, ή ενός επιτυχημένου γάμου.

Τέλος, μια ακόμη αιτία αύξησης της σωματεμπορίας διεθνώς, σχετίζεται με τη διαφθορά των κρατικών υπαλλήλων, η οποία συνδέεται άρρηκτα με την άνθιση του οργανωμένου εγκλήματος εν γένει. Κατά το Λάζο, για την πενταετία 1996-2000, τα «έξοδα» των

Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2010, σελ 95, υποσημείωση υπ' αριθμ. 246

¹⁵⁴ K. Farr, "Sex Trafficking: The Global Market in Women and Children" Ἀ. Γιατζίδης, «Οργανωμένο Έγκλημα στη ΝΑ Ευρώπη» κατόπιν παραπομπής τους σε Ι. Αρμακολα, Θ. Ντόκο, «Από τα Βαλκάνια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: Προκλήσεις και Προοπτικές στον 21^ο αιώνα», 2011, σελ. 294.

¹⁵⁵ Βλ. Σχετ. Π. Μπάρκα, «Αλβανία 1997, η προδοσία της προσδοκίας», σελ. 1 επ.

¹⁵⁶ Βλ. Σχετ:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%9A%CF%8C%CE%BB%CF%80%CE%BF%CF%85

¹⁵⁷ Συχνά το φαινόμενο αυτό χαρακτηρίζεται ως "θηλυκοποίηση της φτώχειας", ή «θηλυκοποίηση της επιβίωσης», βλ. Σχετ. S. Sassen, "Women's Burden: Counter-geographies of Globalization and Feminization of Survival", Journal of International Affairs, 2000, σελ 506.

¹⁵⁸ Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking», ό.π., σελ. 9

¹⁵⁹ G. Ekberg, "The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Services: Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Human Beings", Violence Against Women, 2004, σελ. 1189, κατόπιν παραπομπής σε Α. Παπαντωνίου/ Μ. Παπαντωνίου/ Α. Συκιώτου, ό.π. σελ. 183, υποσημείωση υπ' αριθμ. 8

σωματεμπόρων, στην Ελλάδα, για τη «δωροδοκία των κατάλληλων προσώπων», έφτασαν το 22-25% των συνολικών εσόδων τους από την «εμπορική εκμετάλλευση» των γυναικών και των ανηλίκων που διαχειρίστηκαν¹⁶⁰.

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ.

13. Οι δράσεις των κρατικών φορέων και των Μ.Κ.Ο. για την καταπολέμηση του trafficking.

13.1. Σε διεθνές επίπεδο

Το έντονο ενδιαφέρον για την καταπολέμηση του trafficking από κυβερνητικούς και μη φορείς, αποτυπώνεται στην παραγωγή πληθώρας νομοθετικών κειμένων, τόσο σε διεθνές και ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, η δράση κατά τη σωματεμπορίας στρέφεται γύρω από τα τρία «Π»: Πρόληψη, Πάταξη και Προστασία¹⁶¹. Το ενδιαφέρον έγινε πιο έντονο όταν το trafficking, από ζήτημα «ασφάλειας των συνόρων», ξεκίνησε να αντιμετωπίζεται ως σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ελευθερία κίνησης, δικαίωμα στην προστασία της γενετήσιας ζωής και της σεξουαλικής αυτοδιάθεσης, απαγόρευση των βασανιστηρίων κ.ο.κ.)¹⁶². Πέραν των νομοθετικών κειμένων για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, τα θύματα σωματεμπορίας προστατεύονται και από τις γενικότερες συμβάσεις του Ο.Η.Ε. για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σημαντικότερες εξ' αυτών είναι: η Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών, η Σύμβαση περί Δουλείας, η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων, καθώς και όλες οι συμβάσεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (Δ.Ο.Ε.) σχετικά με την κατάργηση της αναγκαστικής και παιδικής εργασίας¹⁶³.

Η δράση του Ο.Η.Ε είναι έντονη και στο πεδίο της καταπολέμησης του trafficking. Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο (2000) για την «πρόληψη, καταπολέμηση και τιμωρία της εμπορίας

¹⁶⁰ Γρ. Λάζος, «Εξαναγκαστική πορνεία και διεθνική σωματεμπορία: Συνέπειες στην κοινωνία», ό.π., σελ. 770.

¹⁶¹ Α. Συκιάτου, «Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια», ό.π. σελ 115

¹⁶² Βλ. Σχετ. Ενότητα 14 της παρούσας εργασίας

¹⁶³ Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking», ό.π., σελ. 23 επ.

ανθρώπων, ιδίως των γυναικών και παιδιών» είναι ίσως η πιο σημαντική και ολοκληρωμένη προσπάθεια καταπολέμησης του εγκλήματος αυτού. Ωστόσο, έχουν προηγηθεί Συμβάσεις του Ο.Η.Ε. για την καταπολέμηση της δουλείας (1926, 1953, 1956) και της σωματεμπορίας (1949, 1951, 1989)¹⁶⁴. Το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η Επιτροπή για τη Θέση της γυναίκας αλλά και η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε, αποτελούν μερικά από τα διεθνή όργανα που έχουν εκδώσει κατά καιρούς Ψηφίσματα σχετικά με την εμπορία ανθρώπων και τη διεθνική σωματεμπορία καθώς και Οδηγίες για τη μεταχείριση και αποκατάσταση των θυμάτων¹⁶⁵.

Μια ακόμη νομοθετική προσπάθεια για την πάταξη του trafficking και την αρωγή των θυμάτων στα τέλη της δεκαετίας του 1990, αποτυπώνεται στο Νόμο των Η.Π.Α. “Victims of Trafficking and Violence Protection Act, 2000”¹⁶⁶. Αναγνωρίζονται και τυποποιούνται όλες οι μορφές εμπορίας ανθρώπων, ενώ δίνεται έμφαση στην προστασία των θυμάτων με τη χορήγηση άδειας εργασίας και παραμονής τους (με την προϋπόθεση της «συνεργασίας» τους με τις Αρχές), αλλά και την επιμόρφωση των ομοσπονδιακών υπαλλήλων με τα κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Οι κυριότεροι διεθνείς οργανισμοί και Μ.Κ.Ο. που δραστηριοποιούνται στην καταπολέμηση του trafficking είναι:

- **Ο Διεθνής Οργανισμός Μεταναστεύσεως (Δ.Ο.Μ.)-International Migration Institute (I.O.M)**¹⁶⁷: Πρόκειται για έναν διεθνή, διακρατικό οργανισμό που συστήθηκε το 1951 με έδρα τη Γενεύη. Ασχολείται με την αρωγή των θυμάτων και τον εθελοντικό επαναπατρισμό τους. Η Ελλάδα είναι ιδρυτικό μέλος του Δ.Ο.Μ. Σήμερα στον ΔΟΜ συμμετέχουν 125 Χώρες μέλη. Επίσημες γλώσσες στον ΔΟΜ είναι η Αγγλική, η Γαλλική και η Ισπανική.
- **La Strada**¹⁶⁸: Η La Strada International (LSI) είναι ένα διεθνές δίκτυο ΜΚΟ που ασχολείται με την εμπορία ανθρώπων στην Ευρώπη. Η οργάνωση ιδρύθηκε τον

---

¹⁶⁴ Τα κείμενα των συμβάσεων του Ο.Η.Ε. μπορούν να αναζητηθούν στην επίσημη ιστοσελίδα του Ο.Η.Ε. <http://www.un.org/en/documents/index.html>

¹⁶⁵ Οδηγία για τη Μεταχείριση των Θυμάτων Διεθνικής Σωματεμπορίας, Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2002, προσβάσιμη στην ιστοσελίδα του Ο.Η.Ε. (βλ. σχετ. υποσημείωση υπ’ αριθμ. 161)

¹⁶⁶ Το κείμενο του Νόμου μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα: <https://www.state.gov/j/tip/laws/61124.htm>

¹⁶⁷ Η επίσημη ιστοσελίδα του Δ.Ο.Μ. στα ελληνικά <https://greece.iom.int/>

¹⁶⁸ <http://lastradainternational.org/>

Οκτώβριο του 2004 και έχει εξελιχθεί σε σημαντικό παράγοντα στον χώρο της καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων ενώ συνεργάζεται με διάφορους οργανισμούς και με φορείς της ΕΕ και του ΟΗΕ. Η La Strada ενσωματώνει στο έργο της μια προσέγγιση σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, βασισμένη στην αναγνώριση ότι η εμπορία ανθρώπων είναι και η αιτία και η συνέπεια των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ανθρωποκεντρική αυτή προσέγγιση επιτρέπει την αντιμετώπιση των βασικών αιτιών της εμπορίας ανθρώπων, όπως η διάκριση λόγω φύλου και των εθνικών διακρίσεων, με την προστασία και ενημέρωση των «υποψήφιων» θυμάτων. Κατά την LSI, αυτό είναι πιο αποτελεσματικό από τις καθαρά κατασταλτικές στρατηγικές, καθώς καθιστά τις ομάδες υψηλού κινδύνου λιγότερο ευάλωτες στην εμπορία ανθρώπων. Αντιμετωπίζει τις συνέπειες της εμπορίας ανθρώπων προωθώντας τον σεβασμό και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων σε αντίθεση με τη χρησιμοποίησή τους αποκλειστικά ως μέσο για τη δίωξη των δραστών¹⁶⁹.

- Το **International Human Rights Law Group- Initiative Against Trafficking in Persons** (Διεθνής Ομάδα Δικαίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου - Πρωτοβουλία κατά της εμπορίας ανθρώπων)¹⁷⁰: Η Διεθνής Ομάδα Δικαίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ασχολείται με την υπεράσπιση, τη στρατηγική και την εκπαίδευση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο. Αποστολή της είναι η ενημέρωση και κινητοποίηση των τοπικών φορέων να διευρύνουν το πεδίο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να προωθήσουν ευρεία συμμετοχή στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Από το 1998, η IHRLG παρακολουθεί περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων, ετοιμάζει μια ανάλυση του πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών για την εμπορία ανθρώπων, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο από ΜΚΟ και κυβερνητικούς αξιωματούχους για τη δημιουργία εσωτερικής νομοθεσίας και πολιτικής. Η IHRLG αναπτύσσει επίσης μηχανισμούς προσβάσιμους στο Διαδίκτυο που επιτρέπουν στις ΜΚΟ να γνωστοποιούν τις νομικές και πολιτικές

---

¹⁶⁹ La Strada Human Rights Approach to Trafficking, στην επίσημη ιστοσελίδα της LSI: http://lastradainternational.org/dynamic/files/Human_Rights_Approach.pdf

¹⁷⁰ <http://www.hrllawgroup.org/>

εξελίξεις στις χώρες τους και να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με ΜΚΟ σε άλλες χώρες με σκοπό να βοηθήσουν στη διάσωση των θυμάτων και τους επαναπατρισμούς.

- Η **οργάνωση Coalition to Abolish Slavery and Trafficking (CAST)**¹⁷¹: Ο συνασπισμός για την κατάργηση της δουλείας και της εμπορίας ανθρώπων (CAST) είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων που εδρεύει στο Λος Άντζελες. Μέσω νομικών, κοινωνικών και δικηγορικών υπηρεσιών, το CAST βοηθά στην αποκατάσταση των επιζώντων της εμπορίας ανθρώπων και αυξάνει την ευαισθητοποίηση τάξη γύρω από την εμπορία ανθρώπων. Το CAST ιδρύθηκε το 1998 ως απόκριση στην υπόθεση “El Monte Thai Thunder Slavery Case¹⁷²” του 1995, στην οποία 72 Ταϊλανδοί μετανάστες αναγκάστηκαν να εργαστούν σε συνθήκες σκλάβων για 18 ώρες την ημέρα ενώ ήταν κλειδωμένοι στο προάστιο του Λος Άντζελες, El Monte. Τα θύματα πληρώνονταν περίπου 69 σεντς την ώρα και χρεώνονταν από τους διακινητές τους υπερβολικά ποσά για βασικές ανάγκες, εξασφαλίζοντας ότι δεν θα ήταν ποτέ σε θέση να πληρώσουν το αρχικό τους χρέος στους διακινητές τους και θα παραμείνουν υπό τον έλεγχό τους.
- Το **Διεθνές Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα** (“Human Rights Watch”)¹⁷³: Το Διεθνές Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι ένας διεθνής, μη κυβερνητικός οργανισμός που ασχολείται με την έρευνα και υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το HRW εδρεύει στη Νέα Υόρκη με γραφεία σε όλο τον κόσμο. Μεταξύ άλλων, δημοσιεύει ερευνητικές εκθέσεις σχετικά με παραβιάσεις των διεθνών κανόνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτές οι αναφορές χρησιμοποιούνται ως αφορμή για την ανάδειξη της διεθνούς προσοχής σε τέτοιου είδους παραβιάσεις και κατ’ επέκταση ως μια μορφή «πίεσης» στις κυβερνήσεις και τους διεθνείς οργανισμούς να προχωρήσουν σε αποτελεσματικότερες νομοθετικές πρωτοβουλίες. Τα θέματα που θίγονται στις εκθέσεις του Human Rights Watch περιλαμβάνουν κοινωνικές διακρίσεις και διακρίσεις λόγω φύλου, όπως βασανιστήρια, σεξουαλική κακοποίηση,

---

¹⁷¹ <https://castla.org/>

¹⁷² Για την υπόθεση βλ. Σχετ https://en.wikipedia.org/wiki/El_Monte_Thai_Garment_Slavery_Case , ημερ. ανάκτησης: 23-11-2018

¹⁷³ <https://www.hrw.org/tag/human-trafficking>

στρατολόγηση παιδιών σε πολεμικές συγκρούσεις, πολιτική διαφθορά κ.ο.κ. Το HRW έχει αναδείξει διάφορες παραβιάσεις των νόμων του πολέμου και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

13.2 . Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δραστηριοποιείται στον τομέα της πάταξης της σωματεμπορίας συστηματικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Ωστόσο, η στρατηγική της φαίνεται να επικεντρωνόταν αρχικά περισσότερο στην ασφάλεια των συνόρων και την πάταξη της λαθρομετανάστευσης, παρά στην πρόληψη της εμπορίας και την αποκατάσταση των θυμάτων¹⁷⁴. Ωστόσο, από το 1999, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και τη Συνθήκη της Νίκαιας του 2000, τα κράτη- μέλη φαίνεται να δεσμεύονται να ενσωματώσουν στο εθνικό νομοθετικό τους πλαίσιο διατάξεις για την εκπαίδευση, εργασιακή απασχόληση και περίθαλψη των θυμάτων¹⁷⁵. Παράλληλα, ξεκινούν και τα προγράμματα DAPHNE¹⁷⁶ (1997), STOP I (2000) και STOP II¹⁷⁷ (2003), με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη συνεργασία των κρατών- μελών για την ανταλλαγή πληροφοριών και δράσεων σχετικά με τη μελέτη, εκπαίδευση και συνεργασία κρατικών φορέων και Μ.Κ.Ο. για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και τη διακίνηση παιδιών για σεξουαλική εκμετάλλευση.

Στα σημαντικότερα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά της εμπορίας ανθρώπων συγκαταλέγονται: η Απόφαση- Πλαίσιο του Συμβουλίου Ε.Ε. για την καταπολέμηση της Εμπορίας (2002), αλλά και για το καθεστώς των θυμάτων στις ποινικές διαδικασίες (2001), η Οδηγία του Συμβουλίου «σχετικά με τις άδειες παραμονής βραχείας διάρκειας για τα θύματα πράξεων διευκόλυνσης παράνομης μετανάστευσης ή εμπορίας ανθρώπων που συνεργάζονται με τις αρχές» (2004), το ψήφισμα του Συμβουλίου σχετικά με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, ιδίως γυναικών (2003), αλλά και η Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ε.Ε. σχετικά με την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευσή τους (2001).

---

¹⁷⁴ Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), «Η διεθνής σωματεμπορία- Trafficking», ό.π. σελ 34

¹⁷⁵ Γενική Γραμματεία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, «Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο: Πενήντα χρόνια διασκέψεων κορυφής», στην ιστοσελίδα <https://www.consilium.europa.eu/media/31018/qc3111406elc.pdf> , ημερ. ανάκτ. 23-11-2018

¹⁷⁶ Πληροφορίες για τους στόχους και τη λειτουργία του προγράμματος DAPHNE στην ιστοσελίδα: <http://www.e-abc.eu/gr/to-ergo/programma-daphne-iii/>

¹⁷⁷ Για τη δράση των προγραμμάτων στην Ελλάδα βλ. Σχετ. <https://stoptrafficking.gr/el/>

Η πιο πρόσφατη νομοθετική εξέλιξη στο ζήτημα της καταπολέμησης του trafficking είναι η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, γνωστή και ως Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (2011¹⁷⁸), η οποία ενσωματώθηκε πρόσφατα (2018) και στο εθνικό δίκαιο.

Στα Βαλκάνια, αξίζει να αναφερθεί η υπογραφή της Πολυμερούς Συμφωνίας Southeastern European Cooperation Initiative (γνωστή και ως Σύμφωνο “SECI”) το 1999 με στόχο την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, που προέβλεπε την δημιουργία Ομάδας Εργασίας για τη Διεθνική Σωματεμπορία (Task Force on Trafficking in Human Beings). Η Ελλάδα ήταν από τις πρώτες χώρες που υπέγραψαν το Σύμφωνο, μαζί με την Αλβανία, τη Βουλγαρία, την Ουγγαρία, την ΠΓΔΜ, τη Μολδαβία, τη Ρουμανία και την Τουρκία. Αργότερα στο Σύμφωνο προσχώρησε και η Κροατία, μαζί με τη Σλοβενία. Το Σύμφωνο τέθηκε σε εφαρμογή το 2000, οπότε και άρχισε η δράση της Ομάδας Εργασίας. Η χώρα μας συνεισφέρει, μάλιστα, περίπου το 20% του συνολικού προϋπολογισμού του SECI¹⁷⁹.

13.3. Σε εθνικό επίπεδο.

Η στάση της ελληνικής έννομης τάξης κατά της εμπορίας ανθρώπων συνδέεται άρρηκτα με την προσπάθεια καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης. Η χώρα μας έχει να παρουσιάζει πλούσιο νομοθετικό οπλοστάσιο για την καταπολέμηση του trafficking, χωρίς ωστόσο, να παραβλέπεται η σημασία της αντιμετώπισης της εμπορίας από τη σκοπιά της παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αναμφισβήτητα, η Ελλάδα έχει σκληρύνει τη στάση της ανά τα χρόνια απέναντι στην εμπορία ανθρώπων, υπό την «πίεση» της εναρμόνισής της με διεθνείς και ευρωπαϊκές οδηγίες και συστάσεις¹⁸⁰.

Η ψήφιση του Ν. 1975/1999 για την «Είσοδο- έξοδο, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις» οφείλεται στην αύξηση της εισροής μεταναστευτικού κινήματος προς τη χώρα μας για τους λόγους που

---

¹⁷⁸ Για ολόκληρο το κείμενο της Σύμβασης, βλ. σχετ http://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2017/04/Convention_violence-against-women_2011_el_edited.pdf, ημερ. ανάκτησης: 23-11-2018

¹⁷⁹ Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking», ό.π σελ. 37

¹⁸⁰ Ν. Χατζηνικολάου, «Η ποινική καταστολή της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων στην ελληνική έννομη τάξη: αναζητώντας την αξιολογική συνοχή της μεταξύ τιμωρητικής όξυνσης και και θυματολογικής προσέγγισης», ό.π. σελ. 223.

αναλύθηκαν στην οικεία ενότητα της παρούσας εργασίας. Αν και προσανατολίζεται στη μείωση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης, ο νόμος προέβλεπε την τιμώρηση του φυσικού και του ηθικού αυτουργού της παράνομης μετανάστευσης, αλλά και του ιδίου του θύματος, εάν αυτό παρείχε οποιασδήποτε μορφής εργασία, χωρίς άδεια εργασίας. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και ο Ν. 2910/2001, ο οποίος και πάλι δεν αναφέρεται στην ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων ως διακριτό έγκλημα που δε συνδέεται απαραίτητα με την παράνομη μετανάστευση και φυσικά δεν προέβλεπε κανένα μηχανισμό σχετικά με την προστασία και αποκατάσταση των θυμάτων του trafficking.

Στην προσπάθειά της να συμμορφωθεί με τα διεθνή κείμενα που είχαν υιοθετηθεί εκείνη την περίοδο (π.χ. Πρωτόκολλο του Παλέρμο), αλλά και τη γενικότερη προσπάθεια καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος διεθνώς, η Ελλάδα πραγματοποιεί την πρώτη προσπάθεια αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων. Ο Ν. 3064/2002 για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλικών και της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, υιοθέτησε τον ορισμό του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο για την εμπορία ανθρώπων, ενώ προέβλεπε και μέτρα προστασίας των θυμάτων, όπως η αναστολή απέλασης από τη χώρα. Ωστόσο, δεν προέβλεπε την ποινικοποίηση της εκμετάλλευσης της πορνείας με ενήλικο άτομο, αλλά μόνο με ανήλικο. Παρόλα αυτά ο νομοθέτης προέβλεψε αυστηρότατες ποινές για τους δράστες εμπορίας, σε μερικές περιπτώσεις αυστηρότερες και από τα «ελάχιστα» που προέβλεπαν τα νομοθετικά κείμενα που κλήθηκε να υιοθετήσει¹⁸¹. Ακολουθεί το Προεδρικό Διάταγμα 233/ 2003 περί προστασίας και αρωγής στα θύματα των εγκλημάτων των άρθρων 323, 323^Α, 349, 351 και 351^Α του Ποινικού Κώδικα. Προβλέπεται πλέον δωρεάν παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, νομική και ψυχολογική υποστήριξη για τα θύματα, τα οποία θα προστατεύονται και από την απέλασή τους για όσο χρόνο παραμένει σε κίνδυνο η ζωή και η σωματική τους ακεραιότητα.

Ακόμα περισσότερα μέτρα για την προστασία και αρωγή των θυμάτων θεσπίζονται με την ψήφιση του Ν. 3386/2005 για την «Είσοδο, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια». Συγκεκριμένα, προβλέπεται η χορήγηση άδειας παραμονής και εργασίας στα θύματα εμπορίας, η οποία θα μπορούσε να παραταθεί και μετά το πέρας της ποινικής

---

¹⁸¹ Ν. Χατζηνικολάου, «Η ποινική καταστολή της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων στην ελληνική έννομη τάξη: αναζητώντας την αξιολογική συνοχή της μεταξύ τιμωρητικής όξυνσης και θυματολογικής προσέγγισης», ό.π. σελ. 222

διαδικασίας. Παρατηρείται επίσης η καθιέρωση ακόμη περισσότερων μέτρων για την προστασία, περίθαλψη και αποκατάσταση των θυμάτων. Ωστόσο, όλοι οι μηχανισμοί αρωγής μπορούν να «ενεργοποιηθούν», εάν το θύμα, μετά από μια προθεσμία περίσκεψης ενός μηνός αποφασίσει ότι θα συνεργαστεί με τις αρχές για την κίνηση της ποινικής διαδικασίας κατά των διακινητών. Σε επίπεδο ποινικής τιμώρησης των δραστών, ο 3386/2005 προβλέπει ποινές κακουργήματος εάν από την τέλεση του εγκλήματος επέλθει ο θάνατος του διακινούμενου ατόμου ή προκύψει κίνδυνος για τη ζωή και τη σωματική του ακεραιότητα. Σημαντικότερη υπήρξε στο πεδίο της αποκατάστασης των ανήλικων θυμάτων η ψήφιση του Ν. 3625/2007 για την «Κύρωση και εφαρμογή του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνογραφία και άλλες διατάξεις». Ο νέος νόμος προβλέπει τη διενέργεια ψυχολογικής και σωματικής πραγματογνωμοσύνης του ανήλικου θύματος, την απομάκρυνσή του από το οικογενειακό του περιβάλλον εάν υφίσταται ανάγκη, αλλά και την συμμετοχή του στην ποινική διαδικασία, με τη χορήγηση των δικαιωμάτων του πολιτικός ενάγοντος, ακόμα κι αν δεν έχει δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής¹⁸². Παράλληλα, γίνεται προσπάθεια να περιοριστούν οι συνεντεύξεις του ανήλικου θύματος στο ελάχιστο κατά το στάδιο της ανάκρισης, με την ψήφιση του Ν. 3692/2008, για την επικύρωση της Συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας για τον επαναπατρισμό των ανήλικων θυμάτων εμπορίας.

Η τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και της Νομοθεσίας περί αλλοδαπών με το Ν. 3875/2010 για την Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης του Ο.Η.Ε. κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, επέφερε τις μεγαλύτερες αλλαγές στο πεδίο της καταπολέμησης της εμπορίας και της προστασίας των θυμάτων. Συγκεκριμένα χορηγείται άδεια παραμονής και στα θύματα που δεν επιθυμούν να συνεργαστούν με τις διωκτικές αρχές, η περίοδος περίσκεψης επιμηκώνεται από τον ένα μήνα στους τρεις, και η εμπορία ανθρώπων αποτελεί πλέον μορφή οργανωμένου εγκλήματος που συμπεριλαμβάνεται στο άρθρο 187^A ΠΚ.

Ο Ν. 4198/2013 για την «Πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής και άλλες διατάξεις» προχώρησε ακόμη παραπέρα στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Θεμελιώνεται η ευθύνη των νομικών προσώπων για πράξεις οργάνων τους που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων, προβλέπεται η μαρτυρική κατάθεση του θύματος χωρίς την παρουσία του κατηγορουμένου, εάν κριθεί απαραίτητο από

ειδικό πραγματογνώμονα (226B ΠΚ), καθίσταται δυνατή η ανακριτική διείσδυση, η άρση του απορρήτου και άλλες ανακριτικές πράξεις για τη διαπίστωση τέλεσης εγκλημάτων εμπορίας και σωματεμπορίας και προβλέπεται ρητά το δικαίωμα των θυμάτων σε εύλογη και προσήκουσα αποζημίωση από το Ελληνικό Δημόσιο. Επιπλέον, ιδρύεται το Γραφείο του Εθνικού Εισηγητή για την εκπόνηση, το συντονισμό και την εφαρμογή εθνικής στρατηγικής στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Σε επίπεδο δράσης φορέων και οργανώσεων κατά του trafficking, η Ελλάδα αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση. Ορισμένοι από τους φορείς αυτούς είναι οι εξής:

- **Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης¹⁸³**: Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου που εδρεύει στην Αθήνα με σκοπό την παροχή υπηρεσιών ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης σε άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και βρίσκονται σε ανάγκη. Αναπτύσσει μεγάλη κοινωνική δράση για την ευαισθητοποίηση των πολιτών σε κοινωνικά ζητήματα, γνωμοδοτεί σε θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης, κατόπιν αίτησης των αρμόδιων Υπουργείων. Επιπλέον, το Ε.Κ.Κ.Α. συντάσσει και υποβάλλει έκθεση το πρώτο δίμηνο κάθε έτους προς τα αρμόδια Τμήματα της Διεύθυνσης Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής και της Διεύθυνσης Καταπολέμησης της Φτώχειας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, σχετικά με την υλοποίηση των στόχων που έχουν τεθεί και προτείνει ενδεχόμενες διορθωτικές παρεμβάσεις. Το ΕΚΚΑ είναι υπεύθυνο για την διαχείριση του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία των Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων υπό το συντονισμό του Γραφείου του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων
- **Κέντρο Έρευνας για θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι)**: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου που εποπτεύεται από το Υπουργείο Εσωτερικών. Το Κ.Ε.Θ.Ι δραστηριοποιείται στην προώθηση της ισότητας των φύλων και την εξάλειψη των έμφυλων διακρίσεων κατά των γυναικών. Διεξάγει έρευνες, υλοποιεί προγράμματα δράσης, δημοσιεύει και εκδίδει μελέτες και άλλο ενημερωτικό έντυπο υλικό, ασχολείται με την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας για ευαίσθητα κοινωνικά ζητήματα,

αλλά και την εκπαίδευση των αρμόδιων φορέων για ειδικότερα ζητήματα, όπως οι δείκτες αναγνώρισης ενός θύματος σωματεμπορίας και ο κατάλληλος τρόπος επικοινωνίας μαζί του. Βασικός στόχος του Κ.Ε.Θ.Ι. είναι η καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην οικογενειακή, εκπαιδευτική, επαγγελματική, κοινωνική και πολιτική τους δράση.

- **Γενική Γραμματεία Ισότητας¹⁸⁴ των Φύλων- Εθνικό Πρόγραμμα για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών:** Το Πρόγραμμα ενσωματώθηκε στο Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων. Το πρόγραμμα στοχεύει στην πρόληψη και καταπολέμηση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών (ενδοοικογενειακή βία, σεξουαλική παρενόχληση, βιασμός, εμπορία γυναικών με στόχο τη σεξουαλική εκμετάλλευση). Παρέχεται ένα ολοκληρωμένο δίκτυο 61 δομών σε όλη τη χώρα για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, στο οποίο περιλαμβάνεται η τηλεφωνική γραμμή SOS «15900», 39 συμβουλευτικά κέντρα και 21 ξενώνες φιλοξενίας γυναικών θυμάτων βίας, ενώ παράλληλα προσφέρονται υπηρεσίες υποστήριξης των γυναικών θυμάτων βίας.
- **A21¹⁸⁵:** μη κερδοσκοπική οργάνωση με παγκόσμια δράση για την καταπολέμηση της δουλείας. Στην Ελλάδα, το γραφείο της οργάνωσης A21 λειτουργεί στη Θεσσαλονίκη.
- **Γιατροί του Κόσμου¹⁸⁶:** Μη Κυβερνητική Οργάνωση, μέλος του Διεθνούς Δικτύου των Γιατρών του Κόσμου το οποίο αποτελείται από 15 αντιπροσωπείες (Αργεντινή, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελβετία, Ελλάδα, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιαπωνία, Ισπανία, Καναδάς, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία και Σουηδία). Σκοπός της οργάνωσης είναι η παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε άτομα που έχουν ανάγκη, μεταξύ των οποίων και σε θύματα trafficking.
- **PRAKSIS¹⁸⁷:** Μη Κυβερνητική Οργάνωση με κύριο στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού των ευπαθών κοινωνικά ομάδων και την

---

¹⁸⁴ <http://www.isotita.gr/>

¹⁸⁵ <https://www.a21.org/index.php?site=true>

¹⁸⁶ <https://mdmgreece.gr/our-mission/>

¹⁸⁷ <https://www.praksis.gr/el/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5>

υπεράσπιση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων τους. Η οργάνωση στοχεύει στην παροχή κοινωνικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, αλλά και τη δράση στους τομείς της θεραπείας, της πρόληψης και της εκπαίδευσης, και την παροχή βοήθειας σε άτομα που βρίσκονται σε ανάγκη, μεταξύ των οποίων και σε θύματα διεθνικής σωματεμπορίας.

- **Act Up Hellas¹⁸⁸**: Μη Κυβερνητική Οργάνωση, μέλος του TAMPEP, Ευρωπαϊκού δικτύου για την πρόληψη μετάδοσης ΣΜΝ στα πλαίσια της μεταναστευτικής πορνείας. Το πρόγραμμα ασχολείται και με το trafficking. Η ενασχόληση της ACT UP με το trafficking εξελίσσεται σε ένα πρόγραμμα δράσεων για τα δικαιώματα των μεταναστών, των εκδιδομένων ατόμων και των θυμάτων trafficking στην ΕΕ. Η οργάνωση συνεργάστηκε με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης και προχώρησε στη δημιουργία καταφυγίων και γραμμής SOS για την αρωγή των θυμάτων σωματεμπορίας.
- **The No Project¹⁸⁹**: Το “NO Project” είναι Μ.Κ.Ο. με παγκόσμια δράση που στοχεύει συγκεκριμένα στην ενημέρωση σχετικά με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων μέσω της μουσικής, της τέχνης, του χορού, του κινηματογράφου, του animation, του αθλητισμού, της δημιουργικής γραφής και των κοινωνικών μέσων.
- **Stop Now¹⁹⁰**: Το Stop Trafficking of People Now (STOPNOW) είναι Πρόγραμμα της ΜΚΟ «Κέντρο Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη (ΚΕΔΕ)» με αποκλειστική δράση την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης γυναικών και παιδιών με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση. Το STOPNOW δραστηριοποιείται στην Ελλάδα, τα Βαλκάνια και τις χώρες της κεντροανατολικής Ευρώπης. Στόχος του προγράμματος είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για το ζήτημα της διεθνικής σωματεμπορίας, η επανένταξη των θυμάτων και η δημιουργία υποδομών για τη φιλοξενία και περίθαλψη των θυμάτων σωματεμπορίας.

---

¹⁸⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/ACT_UP

¹⁸⁹ <http://www.thenoproject.org/nowyouknow/>

¹⁹⁰ <https://www.kede.org/index.php?do=print&pcid=35>

ΜΕΡΟΣ Γ΄: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΩΓΗΣ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ.

14. Θυματοκεντρική προσέγγιση της αντεγκληματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του trafficking . Αρωγή και αποκατάσταση των θυμάτων.

Η εμπορία ανθρώπων, συνιστά μια από τις πιο ειδεχθείς παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην εποχή μας. Με τη στρατολόγηση και εκμετάλλευση του θύματος, παραβιάζονται δικαιώματα, όπως ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η ισότητα, το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό και την ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας και της γενετήσιας ελευθερίας, καθώς και η απαγόρευση κάθε μορφής δουλείας και βασανιστηρίων¹⁹¹. Τα θύματα βιώνουν καθημερινά σωματική και ψυχολογική βία, βιασμούς, ενώ αναγκάζονται να ζουν σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης, υπό την επήρεια ναρκωτικών ουσιών και αλκοόλ. Η εμπλοκή τους στη βιομηχανία του σεξ αυξάνει την πιθανότητα μετάδοσης Σ.Μ.Ν. και άλλων λοιμώξεων, γεγονός που εντείνεται από την ανύπαρκτη παροχή ιατρικής φροντίδας, αλλά και τις αναγκαστικές «μη ασφαλείς» σεξουαλικές επαφές και εκτρώσεις που αποτελούν καθημερινότητα για την πλειοψηφία των θυμάτων¹⁹².

Οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των θυμάτων είναι πολλές, από την εμφάνιση μορφών κατάθλιψης, μέχρι την απόπειρα αυτοκτονίας. Συχνά, οι συνέπειες του trafficking στο θύμα παραμένουν και μετά τη λήξη της κατάστασης που βίωσε. Θεωρείται, μάλιστα, ότι η πλειοψηφία των θυμάτων εμπορίας πάσχει από μετατραυματικό στρες, ως αντίδραση στην ανάμνηση της τραυματικής εμπειρίας που βίωσαν¹⁹³. Παρατηρείται έντονα και η εμφάνιση του «Συνδρόμου της Στοκχόλμης», μία ψυχολογική αντίδραση, κατά την οποία οι «όμηροι» εκδηλώνουν μια περίεργη εξάρτηση προς τον δράστη παρά τον κίνδυνο που διατρέχουν. Το σύνδρομο μπορεί να είναι τόσο

---

¹⁹¹ Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking», 2001, ό.π. σελ 44.

¹⁹² Γραφείο Μελέτης και Αντιμετώπισης Trafficking: “trafficking and Smuggling: από τον ορισμό στην πράξη”, σε συνεργασία με το ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ό.π.

¹⁹³ Diagnostic and statistic manual of mental disorders, DSM- IV.Washington, DC: American Psychiatric Assosiation, 1994, κατόπιν παραπομπής του σε Α. Συκιάτου, «Οι δυσκολίες και η σημασία της αναγνώρισης ενός ατόμου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων», ό.π σελ 613 επ.

ισχυρό, ώστε το θύμα να δικαιολογεί και να αποδέχεται την «εκμετάλλευσή» του, ειδικά εάν ο δράστης δείχνει να ενδιαφέρεται για το θύμα ή έχει αναπτύξει μια (ψεύτικη) συναισθηματική σχέση με αυτό¹⁹⁴.

Οι στρατηγικές που ακολουθούν συχνά τα θύματα για να αποφύγουν την περαιτέρω θυματοποίησή τους έχουν τη μορφή της «αποφυγής» (avoidance), όταν το θύμα δείχνει να αποδέχεται την κατάστασή του, γίνεται πειθήνιο και άβουλο όργανο του διακινητή του και μπορεί να φτάσει στο σημείο να δείχνει στους πελάτες του χαμογελαστό και χαρούμενο. Μπορούν επίσης να λάβουν τη μορφή του λεγόμενου «μουδιάσματος» (numbing), όπου το θύμα ταυτίζει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του με το δράστη, χάνοντας πλήρως τη δική του βούληση.

Δε μπορεί να παραβλεφθεί, βεβαίως και ο λεγόμενος «κίνδυνος δευτερογενούς ή πολλαπλής θυματοποίησης» που αντιμετωπίζουν τα θύματα trafficking. Όπως αναφέρθηκε στην οικεία ενότητα, η σωματεμπορία συνδέεται άρρηκτα με την παράνομη μετανάστευση (smuggling), αλλά και με την πορνεία. Κατά πάσα πιθανότητα, το θύμα δεν έχει εισέλθει νόμιμα στη χώρα, συνεπώς εάν καταφύγει στις αρχές διατρέχει τον κίνδυνο να συλληφθεί για παράνομη είσοδο στη χώρα, αλλά και παραβίαση των διατάξεων περί εκδιδομένων ατόμων. Σε ψυχολογικό επίπεδο, ο κίνδυνος δευτερογενούς θυματοποίησης του ατόμου, μεταφράζεται στο ενδεχόμενο να στιγματιστούν ή να κατηγορηθούν τα ίδια για την κατάσταση που «αποδέχονταν να βιώνουν»¹⁹⁵, με ότι αυτό μπορεί να συνεπάγεται για την ομαλή κοινωνική τους επανένταξη και την είσοδο στην αγορά εργασίας.

Η διαδικασία αποκατάστασης και αρωγής του θύματος, θα πρέπει, λοιπόν, να ξεκινά άμεσα, από το στάδιο πιθανολόγησης της ιδιότητας του θύματος από τις αρχές και να μην εξαρτάται από το εάν το θύμα θα επιλέξει να συνεργαστεί με τη δικαιοσύνη, κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, όπως άλλωστε επιτάσσει και η αρχή της μη διάκρισης των θυμάτων¹⁹⁶. Σύμφωνα με τις παραπάνω παραδοχές φαίνεται να είναι και η διεθνής κοινότητα, η οποία τις τρεις τελευταίες δεκαετίες φαίνεται να έχει κάνει στροφή προς μια «θυματοκεντρική» προσέγγιση του trafficking, αντί της προγενέστερης προσέγγισής του ως ζήτημα «εθνικής ασφαλείας». Με τον όρο

---

¹⁹⁴ ICDM, Regional Standard for Anti- Trafficking Training for Judges and Prosecutors in SEE, σελ 41 κατόπιν παραπομπής σε Α. Συκιάτου, «Οι δυσκολίες και η σημασία της αναγνώρισης ενός ατόμου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων», ό.π σελ 613 επ.

¹⁹⁵ Κ. Σπινέλλη, ό.π. σελ 17

¹⁹⁶ Α. Συκιάτου, «Η έννοια του θύματος στην εμπορία ανθρώπων», ό.π. σελ 692

«αποκατάσταση» του θύματος εμπορίας ανθρώπων θα νοείται αρχικά η αποτελεσματική προστασία των θυμάτων με την παροχή των κατάλληλων ενδίκων μέσων και κατ' επέκταση η χρηματική αποκατάσταση του θύματος με τη μορφή χρηματικής αποζημίωσης¹⁹⁷. Με τον όρο «αρωγή» του θύματος θα περιγράφεται το σύνολο των δράσεων που αφορούν στη στέγαση, διατροφή, διαβίωση, περίθαλψη, ψυχολογική στήριξη, ιατρική περίθαλψη, καθώς και στη διασφάλιση νομικού συμπαροστάτη και διερμηνέα στο θύμα από το κράτος και τις Μ.Κ.Ο. που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό¹⁹⁸.

15. Η υπόθεση “Rantsev κατά Κύπρου” και η στροφή της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α. στην προστασία και αποκατάσταση των θυμάτων σωματεμπορίας.

Σταθμός στη στροφή θεωρίας και νομολογίας στην προστασία και αποκατάσταση των θυμάτων σωματεμπορίας ήταν η απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Rantsev κατά Ρωσίας και Κύπρου. Θεωρείται, μάλιστα ότι αποτελεί μια από τις σημαντικότερες υποθέσεις στη νομολογία του ΕΔΔΑ, ως προς την αντιμετώπιση της διεθνικής σωματεμπορίας, καθώς η ερμηνεία της σωματεμπορίας ως μια από τις ειδικότερες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε οικουμενικό επίπεδο, έκανε το ΕΔΔΑ να υπαγορεύσει στα κράτη να υιοθετήσουν στο εθνικό τους δίκαιο περισσότερες νομοθετικές διατάξεις για την προστασία των θυμάτων σωματεμπορίας¹⁹⁹.

Στις 5 Μαρτίου 2001, η 21χρονη Oxana Rantsev υπήκοος Ρωσίας, ταξίδεψε στην Κύπρο, με σκοπό να εργαστεί σε καμπαρέ. Στις 16 Μαρτίου 2001 ξεκίνησε την εργασία της στο καμπαρέ. Ενώ εργάστηκε στο καμπαρέ, μοιράστηκε ένα διαμέρισμα με τους συναδέλφους της. Μόλις τρεις ημέρες μετά, στις 19 Μαρτίου 2001, η Rantsev, έφυγε από το διαμέρισμα αφήνοντας πίσω της μια επιστολή λέγοντας ότι ήταν κουρασμένη και σκόπευε να επιστρέψει στη Ρωσία. Ο ιδιοκτήτης του καμπαρέ ενημέρωσε το Γραφείο Μετανάστευσης Λεμεσού για την εξαφάνιση της Rantsev και ζήτησε να συλληφθεί και να απελαθεί στη Ρωσία. Στις 28 Μαρτίου 2001, ιδιοκτήτης του καμπαρέ

---

¹⁹⁷ Ε. Μίχα, «Ζητήματα αποκατάστασης για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων: Το Διεθνές Νομικό Πλαίσιο και οι υποχρεώσεις εφαρμογής της Ελλάδας», στο ηλεκτρονικό περιοδικό Crime in Crisis, <http://crime-in-crisis.com/%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B8%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/> ημ. Ανακτ. 23-11-2018.

¹⁹⁸ L. Shelley, Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective (2014), ό.π.

¹⁹⁹ Ι. Τζιβάρας, «Το έγκλημα της σωματεμπορίας στην Κυπριακή Δημοκρατία», ΠοινΔικ 2006, σελ 874.

πληροφορήθηκε ότι η κοπέλα εργαζόταν σε ντισκοτέκ. Έδωσε πληροφορίες στην αστυνομία σχετικά με το τόπο της και ζήτησε τη σύλληψή της. Ωστόσο, ο ίδιος με έναν φρουρό ασφαλείας από το καμπαρέ του, άρπαξε με τη βία την Rantsev και την πήγε στον κεντρικό αστυνομικό σταθμό της Λεμεσού. Ο αξιωματικός του διαβατηρίου δεν επιβεβαίωσε την παράνομη παρουσία του στην Κύπρο. Η Αστυνομική Υπηρεσία Αλλοδαπών και Μετανάστευσης ενημέρωσε την αστυνομία της Λεμεσού για την κράτηση της, αλλά ζήτησε από τον ιδιοκτήτη του καμπαρέ να την φέρει στο γραφείο μετανάστευσης την επόμενη ημέρα. Εκείνος τη συνόδευσε σε διαμέρισμα που ανήκει σε έναν από τους υπαλλήλους του καμπαρέ. Η Rantsev κλειδώθηκε σε ένα δωμάτιο στο πάνω επίπεδο του διαμερίσματος, με τον ιδιοκτήτη να εμποδίζει τη μοναδική έξοδό της. Στις 7 π.μ. το επόμενο πρωί, ο ιδιοκτήτης του καμπαρέ ξύπνησε και βρήκε αστυνομικούς συγκεντρωμένους γύρω από το νεκρό σώμα της Rantsev στο δρόμο. Μετά από έρευνα και αυτοψία, οι κυπριακές αρχές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο θάνατός της δεν ήταν αποτέλεσμα εγκληματικής πράξης. Διαπιστώθηκε ότι οι τραυματισμοί στο σώμα της ήταν μάλλον το αποτέλεσμα μιας τυχαίας πτώσης, η οποία αποτέλεσε και την αιτία του θανάτου της.

Στις 13 Σεπτεμβρίου 2001, ο κ. Rantsev, πατέρας του θύματος, προσκάλεσε τις ρωσικές αρχές να ζητήσουν από τον εισαγγελέα της Κύπρου για λογαριασμό του, δωρεάν νομική συνδρομή και παραίτηση από δικαστικά έξοδα προκειμένου να ξεκινήσει μια πρόσθετη έρευνα για το θάνατο της κόρης του. Χωρίς να είναι ικανοποιημένος από τα αποτελέσματα των διαδικασιών και από τις δραστηριότητες των δύο κυβερνήσεων σχετικά με τη διερεύνηση του θέματος, ο κ. Rantsev προσέφυγε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις 26 Μαΐου 2004²⁰⁰.

Στο σκεπτικό του, το ΕΔΔΑ, αναγνωρίζει την υποχρέωση προστασίας του δικαιώματος στη ζωή βάσει του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ, αλλά και του άρθρου 1 που υποχρεώνει τα κράτη να προστατεύει και να σέβεται τη ζωή και τα ατομικά δικαιώματα κάθε ατόμου που κατοικεί στην επικράτειά του. Ειδικότερα διαπίστωσε πως η Κύπρος δεν παραβίασε το άρθρο 2 ΕΣΔΑ, καθώς δεν μπορούσε να προβλεφθεί ο θάνατος του θύματος από τις Αστυνομικές αρχές, σύμφωνα με τα αποδεικτικά στοιχεία. Ωστόσο, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι υπήρξαν πολλά λάθη από την πλευρά των διωκτικών αρχών της Κύπρου που οδήγησαν στην ελλιπή έρευνα τους, τόσο ως προς

---

²⁰⁰ UNODC, Case of Rantsev v. Cyprus and Russia, Application No. 25965/04, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα https://sherloc.unodc.org/cld/case-law-doc/traffickingpersonscrimetype/cyp/2010/case_of_rantsev_v._cyprus_and_russia_application_no._2596504.html?mpl=old

τη σωματεμπορία, όσο και ως προς το θάνατο του θύματος. Ο αιτών υποστήριξε, μάλιστα ότι στη συγκεκριμένη υπόθεση υπήρξε παραβίαση και του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ περί απαγόρευσης βασανιστηρίων από το Κυπριακό κράτος²⁰¹, καθώς οι αρχές απέτυχαν να διερευνήσουν εάν το θύμα είχε υποστεί απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, αλλά και να την προστατεύσουν από την ενδεχόμενη κακοποίηση που οδήγησε στο θάνατό της. Το Δικαστήριο, παρόλο που έκανε σαφές ότι η χρήση βίας και βασανιστηρίων αποτελεί κοινή πρακτική σε υποθέσεις σωματεμπορίας, υποστήριξε ότι δεν υπήρχαν τα κατάλληλα αποδεικτικά μέσα για να στηρίξουν την κατηγορία για παράβαση του άρθρου 3 στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Επιπλέον το Δικαστήριο υποστήριξε ότι η προγενέστερη συναίνεση του θύματος να ταξιδέψει και να εισέλθει στην Κύπρο (είτε γνώριζε τις συνθήκες εργασίας που θα παρείχε είτε όχι) δεν αποκλείει και οποιοδήποτε σχετικό πόρισμα για την καταναγκαστική εργασία. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι: *« το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων από τη φύση και το σκοπό του για εκμετάλλευση, βασίζεται στην άσκηση εξουσιών, άμεσα συνυφασμένων με το δικαίωμα στην ιδιοκτησία. Μεταχειρίζεται τους ανθρώπους ως εμπορικά αντικείμενα προς αγορά και πώληση που οδηγούνται σε καθεστώς αναγκαστικής εργασίας, συχνά με πενιχρή ή χωρίς αμοιβή και συνήθως στην πορνική αγορά ή σε άλλους τομείς. Εξυπακούεται, η στενή παρακολούθηση των δραστηριοτήτων των θυμάτων, των οποίων οι κινήσεις ελέγχονται συχνά. Περικλείει τη χρήση βίας και απειλών εις βάρος των θυμάτων, τα οποία ζουν και εργάζονται υπό αντίξοες συνθήκες... Η ίδια η εμπορία ανθρώπων, σύμφωνα με τον ορισμό των άρθρων 3 του Πρωτοκόλλου του Πατέρμο και του άρθρου 4 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ²⁰²»*. Συνεπώς, κατά το Δικαστήριο, η εμπορία ανθρώπων δεν περιορίζεται μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά συνιστά παράβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που μπορεί να πραγματοποιηθεί σε οποιαδήποτε χώρα. Έτσι, είναι υποχρέωση κάθε κράτους να ερευνά και να λαμβάνει μέτρα για την άσκηση της μεταναστευτικής και αντεγκληματικής πολιτικής του κατά τις προσταγές του ενωσιακού και διεθνούς δικαίου.

Επιπλέον το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Κύπρος παραβίασε και το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ σχετικά με το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια του θύματος²⁰³, καθώς οι Κυπριακές αστυνομικές

---

²⁰¹ Σύμφωνα με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, Κανένα πρόσωπο δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία.

²⁰² Σύμφωνα με το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ: «Ουδείς δύναται να κρατηθή εις δουλείαν ή ειλωτείαν ή να υποχρεωθή εις αναγκαστικήν ή υποχρεωτικήν εργασίαν».

²⁰³ Κατά το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ: «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν και την ασφάλειαν».

αρχές, ενώ γνώριζαν την κατάσταση και τις συνθήκες υπό τις οποίες εργάζονταν και ζούσαν οι προς εκπόρνευση αλλοδαπές, παρέδωσαν το θύμα στον εργοδότη της, ενώ κανονικά θα έπρεπε να της επιτρέψουν να αναχωρήσει οικειοθελώς και όχι με τη συνοδεία του ιδιοκτήτη του καμπαρέ, στερούμενη την ελευθερία και την ελεύθερη βούλησή της²⁰⁴.

Έτσι, η Κύπρος καταδικάστηκε από το ΕΔΔΑ για παραβίαση των άρθρων 4 και 5 της ΕΣΔΑ και υποχρεώθηκε να καταβάλει στον προσφεύγοντα το ποσό των 40.000 ευρώ για ηθική βλάβη, καθώς και το ποσό των 3.150 ευρώ για δικαστικά έξοδα και δαπάνες.

Αναφορικά με τη Ρωσία, το Δικαστήριο έκρινε ότι παραβίασε το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ περί της δικονομικής υποχρέωσης για ορθή και αποτελεσματική διεξαγωγή έρευνας σχετικά με τη «στρατολόγηση» του θύματος στο έδαφός της. Το Ρωσικό κράτος κλήθηκε να καταβάλει στον προσφεύγοντα το ποσό των 2.000 ευρώ για ηθική βλάβη.

Το σκεπτικό της απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Rantsev κατά Ρωσίας, είχε ως αποτέλεσμα την παγίωση της ανάγκης υιοθέτησης μιας ανθρωποκεντρικής προσέγγισης κατά του trafficking, δίνοντας προτεραιότητα στην αρωγή και αποκατάσταση των θυμάτων, αλλά και στην ταχύτερη και πιο αποτελεσματική αναγνώρισή τους από τις αστυνομικές αρχές. Χαρακτηριστική είναι η υπογραφή της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης για την αποκατάσταση των θυμάτων σε εγκλήματα βίας κατά των γυναικών, αλλά και η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών με τίτλο: «Η στρατηγική της Ε.Ε. για την εξάλειψη της εμπορίας ανθρώπων 2012-2016»²⁰⁵. Η στρατηγική προσδιορίζει πέντε τομείς προτεραιότητας για την καταπολέμηση της εμπορίας, πρώτος εκ των οποίων είναι ο εντοπισμός, η προστασία και η συνδρομή των θυμάτων εμπορίας.

Παράλληλα, η έναρξη των προγραμμάτων DAPHNE, STOP I, STOP II, AGIS και APIAΔNH, συνετέλεσε καταλυτικά στην ενημέρωση για το trafficking, αλλά και την ενημέρωση των ίδιων των θυμάτων για τα δικαιώματά τους.

---

²⁰⁴ Ι. Τζιβάρας, «Το έγκλημα της σωματεμπορίας στην Κυπριακή Δημοκρατία», ό.π. σελ 874.

²⁰⁵ Προσβάσιμη στην ιστοσελίδα:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0286&from=EN>

16. Η πρόβλεψη της δυνατότητας αποζημίωσης του θύματος σωματεμπορίας στην ελληνική έννομη τάξη.

Σε εθνικό επίπεδο, το καθοριστικό βήμα για τη στροφή του ενδιαφέροντος από την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης για την πάταξη της εμπορίας, στην προστασία και αποκατάσταση του θύματος έγινε με το Ν. 3811/ 2009, ο οποίος ενσωμάτωσε στο εθνικό νομοθετικό πλαίσιο την Οδηγία 2004/80 του Συμβουλίου της Ε.Ε. και καθιέρωσε για πρώτη φορά τη δυνατότητα του θύματος να καταθέσει αίτηση ενώπιον της Αρχής Αποζημίωσης «εύλογης και προσήκουσας» αποζημίωσης από το κράτος. Η πρόβλεψη της δυνατότητας προσφυγής του κάθε θύματος ατομικά για τη διεκδίκηση αποζημίωσής του από το Κράτος, προβλεπόταν ήδη από το Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Ωστόσο, δεν καθοριζόταν ο τρόπος, οι προϋποθέσεις, αλλά και η διαδικασία καταβολής της αποζημίωσης. Ήταν, λοιπόν, υποχρέωση των κρατών να θεσπίσουν τα κατάλληλα μέτρα και να ιδρύσουν τους αρμόδιους φορείς για την αναζήτηση και καταβολή αποζημίωσης στα θύματα εμπορίας.

Η υποχρέωση του κράτους σε αποζημίωση συνιστά, ένα «επικουρικό ένδικο βοήθημα», στο οποίο μπορεί να καταφύγει το θύμα εάν δεν καταφέρει να αποζημιωθεί από τον αρχικώς υπόχρεο: τον κατηγορούμενο. Το θύμα θα πρέπει, λοιπόν να έχει στραφεί πρώτα στον κατηγορούμενο και εάν διαπιστώσει ότι δεν είναι δυνατή η αποζημίωσή του από εκείνον (κυρίως λόγω έλλειψης περιουσιακών στοιχείων ή άλλων οικονομικών πόρων) θα μπορεί έπειτα να κάνει αίτηση στην Αρχή Αποζημίωσης. Στο ζήτημα της έννοιας του «εύλογου» και «προσήκοντος» χαρακτήρα της αποζημίωσης, η απάντηση δεν είναι ξεκάθαρη. Έχει γίνει δεκτό πως τα θύματα εμπορίας ανθρώπων μπορούν να ζητήσουν χρηματική αποκατάσταση για την υλική ζημία τους που προκλήθηκε άμεσα, τα έξοδα περίθαλψης, αλλά και την απώλεια εσόδων από την προηγούμενη εργασία τους (ακόμα τα έξοδα κηδείας όταν την αίτηση αποζημίωσης καταθέτει συγγενής του θύματος). Επομένως, η αποζημίωση των θυμάτων από την Αρχή Αποζημίωσης δεν περιλαμβάνει διαφυγόντα κέρδη ούτε και τη χρηματική αποκατάσταση για την ηθική βλάβη που υπέστησαν. Οι ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περίπτωσης, όπως η ηλικία, το φύλο ή η προσωπική και οικονομική κατάσταση του θύματος συνιστούν κριτήρια, συνυφασμένα με την αρχή της

αναλογικότητας, βάσει των οποίων θα υπολογισθεί το ύψος της οφειλόμενης αποζημίωσης από τους δράστες και τον κρατικό μηχανισμό προς τα θύματα²⁰⁶.

Δυστυχώς, παρά την πρόβλεψη του δικαιώματος των θυμάτων σε αποζημίωση, στην πραγματικότητα τα δεδομένα δείχνουν ότι οι περιπτώσεις στις οποίες τα θύματα εμπορίας λαμβάνουν αποζημίωση είναι λιγοστές. Σε πρόσφατη έρευνα των Jeltsje Cusveller και Edward Kleemans για το πανεπιστήμιο του Αμστερνταμ²⁰⁷, πραγματοποιήθηκε ανάλυση των δεδομένων από το αρχείο 190 υποθέσεων που απασχόλησαν την Ολλανδική δικαιοσύνη κατά τη διετία 2013-2014. Τα αποτελέσματα της έρευνας των Cusveller και Kleemans είναι αποθαρρυντικά. Μόνο το 4% των θυμάτων ζητά αποζημίωση από το Δικαστήριο, ενώ μόνο το ένα πέμπτο των αιτήσεων αυτών είναι παραδεκτές για το Δικαστήριο. Συνήθως, η αποζημίωση που θα δοθεί θα ανέρχεται στο ήμισυ του αιτηθέντος ποσού. Πράγματι, μόνο το 8% όλων αιτήσεων που έγιναν το 2010 απονεμήθηκαν πλήρως στα θύματα. Το ποσοστό αυτό αυξήθηκε ελαφρώς το 2011 στο 16% των αιτήσεων των θυμάτων. Κατά τους Cusveller και Kleemans, τα μικρά αυτά ποσοστά οφείλονται στην ανυπαρξία επαρκών αποδεικτικών στοιχείων, αλλά και στο υψηλό κόστος της διαδικασίας αιτήσεως αποζημίωσης από το κράτος, η οποία είναι σε κάθε περίπτωση ιδιαίτερος χρονοβόρα.

17. Η διεκδίκηση της αποζημίωσης από το θύμα.

Η διαδικασία αναζήτησης αποζημίωσης του θύματος από την Αρχή Αποζημίωσης, θεσπίστηκε για πρώτη φορά με το Ν. 3811/2009 για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2004/80 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εν λόγω Αρχή, συστάθηκε και λειτουργεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Το Άρθρο 3 παράγραφος 1 του Ν. 3811/2009, προβλέπει ρητά το δικαίωμα αποζημίωσης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων από το κράτος. Συγκεκριμένα, ορίζεται πως: « *Θύματα εγκλημάτων βίας από πρόθεση που έχουν τελεστεί στην ημεδαπή, τα οποία έχουν την κατοικία ή τη συνήθη διαμονή τους στην Ελλάδα ή στο έδαφος άλλου κράτους - μέλους της*

---

²⁰⁶ Ε. Μίχα, «Ζητήματα αποκατάστασης για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων: Το Διεθνές Νομικό Πλαίσιο και οι υποχρεώσεις εφαρμογής της Ελλάδας», στο ηλεκτρονικό περιοδικό Crime in Crisis, <http://crime-in-crisis.com/%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B8%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/>

²⁰⁷ J.Cusveller/ E. Kleemans, “Fair compensation for victims of human trafficking? A case study of the Dutch injured party claim”, International Review of Victimology 2018, Vol. 24(3), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0269758018758427>, ημ. Ανάκτησης: 23-11-2018

Ευρωπαϊκής Ένωσης δικαιούνται, κατόπιν αιτήσεώς τους, εύλογης και προσηκούσας αποζημίωσης από το Ελληνικό Δημόσιο.

2. Η αξίωση αποζημίωσης γεννάται: α) στην περίπτωση που ο δράστης του εγκλήματος δεν διαθέτει τους απαιτούμενους προς τούτο πόρους, από την έκδοση αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης, β) στην περίπτωση που δεν μπορεί να εξακριβωθεί η ταυτότητα του δράστη, από τη θέση της δικογραφίας στο αρχείο αγνώστων δραστών και γ) στην περίπτωση που ο δράστης δεν μπορεί να διωχθεί ποινικά ή να του επιβληθεί ποινή, από τη θέση της δικογραφίας στο αρχείο με πράξη του αρμόδιου εισαγγελέα ή από την έκδοση αμετάκλητου απαλλακτικού βουλεύματος ή από την έκδοση αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης ή από την με οποιονδήποτε άλλο τρόπο οριστική περάτωση της υπόθεσης.

3. Στις περιπτώσεις α' και γ' της προηγούμενης παραγράφου, προϋπόθεση για την υποβολή αίτησης αποζημίωσης είναι η αδυναμία του θύματος να ικανοποιήσει καθ' οιονδήποτε τρόπο την αξίωση αποζημίωσης που έχει εναντίον του δράστη, η οποία προσδιορίσθηκε με τελεσίδικη δικαστική απόφαση.

4. Έγκλημα βίας, κατά την έννοια του παρόντος, θεωρείται: α) κάθε αξιόποινη πράξη από πρόθεση, που τελείται με χρήση σωματικής βίας ή απειλής σωματικής βίας και είχε ως επακόλουθο το θάνατο ή τη βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση του θύματος και β) κάθε αξιόποινη πράξη από πρόθεση που τελείται με χρήση σωματικής βίας ή απειλής σωματικής βίας και τιμωρείται με κάθειρξη.»

Από μια απλή ανάγνωση της νομοθετικής διάταξης μπορεί κανείς να εντοπίσει τις δυσκολίες εφαρμογής της. Αυτό, ίσως εξηγεί και το λόγο για τον οποίο μέχρι την τροποποίηση που επέφερε ο Ν. 4198/2013, η διάταξη παρέμεινε στην ουσία της ανεφάρμοστη. Τα δύο πιο βασικά προβλήματα που γεννούσε η πρόβλεψη του άρθρου 3 ήταν η προϋπόθεση της χρήσης βίας και η κατοικία του θύματος στη χώρα μας ή σε άλλο κράτος- μέλος της Ε.Ε.

Αναφορικά με το ζήτημα της «χρήσης βίας», ο νομοθέτης θέτει ως απαραίτητο στοιχείο για την κατάθεση αίτησης αποζημίωσης από το θύμα, αυτό να έχει υποστεί οποιασδήποτε μορφής βία, όπως αυτή εννοιολογείται από τους κοινούς κανόνες ποινικού δικαίου. Στην έννοια της βίας εντάσσεται κάθε μορφή σωματικής ή ψυχολογικής κακοποίησης του θύματος από το δράστη. Συγκεκριμένα, για την εφαρμογή του Ν. 3811, ήταν απαραίτητη η χρήση σωματικής βίας ή απειλή

αυτής με συνέπεια να επέλθει ο θάνατος ή βαριά σωματική ή νοητική βλάβη του θύματος²⁰⁸. Ουσιαστικά, λοιπόν, ο νομοθέτης εξαιρεί από το ρυθμιστικό πεδίο του νόμου τις περιπτώσεις εκείνες που ο δράστης απέσπασε τη συναίνεση του θύματος μέσω της εξαπάτησής του και της εκμετάλλευσης της «ευάλωτης θέσης» του. Οι περιπτώσεις, μάλιστα εκμετάλλευσης της ευάλωτης θέσης του θύματος για την απόσπαση της συναίνεσής του είναι και οι πιο συχνές στη νομολογία. Μάλιστα, πολύ συχνά οι δράστες κατά την ακροαματική διαδικασία ακολουθούν την υπερασπιστική γραμμή της απόδειξης της συναίνεσης του θύματος (έστω και στην αρχή) προκειμένου να τιμωρηθούν για μαστροπεία του άρθρου 349ΠΚ (πλημμέλημα) και όχι για σωματεμπορία (κακούργημα).

Επιπλέον ο νομοθέτης τυποποιεί και πληθώρα εξαιρέσεων από το δικαίωμα αποζημίωσης του Ν. 3811/2009 στο άρθρο 9 αυτού. Συγκεκριμένα: *«Το θύμα εγκλήματος βίας δεν δικαιούται αποζημίωσης στις ακόλουθες περιπτώσεις: α) Αν η πράξη τελέστηκε μεταξύ μελών εγκληματικής οργάνωσης, συμμορίας ή τρομοκρατικής οργάνωσης. β) Αν υπαίτια παρέλειψε ή καθυστέρησε να καταγγείλει εντός πέντε ημερών την εις βάρος του τελεσθείσα αξιόποινη πράξη, με αποτέλεσμα να δυσχερανθεί η διακρίβωση της ταυτότητας του δράστη. Αν εμποδίσθηκε από λόγο ανωτέρας βίας να καταγγείλει την σε βάρος του τελεσθείσα αξιόποινη πράξη, η προθεσμία των πέντε ημερών αρχίζει από την άρση του λόγου αυτού. γ) Αν στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας αρνήθηκε αδικαιολόγητα τη συνδρομή του στις αρμόδιες αρχές, και ιδίως αρνήθηκε να καταθέσει, απέκρυψε ή αμέλησε να προσκομίσει ουσιώδη αποδεικτικά στοιχεία, με αποτέλεσμα να δυσχερανθεί η διακρίβωση της ταυτότητας του δράστη. δ) Σε κάθε άλλη περίπτωση, όπου εν όψει των περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης, η αξίωση αποζημίωσης από το θύμα συνιστά κατάχρηση δικαιώματος»*. Οι παραπάνω λόγοι αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης του θύματος, οδηγούν σε μία ακόμη εξαίρεση από το ρυθμιστικό πεδίο του νόμου. Έτσι, το δικαίωμα αποζημίωσης χάνει όποιο θύμα, φοβούμενο για τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα, ή ακόμη και το στιγματισμό του αρνηθεί τη συμμετοχή του στην ποινική διαδικασία. Εάν, μάλιστα αναλογιστούμε τη δυσκολία των θυμάτων να καταγγείλουν (ακόμη και ανώνυμα) το περιστατικό στις αρχές, μπορούμε να καταλάβουμε πόσο δύσκολο είναι για εκείνα να συμμετέχουν στην ποινική διαδικασία ακόμη και με μία μαρτυρική κατάθεση.

---

²⁰⁸ Ε. Μίχα, ό.π.

Ένα ακόμη σημαντικό ζήτημα που δυσχεραίνει την διαδικασία καταβολής αποζημίωσης στα θύματα εμπορίας συνιστά η προϋπόθεση διαμονής του θύματος σε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και το γεγονός ότι η «χρήση βίας» θα πρέπει να λαμβάνει χώρα στην Ελλάδα ή σε έδαφος άλλου Κράτους- μέλους της Ε.Ε. Όπως έχει αναφερθεί ήδη εκτενώς σε προηγούμενες ενότητες της παρούσας εργασίας, το έγκλημα της σωματεμπορίας ανήκει στην κατηγορία του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Τα δίκτυα σωματεμπορίας αναπτύσσουν διεθνή δράση, ενώ συχνά μεταφέρουν τα θύματά τους από χώρα σε χώρα ανά τακτά χρονικά διαστήματα, προκειμένου να ικανοποιήσουν τη «ζήτηση» σε κάθε τόπο, αλλά και να αποφύγουν τη σύλληψή τους. Κατά συνέπεια, η χρήση βίας που γίνεται συχνά το μέσο υποταγής του θύματος στον διακινητή, μπορεί να λάβει χώρα οπουδήποτε, είτε εντός των συνόρων της Ε.Ε., είτε έξω από αυτά. Τίθεται, λοιπόν, κατά τη γνώμη μου, το ζήτημα εάν είναι σύμφωνη με την αρχή της ισότητας (και ειδικότερα την αρχή της ίσης μεταχείρισης των θυμάτων) η καταβολή αποζημίωσης σε θύματα που έχουν υποστεί βία μόνο εντός των ορίων της Ε.Ε.

Τέλος, το σημαντικότερο ίσως ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 3 του Νόμου συνιστά η προηγούμενη αδυναμία του θύματος να ικανοποιηθεί χρηματικά από τον ίδιο το δράστη προτού καταθέσει αίτηση ενώπιον της Αρχής Αποζημίωσης. Συγκεκριμένα, κατά την παράγραφο 3 του συγκεκριμένου άρθρου: «3. Στις περιπτώσεις α' και γ' της προηγούμενης παραγράφου, προϋπόθεση για την υποβολή αίτησης αποζημίωσης είναι η αδυναμία του θύματος να ικανοποιήσει καθ' οιονδήποτε τρόπο την αξίωση αποζημίωσης που έχει εναντίον του δράστη, η οποία προσδιορίστηκε με τελεσίδικη δικαστική απόφαση». Για το σκοπό αυτό θεσπίζεται η υποχρέωση ενημέρωσης του θύματος για την οικονομική και περιουσιακή κατάσταση του δράστη από την Αρχή Αποζημίωσης, η οποία θα δύναται να ζητήσει στοιχεία και πληροφορίες από τις Δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες, τα υποθηκοφυλακεία και κάθε άλλη Δημόσια αρχή. Η χρονοβόρα διαδικασία αναμονής μιας δικαστικής απόφασης που θα καθορίσει τον υπόχρεο αποζημίωσης, αλλά και το ύψος αυτού μπορεί να αποτελεί την πιο ορθή λύση, ωστόσο, στην πραγματικότητα το θύμα χρειάζεται άμεσα τους οικονομικούς πόρους για μια νέα αρχή. Αν και τα μέσα αρωγής και στήριξης του θύματος είναι πλέον σε θέση να του εξασφαλίσουν τις κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης, δεν παρέχουν ένα σταθερό εισόδημα που θα βοηθήσει το άτομο να σταθεί και πάλι στα πόδια του, στηρίζοντας τον εαυτό του και την οικογένειά του.

Το ύψος της καταβαλλόμενης αποζημίωσης καθορίζεται στο άρθρο 8 του νόμου:

«1. Για τον προσδιορισμό του ποσού της αποζημίωσης εφαρμόζονται οι διατάξεις του ελληνικού δικαίου, με την επιφύλαξη των ειδικότερων διατάξεων του παρόντος νόμου.

2. Η αποζημίωση καλύπτει τα ιατρικά έξοδα και νοσήλια, την απώλεια εισοδήματος για εύλογο χρονικό διάστημα και τα έξοδα κηδείας. Η αποζημίωση δεν καλύπτει την εκ μέρους του θύματος, συγγενούς του ή τρίτου καταβολή λύτρων στους δράστες των εγκλημάτων της αρπαγής (άρθρο 322 Π.Κ.) και της αρπαγής ανηλίκων (άρθρο 324 Π.Κ.). Για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνεται υπόψη το τυχόν συντρέχον πταίσμα του θύματος.

3. Κατά τον καθορισμό του ύψους της αποζημίωσης συνυπολογίζονται οι δαπάνες που τυχόν κατέβαλε το Ελληνικό Δημόσιο για τη νοσηλεία του αιτούντος, καθώς και οποιοδήποτε άλλο ποσό έχει εισπράξει το θύμα από τον δράστη, από την κοινωνική ασφάλιση ή από οποιαδήποτε άλλη πηγή».

Σε μία προσπάθεια του νομοθέτη να οριοθετήσει το «εύλογο» και «προσέκον» της αποζημίωσης, προβλέπεται ότι η αποζημίωση αφορά μόνο στην άμεσα προκληθείσα από το έγκλημα βίας περιουσιακή ζημία, εξαιρουμένης της ηθικής βλάβης. Σύμφωνα με την Αιτιολογική έκθεση του νόμου, για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνεται υπόψιν και συνεκτιμάται η τυχόν συνυπαιτιότητα του θύματος, το εάν δηλαδή το θύμα της εγκληματικής πράξης συνετέλεσε από δικό του πταίσμα στην πρόκληση της βλάβης ή στην έκτασή της. Μεταξύ άλλων, επομένως, εκτιμάται η συμπεριφορά του θύματος, η επαγγελματική του ενασχόληση, καθώς και το εάν το θύμα συνετέλεσε στην πρόκληση της βλάβης εις βάρος του. Από το καταβαλλόμενο ποσό θα αφαιρείται, επίσης, κάθε ποσό που κατεβλήθη από το Ελληνικό Δημόσιο για τη νοσηλεία του θύματος, καθώς και κάθε ποσό που εισέπραξε το θύμα από τον δράστη, την κοινωνική ασφάλιση ή από άλλη πηγή. Η προϋπόθεση αυτή, συμβαδίζει άλλωστε με την απαιτούμενη αδυναμία ικανοποίησης του θύματος από το δράστη που έχει εξαρχής θέσει ο εθνικός νομοθέτης.

Όπως προαναφέρθηκε η ανωτέρω διάταξη έμεινε κατ'ουσίαν ανεφάρμοστη μέχρι και την τροποποίηση που επήλθε με το Ν. 4198/2013. Με το νέο νομοθέτημα ιδρύεται πλέον η «Ελληνική Αρχή Αποζημίωσης»²⁰⁹, αλλά και το Γραφείο Εθνικού Εισηγητή (Γ.ΕΘ.ΕΙΣ.) «για την εκπόνηση,

---

²⁰⁹ Κατά το άρθρο 5 του Ν. 4198/2013: «Συνιστάται αρχή με την ονομασία «Ελληνική Αρχή Αποζημίωσης», η οποία λειτουργεί στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και αποφαινεται, κατά τις διατάξεις του άρθρου 3 του παρόντος, επί των αιτήσεων αποζημίωσης των θυμάτων εγκλημάτων βίας από πρόθεση και των άρθρων 323Α και 351 του Ποινικού Κώδικα».

το συντονισμό και την εφαρμογή εθνικής στρατηγικής στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων στα επίπεδα της πρόληψης, της καταστολής και της δίωξης των δραστών, καθώς και της προστασίας των θυμάτων εμπορίας»²¹⁰. Το Γ.ΕΘ.ΕΙΣ. ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Νοέμβριο του 2013, με τον Ηρακλή Μοσκόφ να αναλαμβάνει το ρόλο του Εθνικού Εισηγητή. Κατά τον ίδιο: «Στόχος είναι να συμπεριληφθεί η χώρα μας μεταξύ των πρωταγωνιστών στη διεθνή εκστρατεία ενάντια στην Εμπορία Ανθρώπων. Το Γ.ΕΘ.ΕΙΣ αξιοποιεί τη συνεργασία και τη συνέργεια με κρατικούς φορείς, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, διεθνείς οργανισμούς, τοπική αυτοδιοίκηση, ακαδημαϊκό και ιδιωτικό τομέα και συντονίζει δράσεις Πρόληψης του φαινομένου, Προστασίας και Αρωγής των θυμάτων και Καταστολής του εγκλήματος. Οι βασικές αρμοδιότητες και υποχρεώσεις που προβλέπονται στο νομικό πλαίσιο λειτουργίας του Γ.ΕΘ.ΕΙΣ αφορούν: α) στην θεσμοθέτηση ενός Εθνικού Συστήματος Αναφοράς για τον συντονισμό όλων των εμπλεκόμενων φορέων στην ταυτοποίηση, παραπομπή και αρωγή θυμάτων, β) στην θεσμοθέτηση μιας Εθνικής Βάσης Δεδομένων για τα επωφελούμενα θύματα και για τις διώξεις των διακινητών, γ) στην κατάρτιση των συναρμόδιων φορέων μέσα από επιμορφωτικά προγράμματα και δ) στην πραγματοποίηση εκστρατειών για την κοινωνική αφύπνιση και τον περιορισμό της «ζήτησης» για υπηρεσίες ή προϊόντα που προέρχονται από θύματα Εμπορίας Ανθρώπων»²¹¹.

Η τροποποίηση του ν. 4198/2013, άνοιξε ουσιαστικά το δρόμο στη διεκδίκηση της προβλεπόμενης αποζημίωσης από τα θύματα. Ωστόσο, το πιο σημαντικό βήμα στην αποκατάσταση της ζημίας του θύματος δεν είναι άλλο από την προσθήκη στο κείμενο του άρθρου 3 του ν. 3811/2009 της φράσης «...ή των άρθρων 323Α και 351 του Ποινικού Κώδικα που έχουν τελεστεί στην ημεδαπή...»²¹². Πλέον δικαιούχοι της αποζημίωσης είναι όλα τα θύματα σωματεμπορίας, είτε έχουν υποστεί κάποιας μορφής βία, είτε έχουν συναινέσει στην στρατολόγησή τους λόγω της «ευάλωτης θέσης» τους. Συνεπώς το μεγαλύτερο ίσως «ατόπημα» του ν. 3811 παύει να υπάρχει από την έναρξη ισχύος του ν. 4198.

---

²¹⁰ Άρθρο 6 παρ. 1 του ανωτέρω νόμου.

²¹¹ Κείμενο του Εθνικού Εισηγητή στην ιστοσελίδα (<http://www.breakthechain.gr/index.php/ethnikos-eisigitis/>).

²¹² Σύμφωνα με το α. 5 του ν. 4198/2013: *Η παρ. 1 του άρθρου 3 του ν. 3811/2009 αντικαθίσταται ως εξής:*
«1. Θύματα εγκλημάτων βίας από πρόθεση ή των άρθρων 323Α και 351 του Ποινικού Κώδικα που έχουν τελεστεί στην ημεδαπή, τα οποία έχουν την κατοικία ή τη συνήθη διαμονή τους στην Ελλάδα ή στο έδαφος άλλου κράτους - μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης δικαιούνται, κατόπιν αιτήσεώς τους, εύλογης και προσηκούσας αποζημίωσης από το Ελληνικό Δημόσιο.»

18. Η σύσταση του Γ.ΕΘ.ΕΙΣ. και η δημιουργία του Ε.Μ.Α. για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με την παροχή προστασίας και αποζημίωσης στα θύματα σωματεμπορίας. Ανάλυση των στοιχείων της ΕΛ.ΑΣ.

Για μια δεκαετία, από το 2004, μέχρι και το 2013, η Ελληνική Αστυνομία δημοσίευε ετησίως πίνακες θυμάτων, στα οποία παρασχέθηκε αρωγή και προστασία το εκάστοτε έτος (βλ. Διαγράμματα 13-22). Από το 2014 και μετά, οπότε τέθηκε σε ισχύ ο ν. 4198/2013, το ρόλο της συλλογής δεδομένων ανέλαβε ο το Γ.ΕΘ.ΕΙΣ με τον Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς (Ε.Μ.Α.) που συστάθηκε επίσημα τον Σεπτέμβριο του 2016 και συνιστά πλέον το εθνικό εργαλείο συγκέντρωσης των απαραίτητων στοιχείων εντοπισμού και προστασίας θυμάτων. Το Γ.ΕΘ.ΕΙΣ. εποπτεύει τον Ε.Μ.Α., ενώ το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.) έχει αναλάβει τη διαχειριστική μέριμνα του Μηχανισμού²¹³. Η σύσταση του Ε.Μ.Α. έγινε επισήμως με το ΦΕΚ. 3003/2016, στις 29 Ιουνίου του ίδιου έτους²¹⁴. Σύμφωνα με το άρθρο 4 *«προβλέπεται η ανάπτυξη και τήρηση πλήρως ενημερωμένου ηλεκτρονικού μητρώου θυμάτων, τα στοιχεία του οποίου θα διατίθενται στο ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΗΓΗΤΗ - Γ.ΕΘ.ΕΙΣ., σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία και τις οδηγίες της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Το μητρώο θα περιέχει πλήρη στατιστικά δεδομένα, μεταξύ άλλων ενδεικτικά αναφερόμενα:*

1. *Συνολικό αριθμό θυμάτων με βάση το φύλο, την εθνικότητα, την ηλικία.*
2. *Συνολικό αριθμό θυμάτων με βάση το είδος της εκμετάλλευσης.*
3. *Συνολικό αριθμό θυμάτων με βάση την αναγνώριση τους ως θύματα από την Εισαγγελία.*
4. *Συνολικό αριθμό θυμάτων με βάση τις παρεχόμενες υπηρεσίες αρωγής και προστασίας (συμπ. επαναπατριsmός), όπως θα αναφέρονται από τις συνεργαζόμενες δομές».*

Ο Ε.Μ.Α. συλλέγει στοιχεία σχετικά με τα θύματα, τα οποία παραπέμπονται στα καταφύγια και κέντρα φιλοξενίας ανά την Ελλάδα, ενώ δημοσιεύει κάθε χρόνο τον αριθμό των

---

²¹³ Από την ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/paranomi-diakinisi-prosopon.html>

²¹⁴ Μαζί με τον Ε.Μ.Α. προβλέπεται και η δημιουργία της Εθνικής Βάσης Δεδομένων, με στόχο τη συγκέντρωση στατιστικών δεδομένων για τα θύματα και τους δράστες εμπορίας.

διαθέσιμων θέσεων στα κέντρα αυτά (βλ. σχετ. Διάγραμμα 23 για τα ασυνόδευτα ανήλικα το 2018).

Αυτό που αξίζει να αναφερθεί από την ανάλυση των στοιχείων της ΕΛ.ΑΣ και του Ε.Μ.Α. σχετικά με τον αριθμό των θυμάτων, στα οποία παρασχέθηκε προστασία και αρωγή είναι ότι η ψήφιση του ν. 3811/2009, αν και ανεπιτυχής ως προς τη διαδικασία διεκδίκησης της αποζημίωσης είχε ως συνέπεια τη ραγδαία αύξηση των θυμάτων που έλαβαν κάποια βοήθεια από κρατικούς φορείς. Ενώ, δηλαδή ο αριθμός αυτός ανερχόταν σε 35- 50 θύματα, το 2009 ο αριθμός αυτός εκτοξεύθηκε στα 121 άτομα, περίπου τριπλάσιος των προηγούμενων ετών.

Η σύσταση και λειτουργία του Ε.Μ.Α. θεωρείται διεθνώς ότι θα ενισχύσει ακόμα περισσότερο τις προσπάθειες της Ελλάδας για την καταπολέμηση του trafficking. Τα αποτελέσματα της ετήσιας έκθεσης του State Department για το 2018, δε θα μπορούσαν να θεωρηθούν ικανοποιητικά για τη χώρα μας, είναι ωστόσο ελπιδοφόρα²¹⁵. Συγκεκριμένα, για το 2018 αναφέρεται ότι στη χώρα μας διαπιστώθηκαν αρκετές ελλείψεις στον κρατικό μηχανισμό για την καταπολέμηση του trafficking (ειδικά σε σχέση με τη διάρκεια της ποινικής δίκης), ωστόσο αναγνωρίζονται οι σημαντικές προσπάθειες ενίσχυσης του κατασταλτικού μηχανισμού με τη σύσταση του Ε.Μ.Α.²¹⁶.

19. Οι προβλέψεις της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης σχετικά με την προστασία των θυμάτων εμπορίας.

Σημαντικές εξελίξεις στο πεδίο πρόληψης και καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων έχει να προσφέρει και η ψήφιση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης²¹⁷ στις 11 Μαΐου 2011. Η σύμβαση αναφέρεται γενικότερα σε όλες τις μορφές βίας και διακρίσεων κατά των γυναικών,

---

²¹⁵Για την έκθεση του State Department για το 2018 βλ. σχετ: <https://www.state.gov/documents/organization/282801.pdf>

²¹⁶ Κατά το αρχικό κείμενο στην αγγλική γλώσσα: "*The Government of Greece does not fully meet the minimum standards for the elimination of trafficking; however, it is making significant efforts to do so. The government demonstrated increasing efforts compared to the previous reporting period; therefore Greece remained on Tier 2. The government demonstrated increasing efforts by establishing formal procedures for the national referral mechanism, and investigating and convicting more traffickers. However, the government did not meet the minimum standards in several key areas. The government lacked proactive identification efforts, particularly for forced labor and unaccompanied children, and specialized support for victims remained inadequate or inaccessible. Court proceedings often lasted two to six years and lacked victim-centered approaches, hindering cooperation from victims and key witnesses.*"

²¹⁷ Για όλο το κείμενο της Σύμβασης στα ελληνικά βλ. Σχετ. http://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2017/04/Convention_violence-against-women_2011_el_edited.pdf

συμπεριλαμβανομένης και της ενδοοικογενειακής βίας, της σεξουαλικής παρενόχλησης, του βιασμού, αλλά και των περιπτώσεων εμπορίας ανθρώπων για εργασιακή ή σεξουαλική εκμετάλλευση. Η μεγαλύτερη «πρωτοπορία» της Σύμβασης είναι το γεγονός ότι πλέον το «φύλο» του εκάστοτε ατόμου δεν ορίζεται με βιολογικά, αλλά με κοινωνικά κριτήρια. Έτσι για τους σκοπούς της σύμβασης: *«Ο όρος «φύλο» υποδηλοί τους κοινωνικά δομημένους ρόλους, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες (χαρακτηριστικά γνωρίσματα) τις οποίες μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί προσήκουσες και ενδεδειγμένες για τις γυναίκες και τους άνδρες»*²¹⁸. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση για την κύρωση της Σύμβασης στο εθνικό δίκαιο, ο λόγος προσέγγισης της κοινωνικής έννοιας του φύλου έναντι της βιολογικής στηρίζεται στην παραδοχή ότι το «κοινωνικό» φύλο, προέρχεται από τις παραδοσιακές εικόνες και προκαταλήψεις για το ρόλο του άνδρα και τη γυναίκας, με αποτέλεσμα να ενισχύονται προσβλητικές και βίαιες συμπεριφορές ενάντια στο γυναικείο φύλο.

Βασικός σκοπός της Σύμβασης είναι η πρόληψη της έμφυλης βίας, αλλά και η προστασία και αρωγή των θυμάτων. Σε μια προσπάθεια συνεργασίας μεταξύ των κρατών- μελών της Ε.Ε. δίνεται προτεραιότητα στην ενίσχυση των δομών αρωγής, την εκπαίδευση των αρμόδιων φορέων, την έγερση της ευαισθητοποίησης όλων των πολιτών των κρατών- μελών, καθώς και την διεθνή ανταλλαγή πληροφοριών και βοήθειας μεταξύ των χωρών.

Στο πεδίο της εμπορίας ανθρώπων, η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης προχώρησε στον ποινικό κολασμό μορφών κακοποίησης, όπως ο εξαναγκαστικός γάμος και ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων²¹⁹ και η καταναγκαστική έκτρωση ή στείρωση. Παρότι οι δύο παραπάνω μορφές κακοποίησης αποτελούν μέρος της παράδοσης κάποιων χωρών (κυρίως εκτός Ε.Ε.) και μέρος της καθημερινότητας των γυναικών εκεί, αναγνωρίστηκε διεθνώς η ηθική απαξία των πράξεων αυτών που οδήγησε και στον ποινικό κολασμό τους. Επιπλέον, η Σύμβαση προβλέπει ότι τα έθιμα, οι παραδόσεις και διάφορα άλλα ζητήματα «τιμής» των λαών εντός και εκτός Ε.Ε.

---

²¹⁸ Άρθο 3 περίπτωση (γ) της Σύμβασης.

²¹⁹ Η μορφή που έχει ο γενετήσιος ακρωτηριασμός μπορεί να ποικίλλει από χώρα σε χώρα καθώς και ανάμεσα σε διαφορετικές εθνοτικές ομάδες και φυλές της ίδιας χώρας. Σε ορισμένες χώρες αφαιρείται ολικά ή μερικά μόνο η κλειτορίδα, σε άλλες παράλληλα αφαιρούνται και τα εσωτερικά χείλη του αιδοίου ενώ, κυρίως στις χώρες της Ανατολικής Αφρικής, αφαιρούνται τα εσωτερικά χείλη και/ή τα εξωτερικά χείλη του αιδοίου, μαζί ή χωρίς αφαίρεση της κλειτορίδας και στη συνέχεια ράβονται μαζί τα εξωτερικά και τα εσωτερικά χείλη καλύπτοντας την ουρήθρα και τον κόλπο και αφήνοντας μόνο μια μικρή τρύπα για να φεύγουν τα ούρα. Ο γενετήσιος ακρωτηριασμός των γυναικών είναι διαδεδομένος κυρίως μεταξύ των μουσουλμανικών πληθυσμών χωρών της Αφρικής και της Ασίας, αλλά σε πολλές περιπτώσεις είναι διαδεδομένος και μεταξύ χριστιανών και οπαδών ανιμιστικών θρησκειών. Για την έννοια του εξαναγκαστικού γάμου βλ. Σχ. Ενότητα 3 παρούσας εργασίας.

δε μπορούν να αποτελέσουν λόγο μείωσης της ποινής σε περιπτώσεις κλειτοριδεκτομών και εξαναγκαστικών γάμων. Σε μια εποχή που το διεθνές ενδιαφέρον για την εμπορία ανθρώπων, αλλά και κάθε άλλη μορφή έμφυλης βίας έχει αναζωπυρωθεί, η Ε.Ε. δε θα μπορούσε να δικαιολογήσει την ευνοϊκή μεταχείριση όποιων τελούν τέτοιες μορφές κακοποίησης (κυρίως εις βάρος του γυναικείου φύλο) για λόγους «τιμής» και παράδοσης.

Στα άρθρα 22 επ. της Σύμβασης, τα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση για την παροχή ειδικών υποστηρικτικών υπηρεσιών, τη δημιουργία καταφυγίων, αλλά και την παροχή νομικής, ιατρικής και ψυχολογικής υποστήριξης στα θύματα και τους μάρτυρες βίας κατά γυναικών. Μέτρα για την προστασία των θυμάτων καλούνται να λάβουν τα μέρη και βάσει του άρθρου 56 της Σύμβασης, ενώ στο έβδομο κεφάλαιο αυτής, με τίτλο «Μετανάστευση και άσυλο», ρυθμίζονται τα μέτρα που υποχρεούνται να μέρη να λάβουν για τη χορήγηση άδειας παραμονής των θυμάτων εμπορίας, αλλά και σχετικά με τον επαναπατρισμό τους, ο οποίος δε θα πρέπει να γίνεται χωρίς τη συναίνεση του θύματος.

Τέλος, τα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να θεσπίζουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα θύματα δικαιούνται να διεκδικήσουν αποζημίωση από τους δράστες των αδικημάτων έχουν θεσπιστεί σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης, ενώ επαρκής κρατική αποζημίωση θα χορηγείται σε εκείνα τα άτομα τα οποία έχουν υποστεί σοβαρή σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας τους, στο βαθμό που αυτή η βλάβη δεν καλύπτεται από άλλες πηγές όπως ο δράστης, οι ασφαλιστικές ή κρατικά επιδοτούμενες υγειονομικές και κοινωνικές προβλέψεις²²⁰.

Η υπογραφή της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης γνώρισε τη θετική ανταπόκριση των φεμινιστικών οργανώσεων και Μ.Κ.Ο. σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Ωστόσο, αυτό που σχολιάστηκε ήταν ότι θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για τη θεσμοθέτηση μιας ταχύτερης διαδικασίας απονομής δικαιοσύνης και καθορισμού του ύψους της αποζημίωσης του θύματος, αλλά και να προβλέπεται πλέον η δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής εκ μέρους των Μ.Κ.Ο. σε δίκες σχετικές με περιστατικά κακοποίησης γυναικών²²¹. Η Ελλάδα υπέγραψε τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης

---

²²⁰ Άρθρο 30 της Σύμβασης.

²²¹ Βλ. σχετ. άρθρο της ηλεκτρονικής εφημερίδας: <https://tomov.gr/2018/03/14/%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B7%CF%82-%CE%B8%CE%B1-%CE%BA%CF%85/>, ημερ. ανάκτησης: 23-11-2018

το 2011 και προχώρησε στην κύρωσή και ενσωμάτωση της Σύμβασης στο εθνικό δίκαιο, το 2018 με το νόμο 4531/2018.

20. Η σημασία συνεργασίας κρατικών φορέων και Μ.Κ.Ο. σε θέματα αρωγής και προστασίας των θυμάτων.

Η συνεργασία κρατικών φορέων, ιδιωτικού τομέα και Μ.Κ.Ο. σε ζητήματα ευαισθητοποίησης των πολιτών και στήριξης των θυμάτων (“survivors”) κρίνεται απαραίτητη. Στις 29 Νοεμβρίου 2015 υπεγράφη Μνημόνιο Συνεργασίας για την «Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων και την Αρωγή στα Θύματα» μεταξύ των Γενικών Γραμματέων των συναρμόδιων Υπουργείων, 12 Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.) και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.). Η υπογραφή του Μνημονίου αποσκοπούσε στην ενίσχυση της συνεργασίας της Πολιτείας με μη κρατικούς φορείς, ώστε να παρέχεται πλήρης προστασία και αρωγή στα θύματα trafficking²²².

Η συνεργασία κράτους και Μ.Κ.Ο. κρίνεται ιδιαίτερα αποτελεσματική στους τομείς της εκπαίδευσης των μελών τους για τους δείκτες αναγνώρισης ενός θύματος trafficking και της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών. Παράλληλα, όλο και περισσότερες οργανώσεις οργανώνουν ομάδες που ασχολούνται με το “street work”, παρέχουν υλική βοήθεια και ιατρική φροντίδα στα θύματα, ενώ τα φέρνουν σε επαφή με συνεργαζόμενους νομικούς φορείς.

Το σημαντικότερο ίσως πλεονέκτημα από τη συνεργασία αυτή εντοπίζεται στη δημιουργία περισσότερων καταφυγίων και ξενώνων φιλοξενίας των θυμάτων. Στο πλαίσιο του δικτύου του Ε.Κ.Κ.Α. λειτουργούν 2 Ξενώνες Υποδοχής - Καταφύγια στην Αττική για γυναίκες (και τα παιδιά τους) θύματα ενδοοικογενειακής βίας, κακοποίησης, εκμετάλλευσης, παράνομης εμπορίας και διακίνησης, 2 Ξενώνες, ένας στην Αττική και ένας στη Θεσσαλονίκη, για την ίδια ομάδα στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013 σε συνεργασία και με τη χρηματοδότηση της Γενικής

---

²²²Βλ.

σχετ.

<http://www.ministryofjustice.gr/site/el/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%97/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CE%97%CE%B3%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1/%CE%94%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%B1%CE%A4%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CF%82%CE%97%CE%B3%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82/tabid/282/itemid/542/amid/645/.aspx>

Γραμματείας Ισότητας και 1 Ξενώνας Υποδοχής – Καταφύγιο για την ίδια ομάδα λειτουργεί στην Αττική σε κτίριο του Ε.Κ.Κ.Α. σε συνεργασία με Εθελοντική Οργάνωση (Διεθνής Εταιρία Στήριξης Οικογένειας)²²³. Κάθε χρόνο το Ε.Κ.Κ.Α. σε συνεργασία με το Γ.ΕΘ.ΕΙΣ. δημοσιεύουν επικαιροποιημένη έκθεση σχετικά με τα καταφύγια ανά την Ελλάδα που προσφέρουν φιλοξενία και προστασία σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, μεταξύ των οποίων και σε θύματα trafficking. Δυστυχώς, τα καταφύγια για γυναίκες – θύματα βίας χαρακτηρίζονται ελάχιστα, με μερικά από αυτά να λειτουργούν μόνο μετά από πρωτοβουλίες κάποιων δήμων και άλλα, με πόρους από ΜΚΟ. Η χρηματοδότηση τους όμως μέχρι τώρα δεν είναι διασφαλισμένη. «Το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης», για παράδειγμα, είχε πολλά χρόνια καταφύγιο για γυναίκες που ήταν θύματα trafficking, αλλά λόγω έλλειψης χρηματοδότησης της οργάνωσης αυτό έκλεισε. Ο Ξενώνας Φιλοξενίας Γυναικών Θυμάτων Βίας & των Παιδιών τους στη Θεσσαλονίκη λειτουργεί από την 1^η/12/2015 στο πλαίσιο συνεργασίας του Υπουργείου Εσωτερικών και της Γενικής Γραμματείας Ισότητας Φύλων αρχικά και στη συνέχεια με τη συγχρηματοδότηση Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρέχοντας τη δυνατότητα φιλοξενίας 20 γυναικών και των παιδιών τους²²⁴.

Λειτουργούν επίσης από το 2004 και το καταφύγιο «ΧΛΟΗ» του Μη Κυβερνητικού Φορέα «ΚΛΙΜΑΚΑ» στην Αθήνα, καταφύγιο της Μ.Κ.Ο. «ΕΚΥΘΚΚΑ» στα Ιωάννινα με δυνατότητα φιλοξενίας 13 ατόμων, αλλά και το καταφύγιο του οργανισμού «ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ», με δυναμικότητα 15 κλινών. Παράλληλα, λειτουργούν και οι τηλεφωνικές γραμμές «15900» της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, η γραμμή «197» και «1107» του Ε.Κ.Κ.Α. για την άμεση στήριξη και παροχή βοήθειας στα θύματα, αλλά και για την προώθηση καταγγελιών για περιστατικά trafficking στην Αστυνομία²²⁵.

---

²²³ Στην ιστοσελίδα: <http://globalsustain.org/el/member/1034>

²²⁴ <https://thessaloniki.gr/%CE%B8%CE%AD%CE%BB%CF%89-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%B4%CE%AE%CE%BC%CE%BF/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE/%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CF%82/%CE%BE%CE%B5%CE%BD%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%86%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CE%BE%CE%B5%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%B8%CF%85%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD/>

²²⁵ Δίκτυο Αριάδνη κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, «Καταπολεμώντας την Εμπορία Ανθρώπων: Προβλήματα και Προοπτικές», επιμ. Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2007, ό.π. σελ. 77 επ.

21. Οι καταδίκες της Ελλάδας από το Ε.Δ.Δ.Α. για υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων.

Τα τελευταία χρόνια, η χώρα μας καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες για την καταπολέμηση του trafficking και την αποκατάσταση των θυμάτων. Ιδιαίτερα ελπιδοφόρα θεωρείται από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα η σύσταση του Ε.Μ.Α. και η ενσωμάτωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης στην εθνική έννομη τάξη. Ωστόσο, η χώρα μετρά ήδη δύο καταδίκες από το Ε.Δ.Δ.Α. για τη στάση της απέναντι στα θύματα trafficking. Η πρώτη καταδίκη ήρθε το 2016 με την υπόθεση «L.E. v. Greece». Η υπόθεση αφορούσε την καταγγελία μιας Νιγηριανής υπήκοο η οποία αναγκάστηκε να εκδίδεται στην Ελλάδα. Ενώ είχε αναγνωριστεί από τις Αστυνομικές αρχές ως θύμα εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, η προσφεύγουσα υποχρεώθηκε να αναμείνει περισσότερο από εννέα μήνες μετά την ενημέρωση των αρχών σχετικά με την κατάστασή της προκειμένου να της αποδοθεί και επισήμως ο χαρακτηρισμός του «θύματος trafficking». Το Δικαστήριο διαπίστωσε ορισμένες ελλείψεις στην αποτελεσματικότητα της προκαταρκτικής εξέτασης και της επακόλουθης εξέτασης της υπόθεσης. Όσον αφορά τις διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες, το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης πολλαπλές καθυστερήσεις και παραλείψεις όσον αφορά τις διαδικαστικές υποχρεώσεις του ελληνικού κράτους. Τέλος, το Δικαστήριο έκρινε ότι η διάρκεια της εν λόγω διαδικασίας ήταν υπερβολική για ένα και μόνο επίπεδο δικαιοδοσίας, ενώ δεν πληρούσε την απαίτηση "εύλογου χρόνου"²²⁶.

Η δεύτερη καταδίκη της Ελλάδας από το Ε.Δ.Δ.Α. σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, ήρθε ένα χρόνο αργότερα, το 2017 και αφορούσε στην υπόθεση των εργατών σε καλλιέργειες φράουλας στη Μανωλάδα Ηλείας, η οποία απασχόλησε την κοινή γνώμη το 2013. Οι 42 εργάτες από το Μπαγκλαντές προσλήφθηκαν μεταξύ του Οκτωβρίου του 2012 και του Φεβρουαρίου του 2013 για να μαζεύουν φράουλες σε αγρόκτημα στη Μανωλάδα, χωρίς να διαθέτουν άδεια εργασίας. Κατά τη συμφωνία τους με την εργοδότηρια επιχείρηση, θα ελάμβαναν ημερομίσθιο 22 ευρώ για επτά ώρες εργασίας και τρία ευρώ επιπλέον για κάθε ώρα υπερωρίας. Στην πραγματικότητα όμως υποχρεώνονταν να δουλεύουν καθημερινά 12 ώρες υπό την επίβλεψη ένοπλων φρουρών και χωρίς να τους καταβάλλονται τα δεδουλευμένα τους. Φιλοξενούνταν σε πρόχειρα παραπήγματα, χωρίς τουαλέτες ή τρεχούμενο νερό. Το 2013 οι εργαζόμενοι κατέβηκαν

---

²²⁶ Βλ. σχετ. Το κείμενο της απόφασης αναρτημένο στην ιστοσελίδα: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/judgment_l.e._v._greece_criminal_complaint_by_a_victim_of_human_trafficking.pdf

σε απεργία, ζητώντας την καταβολή των ημερομισθίων τους. Την 17-4-2013 έλαβε χώρα συμπλοκή μεταξύ εργατών, εργοδοτών και επιστατών, κατά την οποία ένας από τους φρουρούς άνοιξε πυρ, τραυματίζοντας σοβαρά 30 εργαζόμενους²²⁷. Με την απόφαση της 30-7-2014 το αρμόδιο ελληνικό δικαστήριο απάλλαξε τους κατηγορούμενους από την κατηγορία της εμπορίας ανθρώπων και καταδίκασε τον ένοπλο φρουρό και έναν από τους εργοδότες για τις προκληθείσες σωματικές βλάβες και παράνομη χρήση πυροβόλων όπλων, επιβάλλοντας ποινές φυλάκισης που μετατράπηκαν σε χρηματική ποινή. Το ΕΔΔΑ επισημαίνει ότι τα ελληνικά δικαστήρια ερμήνευσαν και εφάρμοσαν την έννοια της εμπορίας ανθρώπων με πολύ περιοριστικό τρόπο. Τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά και ιδιαίτερα οι συνθήκες εργασίας των προσφευγόντων, έδειξαν σαφώς ότι αυτοί περιήλθαν σε κατάσταση εμπορίας ανθρώπων και υποβλήθηκαν σε καταναγκαστική εργασία. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η κατάσταση των προσφευγόντων εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4§2 της ΕΣΔΑ²²⁸.

Οι δύο πρόσφατες καταδίκες της Ελλάδας, μία για σωματεμπορία και μία για εμπορία ανθρώπων με σκοπό την εργασιακή τους εκμετάλλευση, αποδεικνύουν ότι παρά τις προσπάθειες της χώρας μας για μια πιο συντονισμένη δράση κρατικών φορέων και Μ.Κ.Ο. στο πεδίο της πάταξης και πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων, έχουν να γίνουν πολλά βήματα ακόμη.

---

²²⁷ «ΕΔΔΑ: Απόφαση της 30-3-2017 CASE OF CHOWDURY AND OTHERS v. GREECE», στην ιστοσελίδα «Διοικητικοί Δικαστές»: <https://www.ddikastes.gr/node/1671> , ημερομηνία ανάκτησης: 23-11-2018.

²²⁸ Για το κείμενο της απόφασης, βλ. Σχετ [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:\[%22003-5671464-7189869%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22003-5671464-7189869%22]})

Συμπεράσματα- Επίλογος

Από την προσέγγιση του trafficking που έγινε στην παρούσα εργασία μπορεί αναμφισβήτητα να λεχθεί ότι πρόκειται για ένα πολυδιάστατο και πολυπαραγοντικό φαινόμενο που συνεχώς γιγαντώνεται. Η αύξησή του μπορεί να αναζητηθεί σε πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, αλλά και στις ελλείψεις μιας αποτελεσματικής κατασταλτικής πολιτικής απέναντι στο οργανωμένο έγκλημα γενικότερα. Η στροφή της διεθνούς προσοχής στο ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων τις τελευταίες δεκαετίες οδήγησε στην ψήφιση του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο, της πιο σημαντικής, ίσως, προσπάθειας εννοιολογικής προσέγγισης και αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων. Η ενσωμάτωσή του στις εθνικές έννομες τάξεις, υπήρξε ένα ζήτημα χρονοβόρο, που πυροδότησε μεγάλες συζητήσεις γύρω από τις «πρωτοβουλίες» που κλήθηκε να λάβει ο εκάστοτε εθνικός νομοθέτης. Με άλλα λόγια, οι σωστές κατευθύνσεις και υποχρεώσεις των μερών του Πρωτοκόλλου δεν αποτέλεσαν αμέσως μέρος των εθνικών νομοθετικών κειμένων. Η αναπόφευκτη σύνδεση της σωματεμπορίας με το ζήτημα της πορνείας, αλλά και η ενεργός συμμετοχή των φεμινιστικών οργανώσεων κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων για την ψήφιση του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο είχαν ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση μίας «επιφυλακτικής» και «ουδέτερης» στάσης, η οποία αντανακλάται στον ορισμό και την αντιμετώπιση της σωματεμπορίας. Ωστόσο, τις περισσότερες αντιδράσεις προκάλεσε η εσκεμμένη αποσιώπηση της ποινικής ευθύνη του πελάτη, ο οποίος (όπως άλλωστε αναλύθηκε εκτενώς και ανωτέρω) αποτελεί τον βασικότερο κρίκο στην αλυσίδα του trafficking.

Η εφαρμογή μιας κατασταλτικής προσέγγισης που βασίζεται στη βαρύτερη τιμώρηση των δραστών, την ενίσχυση των αστυνομικών και διωκτικών αρχών, αλλά και την ανάπτυξη διεθνούς συνεργασίας για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος φάνηκε αποτελεσματική, αλλά ανεπαρκής στον τομέα της προστασίας και αρωγής του θύματος. Οι κατασταλτικές πολιτικές δεν επέφεραν σημαντικά αποτελέσματα επίσης στην έρευνα του φαινομένου, τη συλλογή δεδομένων και στατιστικών στοιχείων διεθνώς. Οι έρευνες που καταγράφουν την εξέλιξη της εμπορίας ανθρώπων δείχνουν ότι το έγκλημα όχι μόνο δεν αντιμετωπίζεται, αλλά κλιμακώνεται.

Κατά συνέπεια, τα τελευταία χρόνια δόθηκε μεγαλύτερο ενδιαφέρον σε μια ανθρωποκεντρική (ή θυματοκεντρική) προσέγγιση της εμπορίας ανθρώπων ως παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα βασικότερα νομοθετικά κείμενα τα τελευταία χρόνια δίνουν έμφαση στην προστασία και αρωγή των θυμάτων. Μεγάλη σημασία δίνεται πλέον στην

αναγνώριση και τον χαρακτηρισμό των θυμάτων εμπορίας, αλλά και την αποζημίωσή τους από το δράστη και το Κράτος.

Στο πλαίσιο της θυματοκεντρικής αυτής προσέγγισης του trafficking, τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί στοχεύουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινωνίας, αλλά και την εκπαίδευση των αρμόδιων φορέων σχετικά με τους δείκτες αναγνώρισης ενός θύματος trafficking και του καταλληλότερου τρόπου προσέγγισής του. Σε αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να δίνεται βήμα στα θύματα που επέζησαν από την προηγούμενη κατάστασή τους («survivors»), ώστε να αφηγηθούν την ιστορία τους και να ευαισθητοποιήσουν μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού για το ζήτημα αυτό.

Σε αυτό το σημείο η συζήτηση διεθνώς φτάνει στην ευθύνη του πελάτη- χρήστη των υπηρεσιών του θύματος. Για πολλά χρόνια παρέμενε ο αθέατος παράγοντας για μεγάλο μέρος των νομοθετικών κειμένων. Όταν όμως έγινε κατανοητή η «δύναμη της ζήτησης» στο πεδίο της εμπορίας, για την οποία αποκλειστικά υπεύθυνος ήταν ο πελάτης, το ενδιαφέρον του νομοθέτη στράφηκε στην τιμώρησή του, για την εν γνώσει του χρηματοδότηση της πρακτικής αυτής. Σε έρευνες που έχουν γίνει, μάλιστα, αποδεικνύεται ότι ο πελάτης είναι ο μεγαλύτερος χρηματοδότης των δικτύων σωματεμπορίας, αλλά και των οργανώσεων που ασχολούνται με το οργανωμένο έγκλημα γενικότερα. Βεβαίως, τα ζητήματα που προκύπτουν αναφορικά με την ποινική ευθύνη του πελάτη είναι πολλά.

Παρόλο που στο μυαλό του καθενός φαίνεται, αρχικά, αδιανόητο να δεχθεί ότι με τόση ενημέρωση γύρω από το θέμα διεθνώς, ο μέσος πολίτης αδυνατεί και πάλι να κατανοήσει ότι βρίσκεται μπροστά σε ένα θύμα εξαναγκαστικής πορνείας, στην πράξη, οι περισσότεροι πελάτες δηλώνουν ότι είτε δεν τους περνά από το μυαλό, ή «δεν τους αφορά» η ιστορία του εκδιδόμενου ατόμου, αποφεύγοντας μάλιστα κάθε συζήτηση μαζί του. Βέβαια, τα δίκτυα σωματεμπορίας, γνωρίζοντας ότι μία από τις συνηθέστερες πρακτικές των αστυνομικών αρχών εκείνη του agent provocateur, ο οποίος συνήθως εμφανίζεται ως πελάτης, ή ιδιοκτήτης καταστήματος νυχτερινής διασκέδασης που αναζητά ένα άτομο να εργαστεί στο μαγαζί του, βρίσκουν συνεχώς νέους τρόπους βίαιης «υποταγής» του θύματος, που δε θα αφήσουν ορατά σημάδια στο σώμα και τη συμπεριφορά του ατόμου. Μάλιστα, έρευνες έχουν δείξει ότι το ίδιο το θύμα συχνά, σε μία προσπάθεια να μειώσει τις αρνητικές συνέπειες των συνθηκών που αναγκάζεται να υποφέρει, εμφανίζεται χαμογελαστό και αποδεχόμενο την εκπόρνευσή του. Με βάση όλα τα παραπάνω,

μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι είναι όντως δύσκολη η απόδειξη του αναγκαστικού δόλου του πελάτη για την τιμώρησή του, αλλά και η αδυναμία του να αναγνωρίσει ένα θύμα εμπορίας.

Τέλος, για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του trafficking σε επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής, τα τελευταία χρόνια έχει γίνει μεγάλη προσπάθεια διάκρισης του από την πορνεία. Η μεγάλη συζήτηση για την νομιμότητα της πορνείας διεθνώς, σε συνδυασμό με τη δράση πολλών φεμινιστικών οργανώσεων που υποστηρίζουν ότι η πορνεία είναι ένα νόμιμο επάγγελμα όπως όλα τα υπόλοιπα και κάθε άτομο είναι ελεύθερο να διαθέτει με όποιον τρόπο επιθυμεί το σώμα του, έκαναν τα μέρη που συμμετείχαν στην Διάσκεψη για την ψήφιση του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο να αφήσουν τα όρια μεταξύ εκούσιας και εξαναγκαστικής πορνείας κάπως θολά. Η κοινωνία, μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις αντιμετωπίζει ένα θύμα trafficking, όπως κάθε άλλο εκδιδόμενο άτομο, με ότι αυτό συνεπάγεται για το ίδιο το θύμα. Συνεπώς, η διάκριση των δύο αυτών εννοιών θα πρέπει να γίνει ακόμη πιο σαφής. Επιπλέον, ενώ η κάθε χώρα είναι ελεύθερη να θεσπίζει τους δικούς της κανόνες για τη νομιμότητα ή όχι της πορνείας, στο ζήτημα της σωματεμπορίας, η δράση πρέπει να είναι συντονισμένη.

Καθοριστικό ρόλο στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών σχετικά με το trafficking θα πρέπει να έχουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Σε πρόσφατη μελέτη που διεξήχθη σχετικά με την προβολή του φαινομένου της Διεθνικής Σωματεμπορίας σε τρία περιοδικά πανελλαδικής κυκλοφορίας στην Ελλάδα²²⁹, η ανάλυση του δείγματος που επιλέχθηκε έδειξε ότι οι εφημερίδες πανελλαδικής κυκλοφορίας χρησιμοποιούν λέξεις ή φράσεις συγκινησιακά και ηθικά φορτισμένες (π.χ. «σκλαβοπάζαρο της σάρκας που ευδοκμεί στα μάτια των πολιτών») με σκοπό να προσελκύσουν περισσότερους αναγνώστες. Αυτό που επιτυγχάνεται, παράλληλα, είναι και η ευαισθητοποίησή τους για τα θέματα εμπορίας ανθρώπων. Δυστυχώς, όμως δεν αποφεύγονται αναφορές στον έντυπο τύπο σχετικά με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των θυμάτων. Κάτι τέτοιο ενέχει τον κίνδυνο του στιγματισμού μιας συγκεκριμένης ομάδας ατόμων με αυτά τα χαρακτηριστικά που θα οδηγήσει στη μεταγενέστερη θυματοποίησή τους. Δε μπορεί, όμως, κανείς να παραβλέψει τη δύναμη των Μ.Μ.Ε. στην ενημέρωση των πολιτών και την ευαισθητοποίησή τους, με απώτερο σκοπό την επιτυχία των κρατικών και ιδιωτικών πρωτοβουλιών στην πρόληψη και καταστολή του φαινομένου και την προστασία των θυμάτων.

---

²²⁹ Ε. Διαλυνάκη, Μ. Σταματάκη/ Α. Παπαδοπούλου/ Α. Φιλίππου/ Γ. Τζαμαλούκα, «Η προβολή του φαινομένου της Διεθνικής Σωματεμπορίας-trafficking από τον έντυπο τύπο στην Ελλάδα», σε Εγκληματολογία 2009, σελ. 102 επ.

Διάκριση της σωματεμπορίας θα πρέπει να γίνει και από την παράνομη μετανάστευση. Σε αυτό το πεδίο, τα πράγματα είναι ξεκάθαρα, χάρη στην πληθώρα των νομοθετικών κειμένων που δίνουν διαφορετικούς ορισμούς για το trafficking και το smuggling. Εδώ, όμως αυτό που θα πρέπει να γίνει κατανοητό, είναι ότι τα κράτη οφείλουν να αντιμετωπίσουν την εμπορία ανθρώπων ως παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όχι ζήτημα ασφάλειας των συνόρων τους. Είναι, σαφώς, πιο πιθανό τα θύματα trafficking να μην έχουν έρθει στην Ελλάδα με τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα στην κατοχή τους, ωστόσο δε θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στην απέλαση, αλλά στην προστασία και αποκατάστασή τους.

Η αποκατάσταση του θύματος με τη μορφή της αποζημίωσής του είναι ένα από τα διαχρονικά αιτήματα των οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στην αρωγή των θυμάτων εμπορίας. Η αποζημίωση για το θύμα αποτελεί το «εισιτήριο» για μια νέα, καλύτερη ζωή. Τα εμπόδια όμως στην απόδοση της αποζημίωσης στο θύμα είναι πολλά. Καταρχάς, η διαδικασία των ποινικών δικαστηρίων από την έναρξη της ποινικής δίωξης, μέχρι την έκδοση αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης, έκτος από χρονοβόρα προϋποθέτει και μεγάλο κόστος από το θύμα, προκειμένου εκείνο να συμμετέχει στην ακροαματική διαδικασία. Αυτό το χρηματικό ποσό για τα θύματα είναι συνήθως δυσβάσταχτο, με αποτέλεσμα να μην επιθυμούν να συμμετέχουν καν στη διαδικασία. Αλλά ακόμα και στην περίπτωση που αυτό γίνει, το ύψος της αποζημίωσης θα καθοριστεί με την έκδοση της απόφασης του Δικαστηρίου. Εκεί ξεκινά ένας νέος αγώνας για το θύμα. Ο δράστης διαθέτει τα απαραίτητα οικονομικά και περιουσιακά στοιχεία για να δοθεί η αποζημίωση στο θύμα; Εάν η απάντηση είναι αρνητική, το θύμα μπορεί να καταθέσει αίτηση για αποζημίωση από το ίδιο το κράτος. Η αποζημίωση που θα δοθεί στην πραγματικότητα είναι, ωστόσο, τις περισσότερες φορές πολύ μικρότερη από εκείνη που ζητά και δικαιούται.

Θα πρέπει, λοιπόν, να προβλέπεται μια ταχύτερη διαδικασία αποζημίωσης του θύματος, ώστε να ξεκινήσει τη νέα του ζωή, ενώ παράλληλα, θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί από το κράτος η δημιουργία και ενίσχυση των κατάλληλων δομών φιλοξενίας του θύματος, εάν αυτό δεν επιθυμεί τον επαναπατρισμό του.

Με όλα τα παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι η ανάγκη αντιμετώπισης της σωματεμπορίας διεθνώς είναι εμφανής σε όλα τα επίπεδα: την πρόληψη, την καταστολή, την τιμώρηση των δραστών και των πελατών, αλλά και στην αρωγή των θυμάτων. Η εμπορία ανθρώπων είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα και μια κατάφωρη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που θα πρέπει να

αφορά όλους. Κάθε άνθρωπος οφείλει να ενημερώνεται, να ευαισθητοποιείται και να συνεργάζεται με τις αρμόδιες αρχές για την καταστολή του εγκλήματος της σωματεμπορίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Διάγραμμα 1: Αδικήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας. Υποθέσεις γνωστές στις Αρχές¹.

Διάγραμμα 2: Συγκριτικός πίνακας υποθέσεων, δραστών και θυμάτων για τα έτη 2003 -2008²

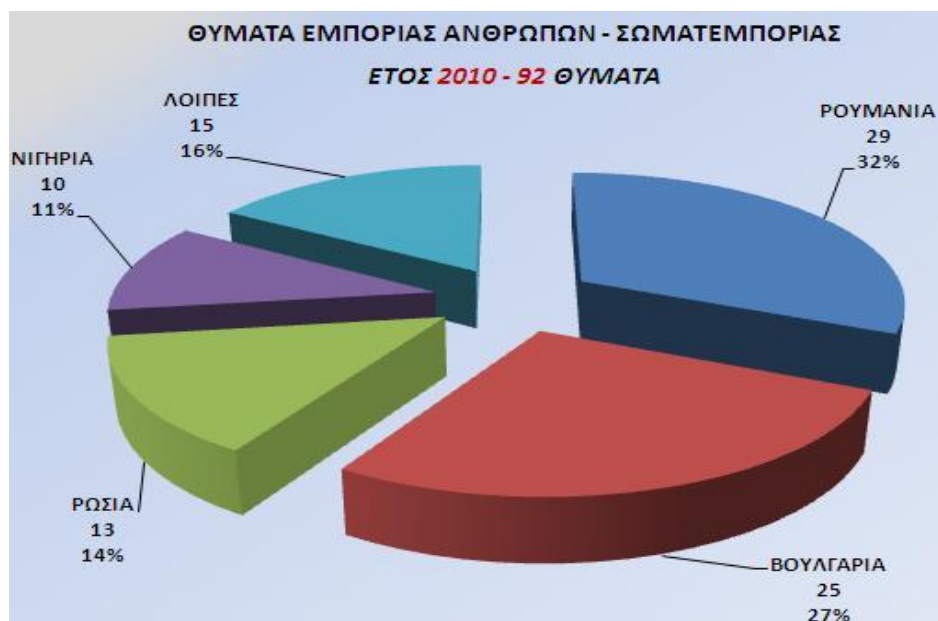
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ	49	65	60	70	41	40
ΔΡΑΣΤΕΣ	284	288	202	206	121	162
ΘΥΜΑΤΑ	93	181	137	83	100	78

¹ Ι. Τσίγγανου, Το εγκληματικό φαινόμενο στην Ελλάδα σήμερα: Δεδομένα και Αναγνώσεις, ο.π. σελ 196.

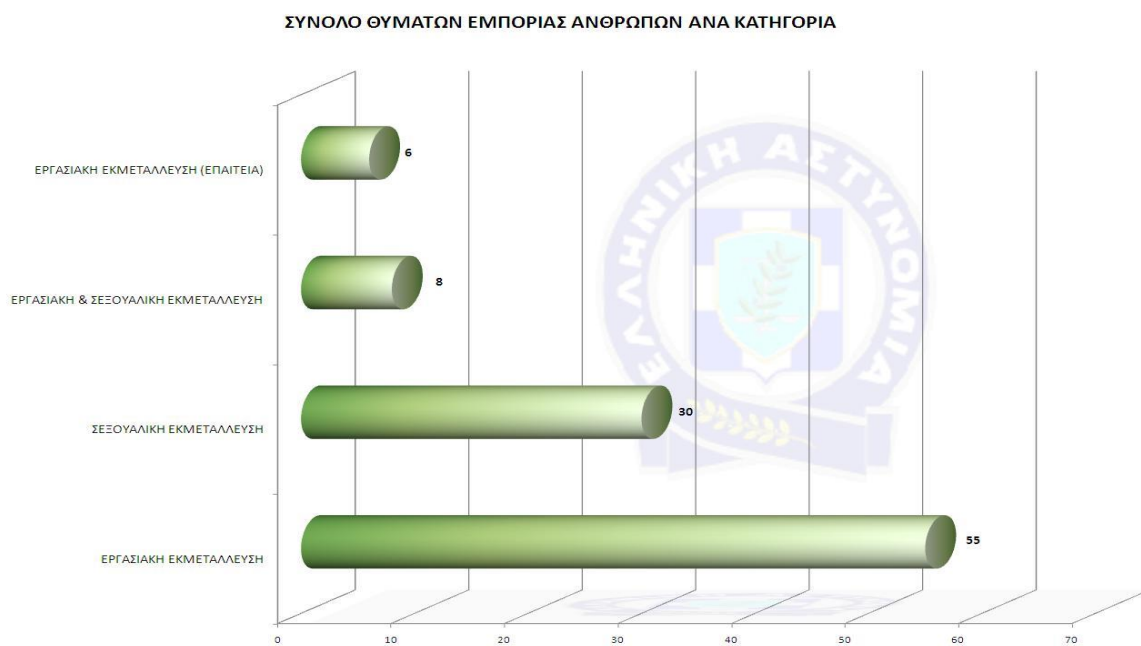
² Στατιστικά στοιχεία ΕΛ.ΑΣ. στην επίσημη ιστοσελίδα

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=103&Itemid=95&lang=

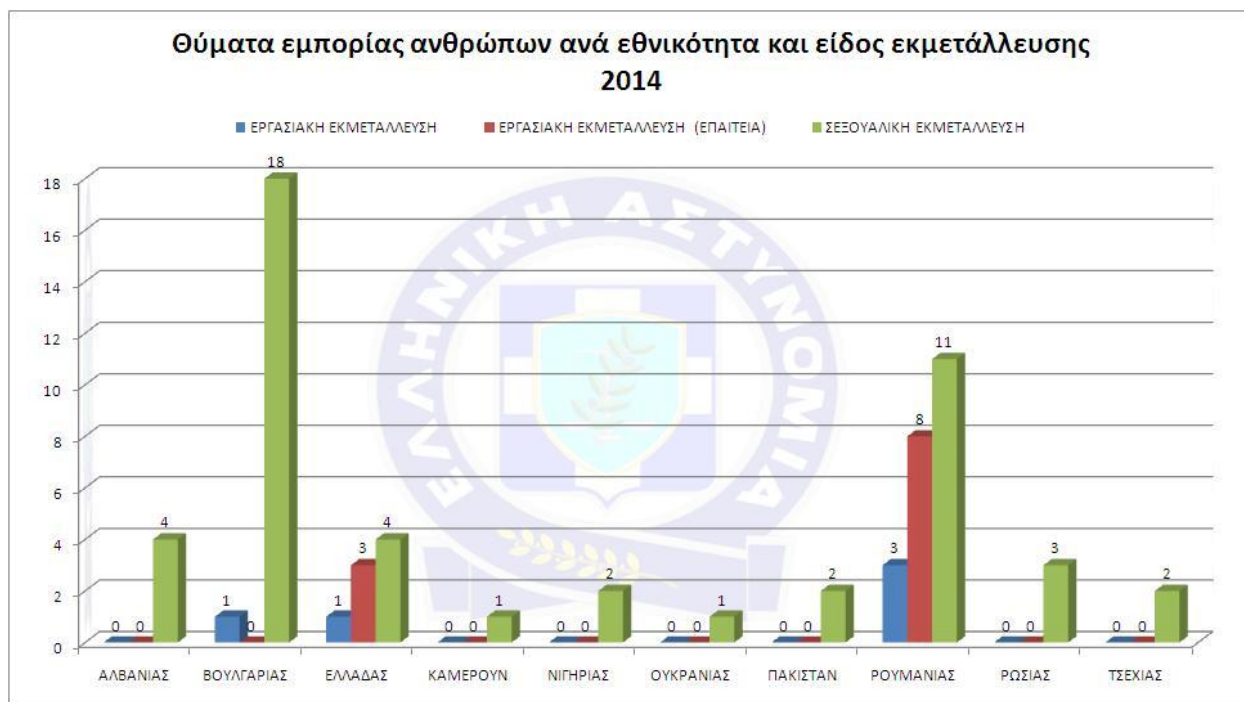
Διάγραμμα 3: Θύματα εμπορίας και σωματεμπορίας για το 2010

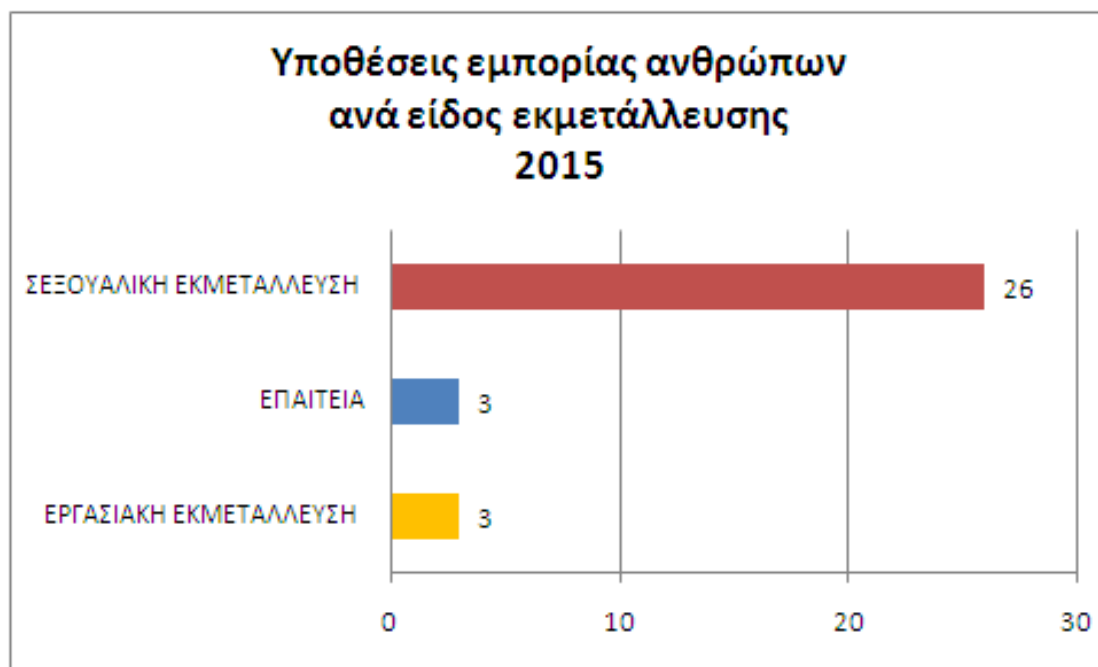
Διαγραμμα 4: Θύματα εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας για το 2013

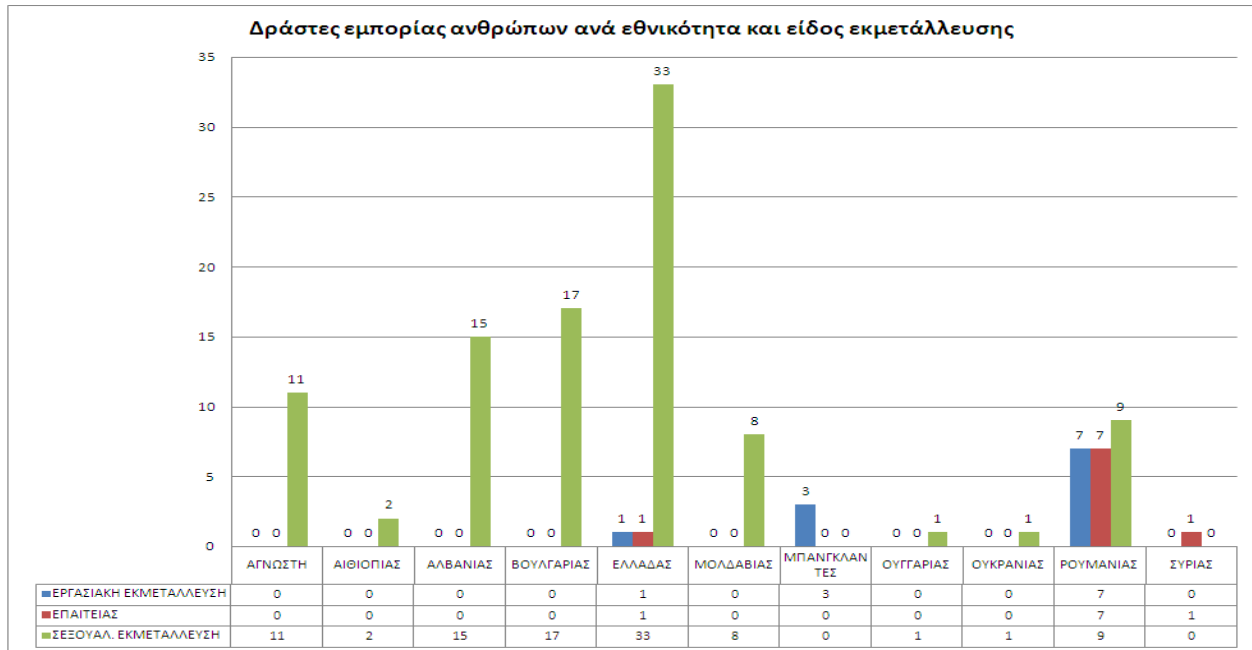
Διάγραμμα 5: Θύματα εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας για το 2014

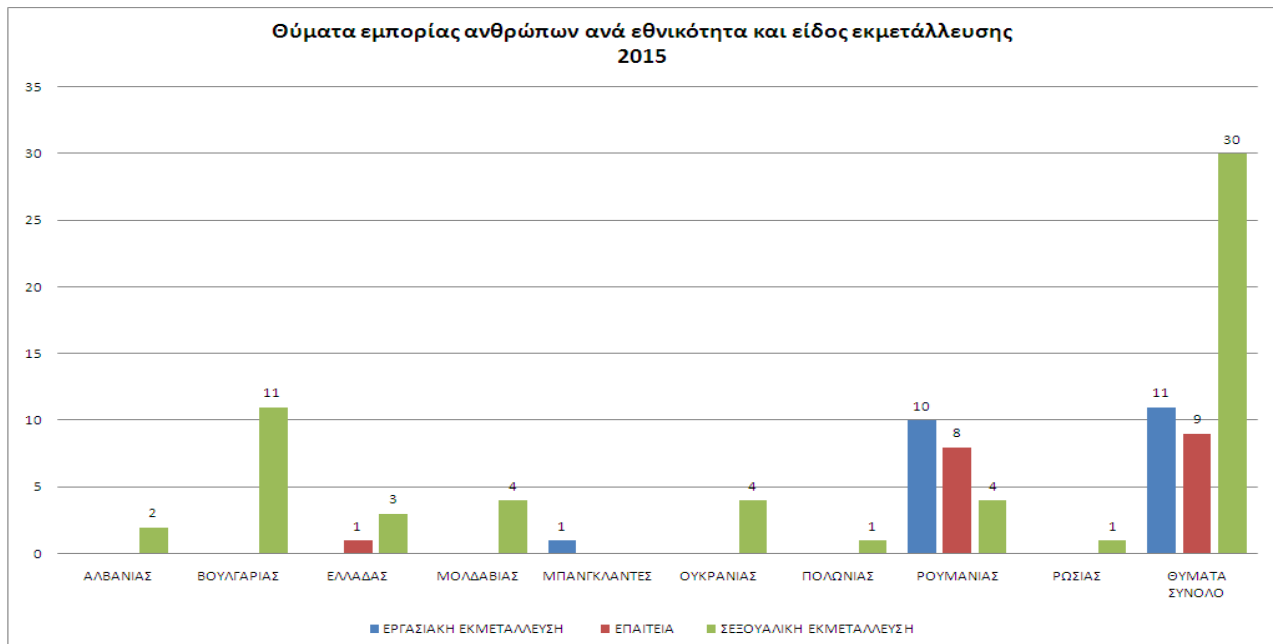
Διάγραμμα 6: Υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων ανά είδος εκμετάλλευσης για το 2015

Διάγραμμα 7: Δράστες εμπορίας ανθρώπων ανά εθνικότητα και είδος εκμετάλλευσης για το 2015.

Διάγραμμα 8: Θύματα εμπορίας ανθρώπων ανά εθνικότητα και είδος εκμετάλλευσης για το 2015.

Διάγραμμα 9: Υποθέσεις Εμπορίας Ανθρώπων ανά είδος εκμετάλλευσης για τα έτη 2016-2017

ΕΙΔΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	2016	2017
ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	3	
ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ (της ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ)	4	1
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	18	20
ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ σύνολο	25	21
Υποθέσεις Εμπορίας Ανθρώπων υπό το πρίσμα Εγκληματικών Οργανώσεων		
ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ - Ο.Ε./ΕΤΟΣ	2016	2017
ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	2	
ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ (της ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ)		
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	13	14
ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ σύνολο	15	14

Διάγραμμα 10: Θύματα εμπορίας ανθρώπων ανά εθνικότητα και είδος εκμετάλλευσης για τα έτη 2016-2017

ΘΥΜΑΤΑ	ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ		ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ (ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ)		ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ						
ΕΛΛΗΝΙΚΗ			4		7	4
ΑΛΒΑΝΙΚΗ					4	2
ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝΙΚΗ	1					4
ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ	1			3	3	3
ΜΟΛΔΑΒΙΚΗ					2	8
ΝΙΓΗΡΙΑΝΗ					1	
ΟΥΓΓΑΡΙΚΗ					1	
ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ					2	2
ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ	7		7		6	9
ΡΩΣΙΚΗ						3
ΘΥΜΑΤΑ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	9	0	7	3	19	31
ΘΥΜΑΤΑ ΗΜΕΔΑΠΟΙ	0	0	4	0	7	4
ΘΥΜΑΤΑ ΣΥΝΟΛΟ	2016	2017				
	46	38				

Διάγραμμα 11: Δράστες ανά είδος εκμετάλλευσης και εθνικότητα για το Α΄ έτος 2018

Είδος εκμετάλλευσης/Εθνικότητα	ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	ΣΕΞΟΥΘΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ
ΑΓΝΩΣΤΗ		7
ΑΛΒΑΝΙΚΗ		10
ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ		3
ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ		1
ΓΕΩΡΓΙΑΣ		1
ΕΛΛΗΝΙΚΗ		39
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ		1
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑΣ		3
ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ		3
ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ		1
ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ		5
ΠΑΚΙΣΤΑΝΙΚΗ	3	
ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ		1
ΡΩΣΙΚΗ		4
ΣΕΡΒΙΚΗ		1
Σύνολο δραστών ανά είδος εκμετάλλευσης	3	80
Σύνολο δραστών	83	

Διάγραμμα 12: Θύματα ανά είδος εκμετάλλευσης και εθνικότητα για το Α΄μηνο 2018

Είδος εκμετάλλευσης/Εθνικότητα	ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣ Η	ΣΞΕΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣ Η
ΑΛΒΑΝΙΚΗ		1
ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ		6
ΕΛΛΗΝΙΚΗ		5
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑΣ		2
ΠΑΚΙΣΤΑΝΙΚΗ	1	
ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ		2
ΡΩΣΙΚΗ		1
Σύνολο θυμάτων ανά είδος εκμετάλλευσης	1	17
Σύνολο θυμάτων	18	

Διάγραμμα 13: Πίνακας παροχής προστασίας στα θύματα εμπορίας κατα το 2004.

ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	Παροχή αρωγής & προστασίας	Διάταξη Εισαγγελέα	*Συνεργασία Κ.Ο. & Μ.Κ.Ο.	Συνεργασία με Διπλωματικές Αρχές	Συνεργασία με Δ.Ο.Μ.
ΑΛΒΑΝΙΑΣ	7	7	7		
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	4	3	4		
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	3	1	2		2
ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ	2	2	2		2
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	3	3			1
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	6	6	6		
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	17	2	8	12	12
ΡΩΣΙΑΣ	4	1	2		
Τελικό Σύνολο	46	25	31	12	17

*Συνεργασία των υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας με την Γενική Γραμματεία Ισότητας καθώς και με την Γενική Γραμματεία Υγείας- Κοινωνικής Αλληλεγγύης για την παροχή αρωγής και προστασίας σε 31 θύματα από Κυβερνητικούς (ΕΚΑΚΒ) και Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς (Γιατροί του Κόσμου, ΚΕΣΟ, ΕΚΚ ΥΘΚΑ, ΚΑΘΒ, ΑΡΣΙΣ).

Διάγραμμα 14: Πίνακας παροχής προστασίας θυμάτων για το έτος 2005

ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	Παροχή αρωγής & προ στασίας	Διάταξη Εισαγγελέα	*Συν εργασία ΚΟ & ΜΚΟ	Συν εργασία με Διπ λωματικές Αρχές	Συν εργασία με Δ.Ο.Μ.
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	1		1	1	1
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	2		2		2
ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ	2	1	2		2
ΝΙΓΗΡΙΑ	4	4	4		
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	2	2	1		1
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	43	10	7	32	4
ΡΩΣΙΑΣ	3	3	2		2
Τελικό Σύνολο	57	20	19	33	12

Διάγραμμα 15: Πίνακας παροχής προστασίας θυμάτων για το έτος 2006

ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	Παροχή αρωγής και προ στασίας	Διάταξη Εισαγγελέα	Συν εργασία Κ.Ο. και Μ.Κ.Ο.	Συν εργασία με Διπ λωματικές Αρχές	Συν εργασία με Δ.Ο.Μ.
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	5	1	5	4	5
ΚΙΡΓΙΖΙΑΣ	1	1	1	-	-
ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ	5	5	5	-	4
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	2	2	2	-	-
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	3	3	3	2	2
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	7	7	7	13	2
ΡΩΣΙΑΣ	15	14	13	3	6
ΣΕΡΒΙΑΣ	1	1	1	-	1
Τελικό Σύνολο	39	34	37	22	20

Διάγραμμα 16: Πίνακας παροχής προστασίας θυμάτων για το έτος 2007

ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	Παροχή αρωγής & προστασίας	Διάταξη Εισαγγελέα	*Συν εργασία ΚΟ & ΜΚΟ	Συνεργασία με Διπ λωματικές Αρχές	Συνεργασία με Δ.Ο.Μ.
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	7	3	4	13	5
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	3	3	3	3	-
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	3	3	3	-	-
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	12	3	14	11	9
ΡΩΣΙΑΣ	10	5	5	1	1
Τελικό Σύνολο	35	17	29	28	15

Διάγραμμα 17: Πίνακας παροχής προστασίας θυμάτων για το έτος 2008

ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	Παροχή αρωγής & προστασίας	Διάταξη Εισαγγελέα	*Συνεργασία ΚΟ & ΜΚΟ	Συνεργασία με Διπλωματικές Αρχές	Συνεργασία με Δ.Ο.Μ.
ΑΛΒΑΝΙΑΣ	2	1	3	2	-
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	9	1	2	6	1
ΓΑΛΛΙΑΣ	-	-	-	1	-
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	1	1	2	1	1
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	-	-	-	2	-
ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ	-	-	-	1	-
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	1	1	1	1	-
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	11	3	11	12	-
ΡΩΣΙΑΣ	12	9	7	6	2
Τελικό Σύνολο	36	16	26	32	4

Διάγραμμα 18: Πίνακας παροχής προστασίας θυμάτων για το έτος 2009

Διάγραμμα 19: Πίνακας παροχής προστασίας θυμάτων για το έτος 2010

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
(1/1 έως 31/12/2009)

ΠΑΡΟΧΗ ΑΡΩΓΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΤΑ ΘΥΜΑΤΑ
(Άρθρα 323^Α & 351)

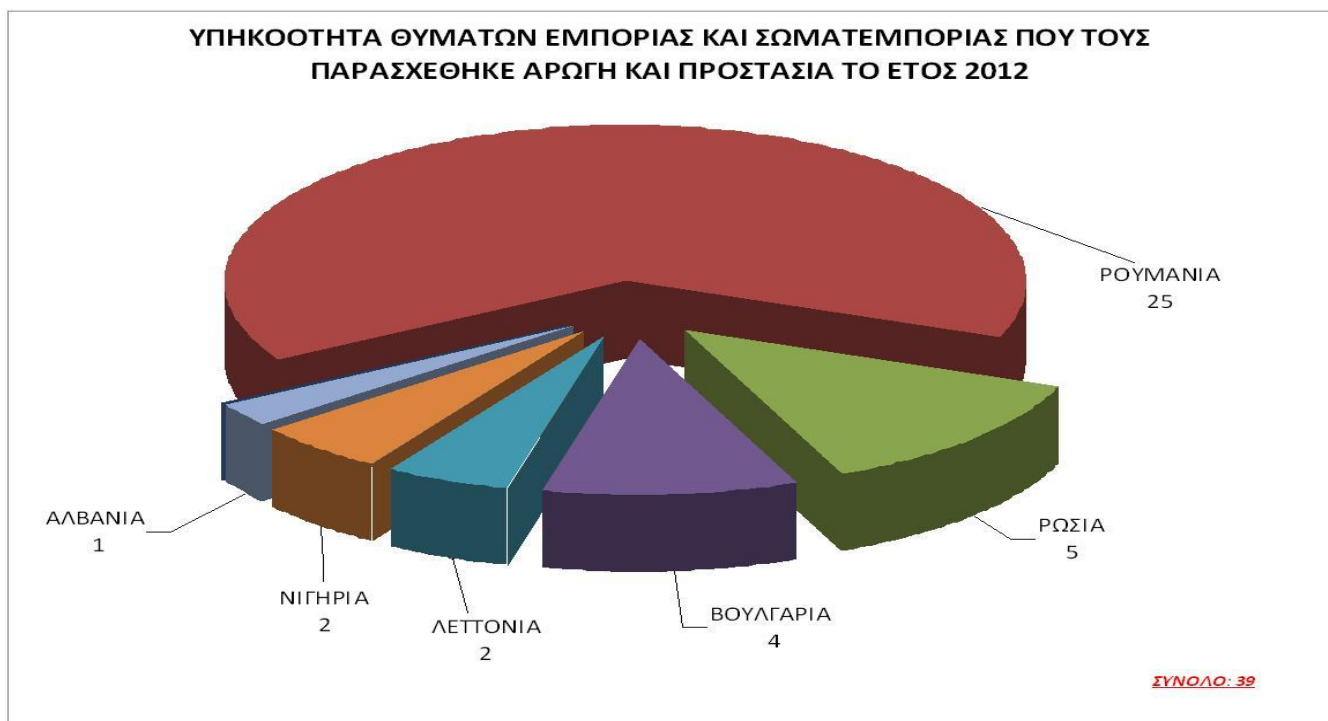
ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	Παροχή αρωγής & προστασίας	Διάταξη Εισαγγελέα	*Συνεργασία ΚΟ & ΜΚΟ	Συνεργασία με Διπλωματικές Αρχές	Συνεργασία με Δ.Ο.Μ.
ΑΛΒΑΝΙΑΣ	5	5	5	5	4
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	27	11	22	26	22
ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	1	1	1	1	1
ΓΕΩΡΓΙΑΣ	1	1	1	1	1
ΕΛΛΑΔΑΣ	2	2	1	2	2
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	3	3	3	3	3
ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ	2	2	2	2	2
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	8	7	8	10	2
ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ	3	3	3	3	3
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	2	1	1	1	2
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	1	1	1	1	1
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	50	16	18	46	50
ΡΩΣΙΑΣ	12	12	11	11	10
ΣΕΡΒΙΑΣ	1	1	1	1	1
ΣΛΟΒΑΚΙΑΣ	3	3	3	3	3
Τελικό Σύνολο	121	69	81	116	107

ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	Παροχή αρωγής & προστασίας	Διάταξη Εισαγγελέα	Συνεργασία ΚΟ & ΜΚΟ	Συνεργασία με Διπλωματικές Αρχές	Συνεργασία με Δ.Ο.Μ.
ΑΛΒΑΝΙΑΣ	4	2	3	-	-
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	17	4	9	1	8
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	-	-	-	-	-
ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ	1	1	1	-	-
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	5	4	4	-	-
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	2	2	2	-	-
ΠΑΚΙΣΤΑΝ	1	-	1	-	-
ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	-	-	-	-	-
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	20	5	4	3	3
ΡΩΣΙΑΣ	13	12	9	-	-
ΣΕΡΒΙΑΣ	1	-	-	-	-
Τελικό Σύνολο	64	30	33	4	11

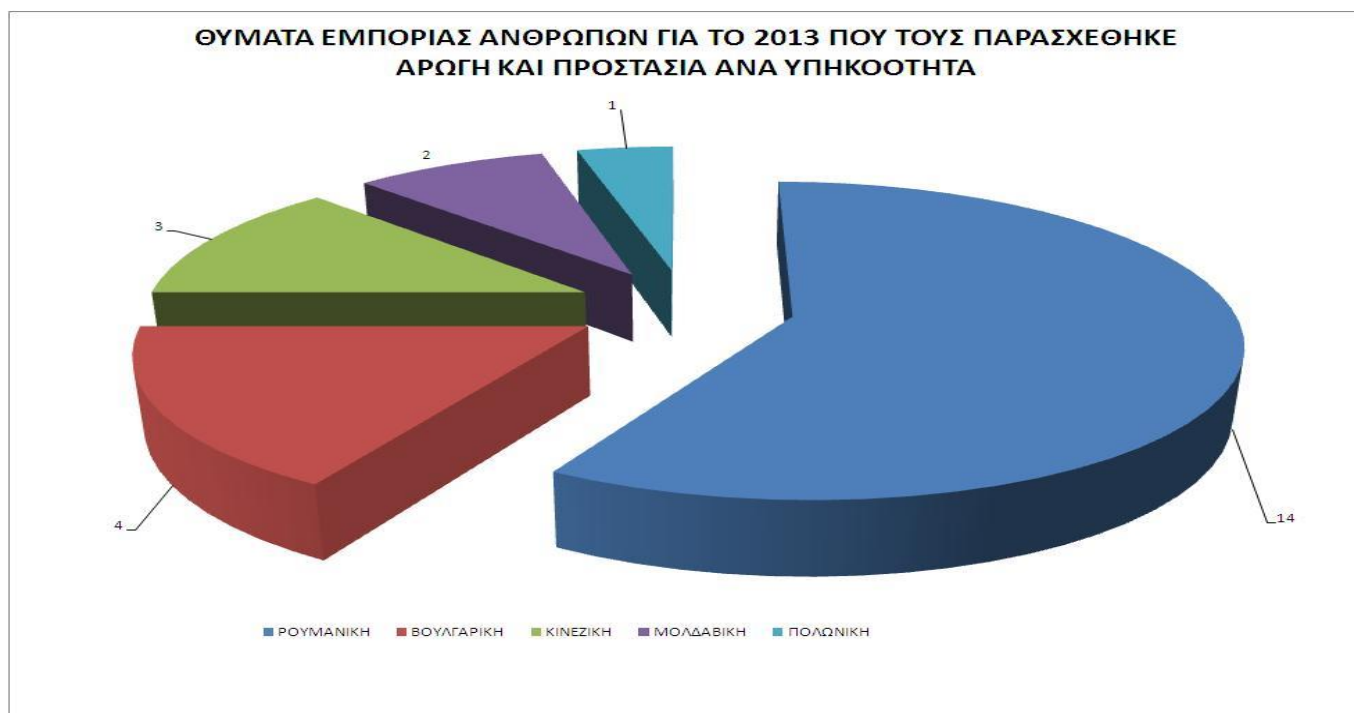
Διάγραμμα 20: Πίνακας παροχής προστασίας θυμάτων για το έτος 2011

ΠΑΡΟΧΗ ΑΡΩΓΗΣ και ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ στα ΘΥΜΑΤΑ					
Άρθρα 323Α & 351 ΓΓΚ					
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ ΘΥΜΑΤΩΝ	ΠΑΡΟΧΗ ΑΡΩΓΗΣ	ΔΙΑΤΑΞΗ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΟ & ΜΚΟ	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΔΙΠΛ.ΑΡΧΕΣ	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΔΟΜ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ	12	1	8	6	
ΔΟΜΙΝΙΚΑΝΙΚΗ		1	1	1	
ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ			1		
ΟΥΓΓΑΡΙΚΗ				1	
ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ	1				
ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ	38	4	4	7	1
ΡΩΣΙΚΗ		3	5	1	
Γενικό άθροισμα	51	9	19	16	1

Διάγραμμα 21: Πίνακας παροχής προστασίας θυμάτων για το έτος 2012

Διάγραμμα 22: Πίνακας παροχής προστασίας θυμάτων για το έτος 2013

Διάγραμμα 23: Έκθεση ΕΚΚΑ για τα ασυνόδευτα ανήλικα για το 2018

Βασικά στοιχεία

3,510* Εκτιμώμενος αριθμός Α.Α. στην Ελλάδα εκ των οποίων:
+94,3% αγόρια
+5,7% κορίτσια
+7,2% <14 ετών

1.191 Συνολικός αριθμός θέσεων σε δομές φιλοξενίας και διαμερίσματα υποστηριζόμενης αυτόνομης διαβίωσης Α.Α.

-2,485* Α.Α. στην λίστα αναμονής για τοποθέτηση σε δομή φιλοξενίας
-341 σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης
-137 σε Προστατευτική φύλαξη

14,443 Συνολικός αριθμός παραπομπών Α.Α. στο ΕΚΚΑ από 1 Ιανουαρίου 2016 έως 15 Ιουλίου 2018, εκ των οποίων:

-11,958 διευθετήθηκαν
-2,485* παραπομπές Α.Α. στην λίστα αναμονής για τοποθέτηση σε δομή φιλοξενίας

*Στον εκτιμώμενο αριθμό Α.Α. στην Ελλάδα και στον αριθμό Α.Α. σε λίστα αναμονής για τοποθέτηση συμπεριλαμβάνονται 214 παιδιά που συνοδεύονται από ενήλικα που δεν είναι κατά τον νόμο ο κύριος κηρύνας τους (γοναίτεσ)

Τα στοιχεία αλλάζουν δυναμικά και προσαρμόζονται αντιστοίχως μέσω ελέγχου και επαλήθευσης από το ΕΚΚΑ

Με την υποστήριξη:

Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα

15 Ιουλίου 2018

Συνολικός αριθμός θέσεων σε δομές φιλοξενίας και διαμερίσματα ΑΑ & συνολικός αριθμός Α.Α. σε λίστα αναμονής για τοποθέτηση 15 Οκτωβρίου 2017 – 15 Ιουλίου 2018

Αριθμός Α.Α. σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης/Προστατευτική φύλαξη 30 Οκτωβρίου 2017 – 15 Ιουλίου 2018

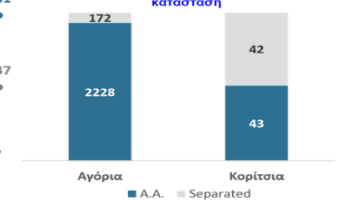

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Λίστα αναμονής ανά τοποθεσία διαμονής Σύνολο: 2485

Λίστα αναμονής ανά φύλο και οικογενειακή κατάσταση

Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα

Αριθμός και δυναμικότητα δομών φιλοξενίας Α.Α., ασφαλών ζωνών και ξενοδοχείων, 15 Ιουλίου 2018

Βασικά στοιχεία

μέχρι 15 Ιουλίου 2018

Δομές φιλοξενίας Α.Α.
-Σε λειτουργία: 53 δομές φιλοξενίας συνολικής δυναμικότητας 1.175 θέσεων

Διαμερίσματα υποστηριζόμενης αυτόνομης διαβίωσης Α.Α.
-Σε λειτουργία: 4 διαμερίσματα συνολικής δυναμικότητας 16 θέσεων

Ασφαλείς Ζώνες για Α.Α.* (βραχείας διαμονής)
-Σε λειτουργία: 10 ασφαλείς ζώνες Α.Α. συνολικής δυναμικότητας 300 θέσεων

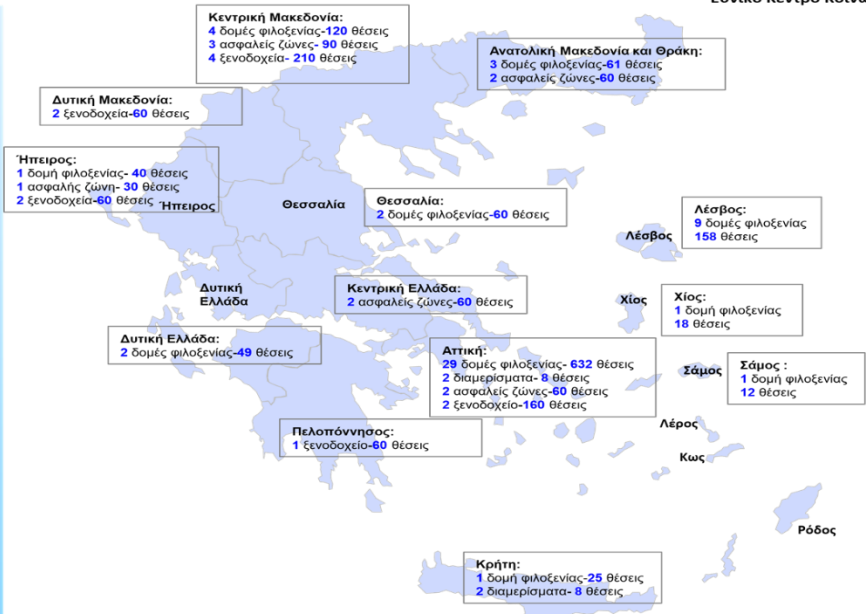
Ξενοδοχεία** (επείγουσας φιλοξενίας)
-Σε λειτουργία: 12 ξενοδοχεία συνολικής δυναμικότητας 550 θέσεων

* Οι ασφαλείς ζώνες είναι ειδικά διαμορφωμένα και επιπλεγμένα χωριά που λειτουργούν εντός των κατασκευών φιλοξενίας πρόσφυγες και παρόμοια απανδύουσ ανύλικους 24ωρη φροντίδα και επίγνωση πρσστασία. Οι άνοοι κούπθ θεωρούνται προσωρινά μέτρο για τη φροντίδα των ανανδύουσ ανύλικων (μνήστου χρόνου φιλοξενίας 3 μήνες). Λαμβάνονται μέτρα για ελληνη επτακτών θέσεων σε δομές φιλοξενίας. Στις ασφαλείς ζώνες πρσστασία για φιλοξενία είναι σπυς ανανδύουσ ανύλικους που βρίσκονται σε κατάσταση πρσστατικής φύλαξης καθώς και σε εύλογο πύδου με γνύμνατο το βέλτιστο σμύκρον τους.
** Τα ξενοδοχεία είναι μόνον επείγουσας φιλοξενίας οι οποίοι θεωρούνται προσωρινό μέτρο για τη φροντίδα των ανανδύουσ ανύλικων. Λαμβάνονται μέτρα για ελληνη επτακτών θέσεων σε δομές φιλοξενίας. Πρσστασία για φιλοξενία είναι σπυς ανανδύουσ ανύλικους που βρίσκονται σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης.

Με την υποστήριξη:

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Δυναμικότητα ανά τύπο και περιοχή

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΟΡΙΣΜΟΙ.

- ❖ **Αλλοδαπός:** το φυσικό πρόσωπο- υπήκοος τρίτης χώρας, ή ο ανιθαγενής.
- ❖ **Απαγωγή:** η αρπαγή ή απόκρυψη κάποιου με τη χρήση βίας ή δόλιας πειθούς.
- ❖ **Αρωγή θυμάτων:** το σύνολο των δράσεων που αφορούν στη στέγαση, διατροφή, διαβίωση, περίθαλψη, ψυχολογική στήριξη, ιατρική περίθαλψη, καθώς και στη διασφάλιση νομικού συμπαραστάτη και διερμηνέα (εάν είναι απαραίτητο) στο θύμα .
- ❖ **Έλεγχος:** η άσκηση περιοριστικής ή κατευθυνόμενης επιρροής στο θύμα.
- ❖ **Εξαναγκασμός:** η πίεση που δέχεται ένα άτομο προκειμένου να κάνει κάτι, είτε με τη χρήση σωματικής βίας ή την απειλή σωματικής βίας.
- ❖ **«Εσωτερικό Trafficking»:** η διακίνηση και εμπορία ανθρώπων που λαμβάνει χώρα στο εσωτερικό της χώρας προέλευσης του θύματος.
- ❖ **Ξενώνες/ Καταφύγια:** οι δομές προστασίας και αρωγής θυμάτων, κρατικής ή μη κρατικής μορφής (M.K.O.), οι οποίες προσφέρουν περίθαλψη και προστασία του θύματος.
- ❖ **Πορνεία:** η κατ' επάγγελμα, εκούσια και επ' αμοιβή εκτέλεση σεξουαλικής πράξης.
- ❖ **Προθεσμία περίσκεψης:** η προθεσμία ενός μηνός που παρέχεται με πράξη της αρμόδιας εισαγγελικής αρχής σε πρόσωπα, τα οποία πιθανολογείται ότι εμπίπτουν στην κατηγορία του θύματος trafficking, ώστε να είναι σε θέση να διαφύγουν από την επιρροή των δραστών των σχετικών αδικημάτων για να μπορούν να λάβουν ανεπηρέαστη απόφαση σχετικά με τη συνεργασία τους με τις διωκτικές αρχές.
- ❖ **Στρατολόγος:** το φυσικό πρόσωπο που εντοπίζει και στρατολογεί τα θύματα, μέσω της απειλής, της χρήσης βίας, ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, της απαγωγής, της εξαπάτησης, του δόλου, ή της εκμετάλλευσης της ευάλωτης ή τρωτής θέσης του θύματος.
- ❖ **Συγκατάθεση:** οποιαδήποτε ελεύθερη, αυτοπροαίρετη ή συναινετική απόφαση ενός ατόμου για κάποιον συγκεκριμένο σκοπό, ή οποία ενδέχεται να εκφράζεται ρητά ή σιωπηρά.
- ❖ **Χρέος:** η έννοια του χρέους στο trafficking αποτελεί έναν μηχανισμό ελέγχου και εξαναγκασμού που χρησιμοποιούν οι έμποροι για να εκβιάζουν τα θύματα. Από τη στιγμή που το θύμα πέφτει στα χέρια του εμπόρου, βαρύνεται με τα έξοδα της διακίνησής του και το ποσό που δόθηκε για την αγορά του. Το ποσό αυτό συνολικά αποτελεί το χρέος, το οποίο σταδιακά θα πρέπει να αποπληρώσει το θύμα μέσω της εργασίας του. Πρακτικά, όμως, ακόμη κι αν το ποσό εξοφληθεί, το θύμα θα μεταφέρεται ή θα μεταπωλείται, οπότε θα αρχίζει ξανά ή ίδια διαδικασία εξόφλησης και το θύμα θα βρίσκεται πάντοτε χρεωμένο στον έμπορο.
- ❖ **Χώρα διέλευσης ή «transit»:** μία χώρα από την οποία περνά το θύμα κατά το στάδιο της μεταφοράς του.
- ❖ **Χώρα προέλευσης:** η χώρα προέλευσης, ή η χώρα της οποίας είναι υπήκοος το θύμα.
- ❖ **Χώρα προορισμού:** η χώρα που αποτελεί τον προορισμό του θύματος κατά το στάδιο της μεταφοράς του και συνήθως η χώρα στην οποία το θύμα εξαναγκάζεται να παρέχει την εργασία του.

(Πηγή: Γραφείο Μελέτης και Αντιμετώπισης Trafficking: “Trafficking and Smuggling: από τον ορισμό στην πράξη”)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Αν.	Ανατολική
άρ.	Άρθρο
αριθμ.	αριθμός
βλ	βλέπε
βλ. σχετ.	βλέπε σχετικά
Γ.Γ.Ι.Φ.	Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων
Γ.ΕΘ.ΕΙΣ.	Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων
Δ.Ο.Μ.	Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης
Ε.Δ.Δ.Α.	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.Κ.Ε.	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
Ε.Κ.Κ.Α.	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης
εκδ.	εκδόσεις
ΕΛ.ΑΣ.	Ελληνική Αστυνομία
Ε.Μ.Α.	Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς
επ.	επόμενα
επιμ.	επιμέλεια
Ε.Σ.Δ.Α.	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ημ.	ημερομηνία

ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ.	Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων
Κ.Ε.Θ.Ι.	Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας
κ.λπ.	και λοιπά
Κ.Ο.	Κρατικοί Οργανισμοί
κ.ο.κ.	και ούτω καθεξής
Μ.Κ.Ο.	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
Μ.Μ.Ε.	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ν.	Νόμος
Ν.Α.	Νοτιοανατολική
Ο.Ε.	οργανωμένο έγκλημα
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ό.π.	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος
Π.Κ.	Ποινικός Κώδικας
Ποιν.Δικ.	Ποινική Δικαιοσύνη
Ποιν.Χρον.	Ποινικά Χρονικά
σελ.	σελίδα
τευχ.	τεύχος
Τιμ.Τόμ.	Τιμητικός Τόμος
τόμ.	Τόμος
υπ' αριθμ.	υπ' αριθμόν
Ι.Λ.Ο.	International Labour Organization
Ι.Ο.Μ.	International Organization for Migration

Iss.	issue
no.	number
p.	page
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
U.N.	United Nations
v.	volume

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Αλεξιάδης Στ., «Εγκληματολογία», εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 2004
- ❖ Αρμακόλας Ι./ Ντόκος Θ., «Από τα Βαλκάνια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: Προκλήσεις και Προοπτικές στον 21ο αιώνα», εκδ. Σιδέρη, Αθήνα, 2010
- ❖ Γιοβάνογλου Σ.(επιμ.), «Ο ανήλικος ως θύμα - Ο ανήλικος ως δράστης και κρατούμενος», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010
- ❖ Δημόπουλος Χ., «Εισηγήσεις Εγκληματολογίας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- ❖ Δίκτυο Αριάδνη κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, «Καταπολεμώντας την Εμπορία Ανθρώπων: Προβλήματα και Προοπτικές», Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (επιμ.), εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2007
- ❖ ΈΜΚΕ – Πουλοπούλου Η. (επιμ.), “Trafficking in Women and Children: Greece, a country of destination and transit”, Athens : Institute for the Study of the Greek Economy, 2001
- ❖ Κυριαζή Τ., «Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010
- ❖ Κουράκης Ν. (επιμ.), «Εμφυλη Εγκληματικότητα, Ποινική και Εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Β΄ έκδοση, Αθήνα- Κομοτηνή, 2009
- ❖ Λάζος Γρ., «Πορνεία και Διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα- Η εκδιδόμενη», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002
- ❖ Λάζος Γρ., «Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα- ο πελάτης», εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα, 2002
- ❖ Μαγκάκης Γ., «Τα εγκλήματα περί την Γενετήσιον και Οικογενειακήν Ζωήν», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1967
- ❖ Μπάρκα Π., «Αλβανία 1997, η προδοσία της προσδοκίας», εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2003
- ❖ Παπαντωνίου Α./ Παπαντωνίου Μ./ Συκιώτου Α. (επιμ.), «Σωματεμπορία, Ο ρόλος του πελάτη, Νομική προσέγγιση και εμπειρικά δεδομένα», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2013
- ❖ Παρασκευόπουλος Ν./ Φυτράκης Ε., «Αξιόποινες σεξουαλικές πράξεις», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2011
- ❖ Σπινέλλη Κ. «Εγκληματολογία: Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Γ΄ έκδοση, Αθήνα, 2014
- ❖ Συκιώτου Α., «Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2003
- ❖ Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., «Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες εξελίξεις στην ευρωπαϊκή και ελληνική έννομη τάξη», εκδ. Σάκκουλα, Β΄ έκδοση, Αθήνα, 2007
- ❖ Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., «Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Β΄ έκδοση, Αθήνα, 2016
- ❖ Τσίγγανου Ι., « Το εγκληματικό φαινόμενο στην Ελλάδα σήμερα: Δεδομένα και αναγνώσεις», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2016

- ❖ Χατζηνικολάου Ν., «Η ποινική καταστολή της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων στην ελληνική έννομη τάξη: αναζητώντας την αξιολογική συνοχή της μεταξύ τιμωρητικής όξυνσης και και θυματολογικής προσέγγισης», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Chesney-Lind, M./ Pasko L, “The female offender: Girls, women and crime”, Sage p., London, 2003
- ❖ Farr K., “Sex Trafficking: The Global Market in Women and Children”, Freedman p., New York, 2004
- ❖ Lanier M./ Henry S., “Essential Criminology”, Oxford p., 1997
- ❖ Lilly J.R. / Cullen F. / Ball R., “Criminological Theory: Context and Consequences”, Sage p. 1989
- ❖ Ruggiero V., “Organized and Corporate Crime in Europe”, Middlesex University, London, 2013
- ❖ Renzetti C., Goodstein L., “Women, Crime and Criminal Justice: Original Feminist Readings”, Roxbury p., Los Angeles, 2000
- ❖ Scarpa S., “Trafficking in Human Beings: Modern slavery”, Oxford University p., 2008

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Δημήτραινας Γ., «Άρθρο 323Α ΠΚ: Το Ελληνικό Κυρωτικό Εγχείρημα στην Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων με σκοπό την Εργασιακή τους Εκμετάλλευση ή την Αφαίρεση Οργάνων του σώματός τους, Δογματικές και ερμηνευτικές επισημάνσεις», στον Τιμητικό Τόμο για τον Νικόλαο Κ. Ανδρουλάκη, 2003, σελ. 167 επ.
- ❖ Διαλυνάκη Ε./ Σταματάκη Μ./ Παπαδοπούλου Α./ Φιλίππου Α. /Τζαμαλούκα Γ., «Η προβολή του φαινομένου της Διεθνικής Σωματεμπορίας-trafficking από τον έντυπο τύπο στην Ελλάδα», σε Εγκληματολογία 2009, σελ. 102 επ.
- ❖ ΕΜΚΕ, «Παράνομη διακίνηση και εμπορία γυναικών και παιδιών στις χώρες της Ε.Ε. Η περίπτωση της Ελλάδας» στον Τιμητικό Τόμο για την καθηγήτρια Λ. Νικολάου-Σμοκοβίτη, 2011, σελ. 369 επ.
- ❖ Λάζος Γρ., «Εξαναγκαστική πορνεία και διεθνική σωματεμπορία: Συνέπειες στην κοινωνία» στον Τιμητικό Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου, Α. Μαγγανάς (επιμ.), εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σελ. 765 επ.
- ❖ Μίχα Ε., «Ζητήματα αποκατάστασης για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων: Το Διεθνές Νομικό Πλαίσιο και οι υποχρεώσεις εφαρμογής της Ελλάδας», στο ηλεκτρονικό περιοδικό Crime in Crisis
- ❖ Παπαγεωργίου- Γονατάς Στ., «Το έγκλημα της σωματεμπορίας: Ό,τι λάμπει δεν είναι πάντοτε χρυσός», σε Ποινική Δικαιοσύνη 2017, σελ. 30 επ.

- ❖ Συκιώτου Α., «Οι δυσκολίες και η σημασία της αναγνώρισης ενός ατόμου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων», στον Τιμητικό Τόμο για τον Ομότιμο Καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη, 2017, σελ. 605
- ❖ Συκιώτου Α., «Ευρωπαϊκή Ένωση- Οργανωμένο Έγκλημα- Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μια ιδιόρρυθμη δυναμική- διαλεκτική σχέση», σε Ποινικά Χρονικά 2008, σελ. 201 επ.
- ❖ Συκιώτου Α., «Η έννοια του Θύματος στην εμπορία ανθρώπων», σε Ποινικά Χρονικά 2006, σελ. 684 επ.
- ❖ Τζιβάρας Ι., «Το έγκλημα της σωματεμπορίας στην Κυπριακή Δημοκρατία», σε Ποινική Δικαιοσύνη 2006, σελ. 874 επ.
- ❖ Χαραλαμπίκης Α., «Βασικοί προβληματισμοί ως προς την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος από το Ποινικό Δίκαιο», σε Ποινικά Χρονικά, 2002, σελ. 97 επ.
- ❖ Χατζηνικολάου Ν., «Η παράσυρση του ευάλωτου θύματος στο έγκλημα της σωματεμπορίας- Διάλογος με τη νομολογία», σε Ποινικά Χρονικά 2009, σελ. 269 επ.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Anderson B./ O' Connell Davidson J., “Is Trafficking In Human Beings Demand Driven?- A Multi- Country Pilot Study”, International Organization for Migration, IOM publications, (διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα http://publications.iom.int/system/files/pdf/mrs_15_2003.pdf)
- ❖ Capous Desyllas M., “A Critique of the Global Trafficking Discourse and US Policy”, The Journal of Sociology & Social Welfare: Vol. 34 : Iss. 4 , Article 4, 2007
- ❖ Cusveller J. and Kleemans E., “Fair compensation for victims of human trafficking? A case study of the Dutch injured party claim”, International Review of Victimology 2018, Vol. 24(3)
- ❖ Diamantopoulou A., “Trafficking in women: The misery behind the fantasy”, στον Τιμητικό Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, Α. Μαγγανάς (επιμ.), εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2003
- ❖ Greenbaum J., “ Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation”, Advanced Pediatrics, 2018
- ❖ Nixon K., “The Everyday Occurrence, Violence in the Lives of Girls Exploited Through Prostitution”, Violence Against Women, Vol 8, Issue 9, 2002
- ❖ Sassen S., “Women’s Burden: Counter- geographies of Globalization and Feminization of Survival”, Journal of International Affairs, 2000
- ❖ Hughes D.M., The “Natasha” Trade: The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women, Special Issue of Journal of International Affairs “In the Shadows: Promoting Prosperity or Undermining Stability?”, Vol. 53, No. 2, 2000

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- ❖ Shelley L., “Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective”, 2014, στην ιστοσελίδα: <https://www.migrationpolicy.org/research/human-smuggling-and-trafficking-europe-comparative-perspective>
- ❖ Οδηγός Ατομικών Δικαιωμάτων & Διεθνούς Δικαίου των Θυμάτων της Εμπορίας Ανθρώπων, Πρόγραμμα Νόστος, προσβάσιμος στην ιστοσελίδα <http://www.nath.gr/nostos/meletes3.html>
- ❖ UNODC, Legislative Guides for the Implementation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto, United Nations (2004), προσβάσιμο στην ιστοσελίδα https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/Legislative%20guides_Full%20version.pdf
- ❖ Γραφείο Μελέτης και Αντιμετώπισης Trafficking: “Trafficking and Smuggling: από τον ορισμό στην πράξη”, σε συνεργασία με το ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: http://philogreece.eu/images/MyMedia/pdfs/informative/trainingGR/Trafficking_and_smuggling-Apo_ton_orismo_stin_praxi.pdf
- ❖ Έκθεση του του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), με τίτλο «Η διεθνική σωματεμπορία- Trafficking», 2001, προσβάσιμη στην ιστοσελίδα: https://kethi.gr/wp-content/uploads/2009/07/153_DIETHNIKI_SOMATEMPORIA.pdf
- ❖ BBC News: “Mass rescue of 'slaves' in China”, στην ιστοσελίδα: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/6752507.stm>
- ❖ The Telegraph: “Pills filled with powdered human baby flesh found by customs officials”, στην ιστοσελίδα: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/southkorea/9250438/Pills-filled-with-powdered-human-baby-flesh-found-by-customs-officials.html>
- ❖ Stop Trafficking, «Trafficking ανηλίκων γύρω από τα στάδια του Μουντιάλ», προσβάσιμο στην ιστοσελίδα <https://stoptrafficking.gr/el/blog-2/19-trafficking-%CE%B1%CE%BD%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CE%B3%CF%8D%CF%81%CF%89-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%AC%CE%B4%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%AC%CE%BB>
- ❖ UNODC, The Globalization of Crime: A transnational organized crime threat assessment, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.unodc.org/res/cld/bibliography/the-globalization-of-crime-a-transnational-organized-crime-threat-assessment_html/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf
- ❖ Οι δημοσιεύσεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (International Labour Organization), σχετικά με το trafficking και την καταναγκαστική εργασία στην ιστοσελίδα: <https://www.ilo.org/newyork/issues-at-work/human-trafficking-and-forced-labour/lang--en/index.htm>
- ❖ Ενημερωτικό φυλλάδιο της Αστυνομίας της Κύπρου με τίτλο «Εμπορία Προσώπων: Συμβαίνει εδώ. Μαζί μπορούμε να δώσουμε ένα τέλος», στην ιστοσελίδα:

[http://www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/2A35ABB372300510C225796400284B8B/\\$file/LEAFLET%20EMBORIA_Layout%201.pdf](http://www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/2A35ABB372300510C225796400284B8B/$file/LEAFLET%20EMBORIA_Layout%201.pdf)

- ❖ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), “A Global Report on Trafficking in Persons”, στην ιστοσελίδα:
https://www.unodc.org/documents/Global_Report_on_TIP.pdf
- ❖ Τα κείμενα των συμβάσεων του Ο.Η.Ε. μπορούν να αναζητηθούν στην επίσημη ιστοσελίδα του Ο.Η.Ε. <http://www.un.org/en/documents/index.html>
- ❖ Η επίσημη ιστοσελίδα του Δ.Ο.Μ. στα ελληνικά <https://greece.iom.int/>
- ❖ Η ιστοσελίδα της La Strada International: <http://lastradainternational.org/>
- ❖ Η ιστοσελίδα του Διεθνούς Ομάδας Δικαίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: <http://www.hrlawgroup.org/>
- ❖ Η ιστοσελίδα της CAST International: <https://castla.org/>
- ❖ Η ιστοσελίδα του Διεθνούς Παρατηρητηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα: <https://www.hrw.org/tag/human-trafficking>
- ❖ Γενική Γραμματεία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, «Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο: Πενήντα χρόνια διασκέψεων κορυφής», στην ιστοσελίδα <https://www.consilium.europa.eu/media/31018/qc3111406elc.pdf>
- ❖ Η ιστοσελίδα της Γ.Γ.Ι.Φ.: <http://www.isotita.gr/>
- ❖ Η ιστοσελίδα της «A21»: <https://www.a21.org/index.php?site=true>
- ❖ Η ιστοσελίδα των Γιατρών του Κόσμου: <https://mdmgreece.gr/our-mission/>
- ❖ Η ιστοσελίδα της οργάνωσης PRAKSIS: <https://www.praksis.gr/el/%CE%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5>
- ❖ Η ιστοσελίδα του “The No Project”:<http://www.thenoproject.org/nowyouknow/>
- ❖ Πληροφορίες για την “ACT UP HELLAS”:https://en.wikipedia.org/wiki/ACT_UP
- ❖ Για το πρόγραμμα “Stop Now”:<https://www.kede.org/index.php?do=print&pcid=35>
- ❖ UNODC, Case of Rantsev v. Cyprus and Russia, Application No. 25965/04, στην ιστοσελίδα:https://sherloc.unodc.org/cld/case-law-doc/traffickingpersonscrimetype/cyp/2010/case_of_rantsev_v._cyprus_and_russia_application_no._2596504.html?tmpl=old
- ❖ Για τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0286&from=EN>
- ❖ Η ιστοσελίδα «Break the chain»: <http://www.breakthechain.gr/index.php/ethnikos-eisigitis/>
- ❖ Η ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/paranomi-diakinisi-prosopon.html>
- ❖ Για τις ετήσιες εκθέσεις του State Department: <https://www.state.gov/documents/organization/282801.pdf>
- ❖ Η ιστοσελίδα της ηλεκτρονικής εφημερίδας «Το μωβ»:
<https://tomov.gr/2018/03/14/%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%>

[B9%CE%BD%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B7%CF%82-%CE%B8%CE%B1-%CE%BA%CF%85/](http://www.ministryofjustice.gr/site/el/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%97/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CE%97%CE%B3%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1/%CE%94%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%B1%CE%A4%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CF%82%CE%97%CE%B3%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82/tabid/282/itemid/542/amid/645/.aspx)

- ❖ Η ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης:
<http://www.ministryofjustice.gr/site/el/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%97/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CE%97%CE%B3%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1/%CE%94%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%B1%CE%A4%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CF%82%CE%97%CE%B3%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82/tabid/282/itemid/542/amid/645/.aspx>
- ❖ Οι πληροφορίες σχετικά με τα καταφύγια και ξενώνες φιλοξενίας των θυμάτων στην Ελλάδα: <http://globalsustain.org/el/member/1034>
- ❖ Για το κείμενο της απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α. «L.E. v. Greece»: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/judgment_l.e._v._greece_criminal_complaint_by_a_victim_of_human_trafficking.pdf
- ❖ Για την περίληψη της απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α «Chowdury and others v. Greece»: <https://www.ddikastes.gr/node/1671>
- ❖ Για το επίσημο κείμενο της παραπάνω απόφασης: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-5671464-7189869%22%5D%7D>